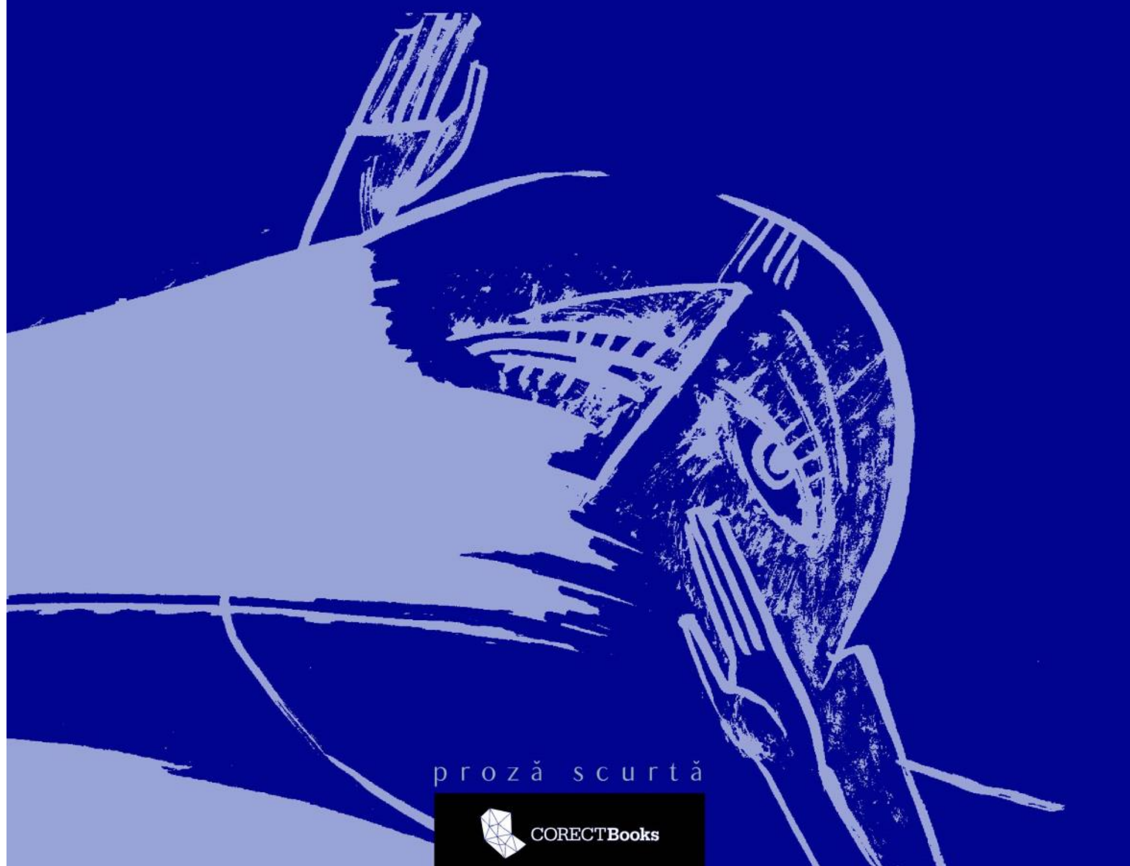

ÎN LUMEA MEDITERANEI
APUS DE SOARE
Editura Virtual 2010

ÎN LUMEA MEDITERANEI

I. O SERATĂ TEATRALĂ LA DAMASC

Vaporul pe care se îmbarcase bietul meu prieten, Musa, părăsi Beyruth-ul într-un sfârşit de septembrie, pe la amiază. Plecase luând cu dânsul şi ceva din sufletul meu. De data asta rămâneam, singur de tot, fără Mihail, fără Musa. Să rămân, aşa, lipsit de-o prietenie fără seamăn, şi încă printre străini, iată un gând cu care nu credeam că mă pot obişnui.

Luai, numaidecât, trenul de Damasc.

Simțeam o greutate de neînvins, depărtându-mă de Mediterana, care-i şi ea o bună parte din sufletul meu. Căci, ce mai rămânea de mine, fără prieteni şi fără Mediterana? Am spus-o întotdeauna: singur, nu fac doi bani. Eu trebuie să iubesc nebuneşte pe cineva sau ceva, ca să nu mă simt gol şi fără rost, ca un bostan uscat, uitat într-o porumbişte, după cules. Aşa sunt eu croit.

Călătorind însingurat de la Beyruth la Damasc, suspinai tot drumul. Mă gândeam când la Musa, pe care un vapor păcătos îl bălăbănea în largul mării, când la Mihail care se ruga, fățarnic, la Muntele Athos, în vreme ce eu, trist, ca un câine alungat de stăpân, îmi omoram oasele, trecând prin munți şi văi, într-o arătre de tren, care mai degrabă se putea asemui cu un morman de fiare şi scânduri hodorogite. Într-o după amiază ajunsei la Damasc, oraşul cel mai prăfuit din tot imperiul lui Abdul-FIamid. A fost destul ca să dau o raită prin el, ca să mă încredințez că-i cel mai urât şi cel mai murdar.

Muream de necazul că trebuie să colind, fără un prieten, pe meleagurile acelea ale Anatoliei. Şi când un om sărac se simte prea nenorocit, apoi el face lucrurile tocmai pe dos, de cum l-ar pvățui înțelepciunea. În halul ăsta eram eu. M-am descotorosit de tot calabalâcul la primul han, unde se vorbea greceşte: apoi, uitând că o jumătate de liră turcească era singurul mijloc pe care cerul mi-l oferea ca să-mi potolesc foamea, căutai îndată să mă înveselesc sau, mai degrabă, să mă ameţesc, să mă tângui şi să-mi plâng de milă, în fața unui

păhărel de rachiu şi a unei narghilele bune. Obiceiul ăsta a rămas şi azi: e singura mângâiere pe are o mai are sentimentalul, deznădăjduit şi sărac, când se vede murind de alean.

Mă aflam în centrul oraşului, într-o piață mare, unde vârtejurile de praf urcau în jurul unei coloane monumentale de bronz, care purta în vârf o mică moschee aurită. În afară de bazarurile mari, bogate în culori şi pline de mişcare, pe care de-abia le zărisem în grabă, totul îmi părea un vis urât în oraşul acesta: de la străzile acelea ca nişte tuneluri, casele dărăpănate, cu intrări suspecte şi până la piața aceea pustie, cu coloana sa hidoasă şi cu praful care-mi intra în ochi. Noroc că era pe acolo o cafenea turcească, cu o terasă ademenitoare, de unde puteai privi acel „du-te-vino” al localnicilor prin fața Poştei şi a unui biet teatru vecin, ale cărui afişe mari, scrise cu mâna şi pline de caricaturi multicolore, vesteau nu ştiu ce spectacol înveselitor. Afişul acesta tâmpit mă atrăgea

grozav. Erau pe el oameni caraghios îmbrăcați şi sulemeniți, iar femeile, numai în fuste scurte, cu sânii goi şi picioare frumoase, îți săreau în ochi prin înfățişarea lor provocatoare. Jos, în dreptul fiecăreia, se lăudau, pe larg, farmecele şi talentele feminine.

Grecii, turcii, arabii se opreau în loc, privind cu de-amănuntul trupurile voluptuoase şi plecau apoi scărpinându-se.

Nici nu mă mai gândeam la mizeria care mă pândea. Colii încă vreo câteva păhărele, mi-am fumat narghileaua şi după ce îmi schimbai gulerul cu un altul mai curat din buzunar, m-am dus încă de a şapte şi jumătate şi m-am instalîn primul rând al „fotoliilor de orchestră”. Li se spuneau „fotolii”, dar nu erau în realitate decât nişte biete scaune. La fel ca şi „orchestra” un pian de rând, în „teatrul” ăcare semăna mai repede cu o panoramă de bâlci.

Mă aşezasem chiar la mijloc, în spatele pianistului, ca să văd mai bine toate acele „bunătățuri”, zugrăvite pe afiş. Îmi curgeau balele de plăcere ca unui cățel. Şi nu mă ostenii degeaba, căci o mulțime de bărbați, foarte excitați, umplură sala îndată după sosirea mea. Aşa că, nu trecu mult şi nu mi rămase liberă nici măcar o strapontină. Mă hiritiseam c-am venit mai devreme, şi pofta mi se mări în fața acelei săli tde fesuri -armăsari cu nasurile oroiate, cu ochii strălucitori, ațintiți ca nişte faruri, cu gurile de căpcăuni adulmecând carnea.

Sala, destul de mare, n-avea decât un parter şi un rând de „loji”, care se umplură de familii bogate, în mare parte europene. Desigur că „lojile” erau ca şi restul: cutii de lemn mâncat de carii din care balustrada era îmbrăcată cu catifea roşie şi roasă.

Ceea ce nu împiedica publicul să se frământe, cu nările dilatate, să ceară ridicarea cortinei înainte de ora fixată, şi să strige nume, să născocească alintări, arătând dorințe precise: mai agrecii.

— Sânii tăi, mamițico!

Podarachi mu[1], arată-te sau crăp!

Dar aşteptarea noastră s-a prelungit, până după ora nouă. Şi cum toată lumea se uita mereu spre o „lojă” din fața scenei, singura care mai rămăsese goală, am întrebat pe vecinul meu din dreapta, un grec, dacă nu umva era aşteptat vreun personaj de seamă.

— Cum, tu nu ştii? Totdeauna pățim aşa, din cauza parşivului ăstuia de consul rus! Lepădăturii îi place să vie târziu, ca să ne chinuiască şi să crape fierea în noi, de încordare!

— Şi teatrul aşteaptă sosirea lui, pentru ca să ridice cortina?

— Negreşit! A, acum, înțeleg! ... habar n-ai: se vede că eşti de cutând picat pe aici!... Pentru că el acoperă toate cheltielile şi aduce trupele cele mai bune, ținându-le cât mai mult, din cauza asta îi răbdăm hachițele!... Aşa-i viața: el cu ponosul, noi cu folosul!... Dar, pare-mi-se... În seara asta s-a cam întrecut cu firea! O să ne scoată din sărite cu întârzierea lui! Îşi râde de noi! Uite-te în jur, toți

1 Piciorușul meu (n.a.)

crapă de nerăbdare!

Şi cu un gest larg, vecinul meu îmi arătă un parter întreg de mutre. Apoi, întinzând un deget, ce parcă nu se mai sfârşea, spre mijlocul cortinei, unde era o gaură enormă, pe care un ochi machiat

o astupa din când în când, adăugă: -Vezi? nici actorii nu mai au astâmpăr. În seara asta, prințul prea-şi bate joc de noi! -Da' ce, consulul rus e prinț? -Da... Un prinț tânăr, desfrânat, pe care ta-su a stăruit să-l numească la Damsc, ca să-

pedepsească. Dar n-o să rămână mult pe aici, că prea îşi face de cap. Mai în fiecare zi dă cu biciu-n birjrii cari nu se dau repede în lături, când trece el cu trăsura. E zănatec rău, croieşte până şi pe sergenți...

Un ropot de aplauze salută apariția, în loja consulului, a unui adolescent foarte tânăr, înalt, fin şi frumos ca o femeie, dar prea grav şi prea palid în strălucitoarea-i uniformă de ofițer. Abia catadixi să răspundă la salutul publicului şi se aşeză mofluz, în cuşca lui de scândur. Curând, apoi, cortina se ridică cu smucituri, în stare să dărâme tavanul.

Scena, la început goală, înfăţişează o sală de judecătorie. Pianistul, cu spatele la mine, aproape atingându-mă, atacă un marş de atmosferă. Vreo şase judecători intrară, unul după altul, apoi acuzata, o femeie frumoasă. Se joacă o patomimă plictisitoare, din fericire cam scurtă.

Nu pricep nimic din drama care se desfăşoară prin gesturi şi strâmbături. Publicul, însă, înțelege tot şi varsă lacrimile cu duiumul. Dar actorii nu joacă

pentru public. Când vor să vadă efectul vreunei scene, privirile lor se îndreaptă spre „loja” princiară. Cerşesc întruna o cât de mică încurajare.

Nimic. Prinţul stă ca înlemnit, graţios dar cam aspru, şi priveşte fix, cu capul rezemat pe mâna dreaptă. Cura lui pătimaşe, fruntea-i nobilă, ochii albaştri, par ca de marmoră. O cărare, fără cusur, desparte în mijlocul creştetului două bucle blonde, drăgălaşe. Oricât l-ai privi, rămâne veşnic acelaşi: nemişcat şi sigur pe sine. Tot aşa de împietrit se arată şi atunci când cortina cade şi se ridică, în cinstea lui, de cinci ori la rând şi când actorii vin în grup să i se prosterneze în faţa lojii.

Deodată pianistul se întoarce spre mine şi iată-mă, faţă în faţă, cu Bianchi! Da, da, cu bunul Bianchi, pianistul de la „Cinema Mignon” din Cairo, unde, mulţumită lui, fusesem împăţitor de afişe, pe stradă, vreo câteva săptămân.

Simţii că revederea mea îl bucură. Şi asta îmi făcu nespusă plăcere. Era un italian, cu inimă de român, căruia îi plăcea să-şi reamintească, cu duioşie, de ţara în care se născuse şi unde a crescut până după moartea mamei lui, când taică-său l-a dus să-şi facă armata în Itaia. Vorbea româneşte, fără să se poticnească. De altfel, cred că ştia multe limbi, ca mai toţi vagabonzii internaţionali.

N-avurăm timp să stăm mai mult de vorbă, căci cortina se ridică, în program fiind o revistă cu cântece. Degetele cărnoase ale lui Bianchi fac să răsune Ea Tonk, în clipa în care o femeie frumoasă

— 4-

se simtă câtuşi de puţin stingherit, în timp ce acompania pe cântăreaţă, îmi suflă la ureche:

— E puica mea! Ce zici, frumoasă?

Recunoscui într-însa pe una din femeile îndrăcite, zugrăvite pe afiş. Îîntrebai:

— E franţuzoaică?

— Nu! Napolitană.

— Îmi place...

Bianchi cântă cu îndemânare profesională, îmi şopteşte un cuvânt, se strâmbă şi stârneşte râsul cântăreţei, roteşte ochii mari către loji...

— Îţi place?... Ei... poţi s-o ai...

Cum?... Atunci n-o iubeşti?!

— Să nu crezi, dragul meu, că ne-am înhăitat pentru dragoste! Am să-ţi explic eu...

Mă uit la spatele acestui om curajos, cu faţa brăzdată de necazurile unei vieţi la voia întâmplării şi mă întristez. La fiecare pas, viaţa se descoperă şi mai rea. Probă: acest Bianchi care se complace în situaţii ce nu-i fac prea mare cinste...

După ce „puica” lui îşi sfârşi „numărul”, Bianchi sentoarse spre mine:

— Îți spuneam, deci, că nu-i vorba de dragoste. Maieta nu stă pe roze. Eu, la fel. Avem în schimb o fărâmă de experiență, care ne învață ă nu ne lăsăm dați la fund. Nu ştiu dacă mă-nțelegi... Ne ajutăm, unu pe altul, cum putem. Datorită ei, câştig aici o liră sterlină pe seară, pe când la Paris, pianişti, în fața cărora mi-ar fi ruşine să arăt ce pot, cântă pe cinci franci în cinematografele de la mahala. La rândul ei, Marieta face mai bună impresie asupra gogomanilor ăstora de prinți, atunci când iese la braț cu mine, decât dacă ar ieşi singură. O femeie tânără şi frumoasă, din lumea noastră... „artistică”, nu cucereşte decât în clipa când trăncăneşte, printre atâtea altele, şi cuvintele: „soțul meu” a făcut... „soțul meu” a dres... Cum vezi, nu e vorba de dragoste, ci de pâine. Haide! şi nu mai face mutra asta de şcolar beştelit. Odată, când hoinăreala îți va fi mai dragă decât morala burgheză, ai să fii şi tu nevoit să faci ca toată lumea! şi-acum ascultă: ceva numai pentru noi doi.

Pe octava cea mai de sus a pianului, cântă în surdină, populara noastră Ciocârlie. Degetele lui gonesc năprasnic, ca ciocanele pe o tobă. Notele se-mbină. Parcă ar fi o vioară. Trupul i se frânge pasionat pe pian, pieptul acoperă mâna care iripeşte simfonia matinală a ciocârliei, obrazul i se îmbujorează şi ochii-i mă întreabă: „Vezi? N-am uitat patria mamei mele!...”

E ciudat cum oamenii pot fi un amestec de iubire şi de laşitate... Acest Bianchi... Adineauri, când îmi grăia ca un Solomon Kein, peşte priceput, aproape că-l dispretuiam. Şi acum, iată-l gata să plângă la un cântec ce-i aminteşte de pământul copilăriei s!... Ce poți înțelegdin toate acestea?... Fără îndoială, că greşim amarnic atunci când ridicăm bariere, atât de mari, între bine şi rău, între frumos şi urât. Nu, nu! Isus a înțeles mai bine ființa omenească, sau, dacă vreți, „făptura lui

Dumnezeu” şi de aceea i-a iertat atâtea omului...

După cântecele franțuzeşti, foarte aplaudate, dar neînțelese de mai bine de jumătate din spectatori, s-a jucat o mică farsă în turceşte, care a plăcut şi europenilor. În urmă apăru pe scenă steaua trupei, soția directorului, o femeie drăcoasă, bine făcută, dar urâtă, cu o voce slabă, care însă n-o împiedica să mişte întreaga sală, cântându-şi cupletele în trei limbi: greceşte, italieneşte şi răbeşte. Cheia succesului se datora jocului, farmecului, vioiciunii, şmai ales cupletelor obscene.

Ținea pe braț un coş plin de flori şi în pauză, când numai pianul mai repeta refrenurile, se apropia de spectatorul cel mai jigărit şi mai timid, îi arunca o floare şi câteva vorbe:

— Şi-n seara asta, tot aici? N-ai frică de nevastă-ta?

Nici prințul nu scăpa de zeflemelele ei:

— Ce stai aşa bățos? E caraghios, nu vezi?

Şi întorcându-se către public:

— Ăsta o fi crezând că şi aici e consul şi ne ia drept supuşi ruşi.

Prinţul nu înţelegea o iotă, căci ea îl tachina în greceşte. Se mulţumea să zâmbească doar actriţelor care-i plăceau şi numauneori le aplauda încet. N-ai fi putut spune, dacă acest om se distra sau se plictisea, ci doar că era prezent de ochii lumii.

În pauza ce urmă, Bianchi ducându-se să-şi vadă amanta, vecinul meu, grecul, începu să-mi vorbească despre prinţul acesta misterios şi despre puterea lui:

— Autorităţile nu-i refuză nimic. Obţine tot ce voieşte: pedepseşte pe unul, ocroteşte pe altul, dar niciodată pentru bani. Nici n-are nevoie. Tatăl său plăteştotul. Singura lui pasiune este să-şi arate puterea. Încolo, e bun şi milos pentru că repatză pe toţi nenorociţii din întreaga ortodoxie, care bat la poarta consulatului. Unii au şi abuzat de recomadaţiile lui şi s-au îmbogăţit, în chip necinstit. Bunăoară, banda de ingineri şi antreprenori escroci ai construcţiei drumului de fier...

— Escroci?!...

— Chiar aşa. Unii sunt aici, prin loji. Poartă fes, pentru că aşa se cere când lucrezi pentru starul turcesc, dar sunt europeni. Ei bine! hoţii ăştia au abuzat de înalta lor protecţie şi au înşelat guvernul. Au obţinut concesiuni, adică parcele de drum de fier în construcţie, spunând că terenu-i peste tot neregulat şi cheltuielile de nivelare, uriaşe: au rânduit, apoi, expertize prin comisiuni părtinitoare, care şedeau la un kilometru de movila ce trebuia aruncată cu dinamită: pif-paf ici, pif-paf colo, doborau colinele de nisip, pe cate dintr-o lovitură de târnăcop le-ai fi făcut harcea-parcea. Aici e pungăşia. Desigur, turcii nu sunt ei aşa de proşti, dar, de! săracii, trebuie să închidă ochii în ţara lor, din cauza mucosului de consul rus. Şi uite aşa, aventurieri veniţi la Damasc cu picioarele goale, s-au îmbogăţit peste noapte. Acum s-a sfârşit şi cu asta. Drumul de fier a ajuns la Medina şi nu poate fi dus mai departe: orice ghiaur ar fi tăiat acolo, ca o varză. De la Medina până la Mecca este ţara sfântă a musulmanilor şi constructorii, de la inginer până la cel din urmă lucrător, trebuie să fie

musulmani. Altfel...

Omul vorbea fără nici o ură: mai curând, ca un revoltat împotriva nedreptăţii universale. Glasul lui era plăcut şi l-aş fi ascultat mai mult, dar Bianchi veni să-şi reia locul său la pian şi cortina se ridică pentru ultima pa programului.

— Ce faci după spectacol? mă întrebă Bianchi.

— Eh! mă duc să mă războiesc toată noaptea cu ploşniţele...

— Hai mai bine să iei masa cu noi!

Care „noi”?

— Cu noi, artiştii, care mâncăm şi bem zdravăn, pe socoteala prinţului.

— Am să fiu, deci... invitatul lui?

— Nici n-are să te bage de seamă. Aşa facem în fie seară: ducem, întâi, la „Leon”, apoi prinţul ne târăşte la el acasă, şi cheful ţine până în zori. Mai în fiecare seară avem printre noi, cel puţin, un pripăşit ca tine, pe care-l îndopăm cu icre negre şi şampanie. Prinţul nici nu-l vede. El nu se uită decât la femei. Bărbaţii nu există pentru dânsul.

Ultimul act a fost o mobilizare a întregii trupe pe scenă şi o risipă de veselie generală, cum numai în Orient poate întâlni. Actorii asudau bisând cupletele. Cea mai mare parte dintre spectatori, în picioare, beţi de plăcere, repetau în cor refrenurile preferate. Unii se îmbrăţişau. Numai consulul rămânea nemişcat, absent, cu toate glumele cu care îl biciuia cântăreaţa greco-ital-arabă.

— Ah! Îi spunea ea spre sfârşit, tat-tu te-a învăţat să iei mutra asta de filosof? Sau aşa te-a făcut mă-ta?!...

Apoi, dând din umeri, îi întoarse spatele şi strigă publicului:

— Să nu vă sperie fandoseala ăstuia! Când e singur c-o femeie, nu mai face atâtea fasoane, şeu!

Minţea. Nevastă a directorului trupei şi mama unui copilaş, grecoaica era singura, dintre toate, care nu-şi da poalele peste cap. Am putut să mă conving de asta, ori de câte ori am spionat-o.

La „Leon”, unde ne-am dus întâi, era un cabaret arătos, singurul local curat şi cu adevărat european, din Damasc. Stăpânul, un evreu chiabur, de prin Rusia, curtenitor dar răutăcios, primi pe prinţ şi pe actori cu cinstea cuvenită unor oaspeţi aleşi, iar pe mine, are rămăsesem la coadă, mă măsură de sus până jos. Bianchi îl lămuri:

— Domnul e cu noi.

Leon zâmbi cu subînţeles şi adăugă, depărtându-se:

— Tot artist?

— Da! şi încă şomer! răspunse Bianchi, luându-mă de braţ.

Numaidecât începu să-şi bage nasul într-o mulţime de bunătăţi şi să comande icre negre şi peşte afumat, produse cu adevărat ruseşti, proaspete, aromate, gustoase. Comandase cât pentru şase.

— Cine o să mănânce atâta! l-am întrebat.

— Noi, cât om putea! Restul îl trimitem la hotel, ca de obicei. Prinţul plăteşte fără să se uite. De-o săptămână, de când suntem în Damasc, nu mănânc altceva decât „specialităţi” ruseşti şi beau numai şampanie. Da! un fraier, ca ăsta, nu întâlneşti la orice pas. Negeşit, că se despăgubeşte cu femeile noastre: afară de-a directorului. Dar ce are a face!...

Trupa număra nouă persoane, dintre care patru femei. Consulul le aşează pe toate în jurul lui. Şi aşa a stat tot timpul cât am petrecut în cabaret. Habar n-avea de ceea ce făceau bărbaţii în capul celălalt al mesei.

Or, aceştia turnau în ei, ca nişte sparţi. Vinuri de Caucaz, şampanie, lichioruri, una peste alta. Îndeosebi comicul trupei trăgea cel mai mult la măsea: era un om care-ți stârnea râsul, cum îl vedeai. Grec, de fel din Odessa, bea vodcă de parcă ar fi fost apă. Doar cu el schimba prințul câte o vorbă, pe ruseşte, cerându-i să înveselească pe femei. Comicul făcea atunci pe supăratul şi-i răspundea că juca el destul pe scenă „pentru dobitoci”. La cabaret ținea morțiş să fie „un om ca toți oamenii”. Dar cu cât căuta să fie mai serios, cu atâta stârnea mai mult râsul. Căci era mărunt ca un pitic şi avea o mutră şi un glas de cocoş. Se spunea că nu mai râsese din ziua când îşi pierduse unicul fiu, într-un naufragiu pe mare. Totuşi nu părea prea nenorocit: dar cine ştie ce ascunde sufletul omului?

Cred că era ceasul unu noaptea, când am părăsit cabaretul. Afară, în strada întunecoasă, grupul se adună ca să vadă ce-i de făcut. Până şi hainele după noi duhneau a băutură. M-am dat puțin la o parte, fiindcă îmi era rău. Tigarea mă scârbea şi-o azvârlii. Imediat se desprinse o umbră din beznă şi-o înhăță. Era gardistul. Curăță mucul, trase din el cu poftă, zâmbindu-mi mulțumit, apoi îndrugă ceva din care nu înțelesei nimic. Bianchi îi aruncă un gologan.

Grupul se îndreptă spre locuința prințului. Am vrut să mă duc acasă. Tremuram de frig.

— Nu! zise Bianchi, apucându-mi brațul: bai şi tu cu noi. O să te strici de râs!

M-am lăsat târât, în halul în câte eram: şi după o jumătate de oră de mers pe jos, înotând prin întuneric şi praf, o poartă grea se deschise, înghițindu-ne pe toți. În vestibul, doi vlăjgani de cazaci se repeziră la hainele cucoanelor şi la paltoanele domnilor. Pe-al meu, cam jerpelit şi jegos, căutam să-l ascund de ochii voinicului servitor, dar acesta mi-l smulse din mână. L-am văzut agățându-l cu o strâmbătură de dezgust, într-un colț, la o parte de celelalte haine.

Trecurăm, apoi, cu toții, într-o cameră mare, plină cu divane moi, perne bogat brodate şi covoare scumpe. În mijloc, o lampă cu petrol ardea pe o masă rotundă. Abajurul, verde-închis, întuneca lumina. Abia dacă ne mai vedeam. De altfel, comesenii moțăiau, beți şi obosiți. Numai prințul ținea să mâncăm un borş vestit, pregătit înadins. Actorii refuzară, cerând o cafea turcească, care ne fu servită la repezeală. Dar cu toată cafeaua, adormiră unul după altul, lungiți pe divane. Nu rămăsese, ca să ție de urât prințului, decât Bianchi şi amanta lui. Tovărăşie mută. Din când în când, fiecare căsca pe furiş.

Simțeam că prințul începea să mă observe şi mă întrebam, ce căutam eu acolo şi unde era „caraghioslâcul”, de care-mi pomenise Bianchi. El îmi înțelese încurcătura şi se aşeză lângă mine, în cealaltă parte a odăii.

— În seara asta au băut prea mult! Păcat! Prințul are un vultur îmblânzit, foarte hazliu, dar acum spectacolul e ...

Şi ridicându-se, bătu din palme:

— Hei! adormiților! să mergem acasă!...

Toată lumea se ridică în picioare şi năvăli, buimăcită. Am zărit cum prințul lua de mână pe Marieta şi o silea să stea în colțul cel mai dosnic al salonului.

— Nu, nu! ptotesta napolitana, mi-e somn!

— Mai stai puțin! o rugă diplomatul.

Când ultimul actor ieşi pe uşă, Bianchi îmi făcu semn cu cotul.

— Pare-mi-se că rusul vrea să se culce cu puica mea! Să ne facem că plecăm.

Din partea mea, aş vrea să plec... Am rămas numai noi trei şi prințul îşi va da în curând seama că sunt aici. Aş fi foarte încurcat, dacă m-ar întreba, pe neaşteptate cine sunt...

— I-aş răspunde eu.

— Da, dar locul meu nu-i aici. N-am obiceiul să mă vâr printre fețe simandicoase şi mă simt stângaci, într-o casă ca asta.

M-am ridicat. Bianchi mă opri:

— Ia priveşte! spuse el arătându-mi perechea. Au început un ecarté. Rusului nu-i arde de dragoste, în astă-seară. Nu cumva ți-e sete? Mă duc să cer nişte şampanie.

Nici n-apucase să deschidă bine gura şi intrară doi servitori, aducând o masă cu gustări şi băuturi: o aşezară lângă prinț, care se şi grăbi să-şi servească frumoasa italiancă.

— Să mergem să vedem ce-au adus, spuse pianistul.

— Eu nu mă mişc de-aici!

Am mai răbdat o jumătate de ceas, apoi n-am mai putut sta locului. Nu-mi era somn, dar mă plictiseam într-un hal fără hal, sau poate că mă molipsise plictiseala celorlalți. Jocul de cărți dură cât ai fuma o țigară şi prințul aruncă pachetul de cărți, răsturnându-se pe perne. Nu părea deloc obosit. Privirea sa, deşi nehotărâtă, şi mintea-i mereu absentă, nu îl arătau mai puțin vioi şi dornic de-o tovărăşie sau de prezența cuiva.

Nu cred că se plictisea, iar firea lui indiferentă nu părea ostilă flecărelii şi frământărilor celorlalți. Era o făptură interesantă, prințul ăsta exilat. Începea să-mi simpatic şi mă înduioşam văzându-l cum se silea din răsputeri să nu plece italianca, el care cunoscuse lume strălucită şi prietenii mari. Figura lui deschisă, mă câştigase. Părea ă nu are nimic de ascuns pe lume: albă, netedă şi atrăgătoare, ca un nufăr. De şase ceasuri, de când îl studiam, nici un pic de contrazicere în

purtare sau înfăţişare. Ah! cum era cu putinţă ca omul acesta să cravaşeze birjarii, pe stradă!

Mă gândeam la toate astea, cufundat într-o toropeală plicticoasă, când un cazac intră pe neaşteptate, se plecă în faţa stăpânului şi-i şopti ceva la ureche. Prinţul făcu ochii mari, apoi, uitându-se la ceas, zise:

— Uite, de opt ore, o femeie cu ochii în lacrămi, venită să-mi ceară audienţă, mă aşteaptă în sala consulatului. A fost uitată acolo şi a adormit.

Fu adusă. Era o grecoaică frumoasă tare, cam de vreo treizeci de ani, care nu ştia decât greceşte. Hainele de pe ea, curate dar destul de modeste, erau în neregulă, ca şi părul. Ca să le pună în rânduială, pipăia cu mâinile totul, de la cap până la poalele fustei, învârtindu-se ca o morişcă. Se vedea cât de colo, că servitorii o cam repeziseră, furioşi că cineva sună la ora trei dimineaţa, silindu-i să vestească stăpânului lor prezenţa unei străine la consulat, la o oră „imposibilă”.

Nu se întâmplă nimic rău. Căci prinţul, mirat, ţinea să ştie ce spunea nepoftita şi iată cum mă trezii tâlmaci. Traduceam lui Bianchi cuvintele tinerei femei, iar pianistul le lămurea, în franţuzeşte, gazdei noastre.

Prinţul, om binecrescut, mai presus de toate, dar şi Don Juan, pofti pe străină întâi la masă, ca să guste ceva. Şi pentru că grecoaica se codea, sălbatică şi cochetă totdeodată, prinţul îi veni într-ajutor şi-i scoase cu îndemânare pălăria uriaşă, pe care nişte ace lungi o fixau în părul ei de abanos.

— Spuneţi, vă rog, acestei femei, zise prinţul, că aici nu sunt consul, ci amfitrion.

Întâmplarea ne amuza pe toţi. Începurăm din nou să mâncăm şi să bem, iar tânăra femeie tot povestindu-şi necazurile, mnifesta o foame nepotolită. Prinţul urmărea povestirea, cu un ochi de cunoscător, dar se vedea bine că grecoaica nu minţea.

Venea din Alep. Bărbatul ei, supus turc, o părăsise de câteva luni şi nu mai da nici un semn de viaţă. Îl credea plecat în Grecia, căci traiul lot nu prea fusese bun, din pricina bărbatului, care toca banii la jocuri de noroc.

Acum, când economiile erau reduse la câteva zeci de lire turceşti, ea se străduia să deschidă o prăvălioară în Damasc, dar autorităţile o şicanau fără milă. Şi „ruga în genunchi pe Excelenţa Sa”, să-i vie în ajutor.

Excelenţa sa o întrebă:

— Asta-i tot?

— Tot.

— Bun. Mâine o să ai autorizaţia.

Grecoaica dădu un strigăt de bucurie şi voi să sărute mâna consulului. Acesta o trase spre el şi făcu un semn cazacului, care dispăru.

— Acuma-i, acum! şopti Bianchi. Ai să vezi vulturul!

Şi într-adevăr. O bufniță, mătăhăloasă cât un vultur, fu aşezată pe masă lângă singura lampă

— 10-

ce lumina încăperea. Pasărea sta liniştită. La lumina lămpii, ochii ei de culoare galbenă-chilimbarie, priveau în gol cu o ciudată fixitate. Din când în când, pleoapa interioară, albăstruie, îi acoperea ochii sticloşi. Tocmai când voiam să-i observ mai bine, prințul şuieră, deodată, ascuțit. Pasărea bătu

o singură dată din aripi, şi stinse lampa. În clipa aceea, un sărut se auzi în întunericul de nepătruns. -Acum, să mergem, spuse Bianchi. Suntem de prisos, aici...

II. CINE E AUTORUL LUI „HAMLET”?

Doamne, cât de nesuferită este viața fără o prietenie, fie ea oricât de prăpădită! Când soarta ne copleşeşte cu atâtea sentimente prieteneşti, noi alergăm, ca nişte nesimțiți, după lucruri de nimic şi suntem totdeodată gata să rănim inima sensibilă, care n-a putut ghici dedesubturile mândriei noastre. Dar e de-ajuns ca norocul să ne arate spatele, ca să lepădăm numaidecât această iubire de noi înşine şi să ne simțim, tot aşa de fără căpătâi, ca şi acei bieți orfani, cari rătăcesc printre dărâmături, a doua zi după o atastrofă, care le-a ucis tot ce aveau mai scump. Aşa suntem noi, oamenii, şi aşa rămânem până la sfârşit. Ne ține de cald mai mult iubirea altora şi câteodată chiar a acelora pe are îi disprețuim.

Reflectam asupra acestor scăderi ale sufletului omenesc, a doua zi de la plecarea lui Bianchi şi a trupei sale. Petrecusem, în tovărăşia lor, primele patru zile de când venisem în Damasc, fără să am răgazul de-a mai gândi la singurătatea mea sau la ceea ce aş fi putut deveni pe aceste meleaguri asiatice. Talentatul pianist îmi fusese un binevoitor tovarăş, de-o clipă, prea stricat şi prea simplu ca să-l pot uita pe Musa sau frăția cu Mihail. Şi totuşi, plecarea lui Bianchi îmi lăsase un gol de nedescris: ceea ce mă încredință că viața, fără prietenii, e grea chiar pentru un suflet ca al meu, obişnuit cu depărtările. Da, da! Bianchi, amărâtul vâtură-lume, îmi lipsea.

Rătăceam prin cafenele şi băteam toate străzile, cercetând figurile, căutând mai repede un om decât de lucru.

Observasem că la Damasc firmele frumoase erau rare. Numai la prăvăliile lui Cook şi Leon. Celelalte, nişte monstruozități. Un vopsitor de firme ar fi mâncat pâine bună, prin meleagurile astea. Şi-mi ziceam că n-ar strica, dacă aş chiar eu acela, cu toate că han-aveam de desen.

Dar cum să convingi pe cineva, ca să-ți dea de lucru, când tu n-ai un atelier, un ban şi nici măcar un acoperiş? Ah? hoinăreala... A fi ea bună -asta am s-o spun până voi crăpa dar viața socială, cu legile ei nedrepte, este mai

puternică şi se impune majorităţii oamenilor. Va da ea dreptate, într-o zi, setei mele, înnăscute, după libertate? Va face din mine unul din apărătorii ei? Şau poate libertatea nu poate fi înţeleasă decât în mijlocul unei solidarităţi sociale?

Cugetam, mergând cu nasul în vânt. Şi deodată, ochii îmi picară pe-o firmă, al cărei cuprins făcu să-mi tresară inima:

SIMON HERDAN

Tinichigiu-învelitor de case

Ăsta, îmi zisei, trebuie să fie vreun evreu de pe la noi. Avea o firmă, prăpădită, ca vai de ea.

Din atelier năvălea un zgomot asurzitor, de tablă bătută cu ciocane de lemn. Doi lucrători tineri munceau, în vreme ce un om scurt, gros, cu burta mare, umbla încoace şi încolo prin prăvălie şi vorbea, dând din mâini, supărat. Din când în când, ieşea în pragul uşii, privea în stradă şi respira ca un astmatic. Abia atunci văzui că are părul alb, faţa grăsulie, buzele cărnoase şi roşu, ca un rac fiert. Era mâniat. Dar o mânie de om bun. Se vedea asta numaidecât, fiindcă, stând în prag, cu gura cicălea şi înjura pe lucrători, iar cu mâi dolofană răsfăţa un câine lup. În acelaşi timp, nu mă slăbea din ochi, tare intrigat că, de atâta vreme, înlemnisem rezemat de peretele din faţa dughenei, spionând cele ce se petreceau la el. O făceam cu tot dinadinsul, ca să-i atrag atenţia. Nu răbdă mult şi deodată îmi strigă, în arabă. Îi răspunsei în greceşte:

— Nu înţeleg o vorbă! Nu cumva eşti român?

Se lumină brusc la faţă. Îmi strânse mâna şi-mi grăi, pe limba noastră:

— Nu!... nu sunt român... Sunt un biet evreu de prin România. Şi dacă nu te jignesc, hai să pufăi câte-o narghilea!

— De ce să mă jigneşti? Mă crezi oare un antisemit? Hm! nu urăsc pe nimeni.

Păşeam încet. Tinichigiul adăugă, dus pe gânduri:

— Nu urăşti pe nimeni... Cu atât mai bine pentru tine! Aşa ceva e foarte rar, fiindcă oamenii, în majoritatea lor, sunt nişte bestii. Ei cred că e mare scofală, dacă zbieri: „jidan scârbos! grec parşiv! sau, turc împuţit!...” E drept, sunt bătrân, nu ştiu nici să scriu, nici să citesc, dar cred că nu e necesar să-ţi putrezeşti ciolanele pe băncile şcolilor, pentru ca apoi să urli că va raiul pe pământ, în ziua când vor dispare evreii, armenii sau mai ştiu eu care popor. O! dispreţuiesc acestea, nu pentru că aş fi în cauză. Probă: mănânc carne de porc deşi mă opreşte legea şi nu mă rog în nici o limbă. Sunt om, şi asta-i totul!

Tăcu o clipă şi apoi reluă:

— Dar, ia spune-mi: cine eşti şi de ce te proţăpiseşi în faţa dughenei mele?

— Sunt copilul din flori al unei ţărănci cumsecade, iubesc cu pasiune cărţile, prietenia şi hoinăreala şi mă distram, auzindu-te cum îţi muştruluiai oamenii. De altfel, nu pari om rău.

Mă lovi, cu palma-i grea, peste umăr...

— Bravo! Aşa e! Nu sunt răutăcios, nici măcar cât un rățoi, dar vezi! băieții ăştia prea mă sâcâie! Meseria noastră e cu cifre şi numai când ele mi se brodesc, aşa cum trebuie, atunci bag foarfecele în tablă şi croiesc, după un model făcut mai dinainte din hârtie sau carton. În felul ăsta merg la sigur: în timp ce firoscoşii ăştia, pe care îi am, absolvenți ai Şcolii de meserii, îşi bat joc de socoteala mea băbească şi se omoară o jumătate de zi cu cifre, socoteli, măsurători şi, când e să taie tabla, nimeresc ca lrimia cu oiştea alături! Aşa şi-adineauri: greşiseră iarăşi calculele. Şi asta se întâmplă cam de cinci ori la zece croieli. Desigur, lor puțin le pasă. Pe mine, însă, mă costă scump kilograme de tablă de zinc!

— Şi nu-i pui să-ți plătească paguba?

— Aş! Niciodată! Tip la ei, precum ai văzut, un picior în spate: „Du-te dracului, prăpăditule, cu geometria ta, cu tot!"

Tinichigiul mă duse la o cafenea din centru, pe care, de altfel, o cunoşteam. Intră primul, cu burta înainte, mândru ca un-paşă. Salută pe toată lumea, în turceşte, Fund acoperit cu o ploaie de răspunsuri linguşitoare:

— Fii binevenit, Simon-bei!

Cel care strigase „Simon-bei", era un ofițer turc, de-o vârstă şi înfățişare cam ca a tinichigiului. Îşi strânseră mâinile, îşi ciocniră burțile, întrebându-se unul pe altul, în hohotele întregei cafenele:

— Ce-ți mai face burta, colonelul meu?

— De minune, ca totdeauna! Dar a ta?

— Ca un pepene verde, bine copt!

Simon Herdan îşi făcea o plăcere, tălmăcdu-mi convorbirile şugubețe sau folositoare, de la masa noastră, descrmi pe cei de față:

— Ofițerul este comandantul cavaleriei siriene. (Numai mațele lui şi bietul cal ştiu cât plătesc această onoare!) Tânărul care stă în față este un farmacist. Ceilalți doi: unul, avocat: iar altul, doctor. Îcafeneaua asta suntem, cu toții, aproape prieteni: evrei, creştini, bogați, săraci. Toți o apă: acelaşi ne acoperă capul şi ne hrăneşte. Şi dacă vreunul e lovit de mizerie găseşte întotdeauna destule mâini de ajutor, ca să-l ridice în picioare.

După cum vezi, strada e plină de cerşetori, fără nici o meteahnă, fiindcă pe aici din zece oameni nouă nu vor să facă nimic!

— Vezi tu, continuă Herdan, cu toată faima proastă de care se bucură Turcia asiatică, poți să trăieşti aici mai bine decât în România -Belgia Orientului, cum ne place s-o numim -dar unde un pârlit de subcomisar poate să aresteze, să percheziționeze şi să snopească în bătăi pe un cetățean, ără să dea socoteală nimănui! Aşa, cel puțin, era pe vremea mea.

— Ai dreptate! răspunsei eu, cam umilit. În privința asta, nu ne-am schimbat prea mult, nici acum.

Herdan fu descusut de prietenii lui, în privința mea. Neştiindu-mi nici măcar numele, Simon tăbărî, la râdu-i, asupră-mi cu atâtea iscodiri, că provocă hazul tuturor. Până la ora prânzului, toată cafeneaua se strânsese la masa noastră, copleşindu-mă cu întrebările, glumind şi făcând haz.

Unul din ei întrebă pe tinichigiu:

— Şi spui că ăsta e un vopsitor?

Desigur, şi încă unul fără pereche!

— Cum poți să ştii aşa ceva, când abia l-ai cunoscut?!

— Hm! oare nu e el protejatul meu? Ar putea fi, atunci, altceva decât un neîntrecut meşteşugar, ca şi mine? De altfel, nu mai târziu decât mâine, am să-l pun să-mi revopsească firma. Peste câteva zile, n-ai decât să treci prin fața tinichigeriei mele şi să te convingi.

— Dacă e aşa şi dacă voi fi mulțumit, am să-i încredințez o lucrare mare.

— Ce fel de lucrare? Uiți că nu eşti decât un biet subdirector de bancă?...

— Perfect: căutăm un vopsitor care să ne facă douăsprezece fume pentru depozitele de cereale şi care să aibă scri, în franțuzeşte şi turceşte, explicația: Depozitul Băncii Imperiale Otomane.

Mă plictiseam, de-a binelea. Herdan mă recomanda, tuturor, drept un vopsitor îndemânatec. Degeaba îi spusesem că mă pricep mai bine la zugrăvitul caselor decât la vopsitul firmelor... El îi trăgea înainte!

În felul acesta se anunța norocul meu la Damasc: printr-o minciună. Totul s-a întâmplat ca în poveste. Aş fi putut să-mi fac o casă şi să devin un om tihnit, ca şi tinichigiul. Dar inima, care întotdeauna a condus paşii destinului meu, hotărâse altfel...

În ziua aceea, mâncai la Simon Herdan. Casă de burghezi îndestulați. Nevastă-sa, o ovreiuță spaniolă, grasă ca şi Herdan, era o faptă ştearsă, cu toane care o arătau la antipodul şugubățului Simon-bei, ale cărui glume înveseleau o întreagă lume de necunoscuți, flegmatici şi dornici de râs. N-a scos ucuvânt, tot timpul.

Herdan, în schimb, îmi depănă viața sa, de la un capăt la altul. Mă spovedii, la rându-mi, cu aceeaşi sinceritate, dar cu mai puțină ingeniozitate şi interes, fiindcă tinichigiul avea şi de ce: Simon Herdan se cățărase pe acoperişurile caselor din patru continente şi văzuse lucruri foarte felurite.

Vedeam confirmându-se bunătatea acestui om, care cu o mână amenința pe lucrători, iar cu cealată îşi râzgâia câinele. Timp de douăzeci şi cinei de ani fusese vagabondul ideal şi ci, figura rătăcitoare, îndrăgostită de pământ, nimic altceva decât de pământ. Singua pasiune: o masă bună şi un pahar cu vin, asemenea.

— Da', ia spune-mi Adrian, zise el în clipa când ni se aduceau narghilelele... Ț-am îndrugat un car de prostii şi am uitat să te întreb dacă ai vreo cameră încăpătoare, unde să-ți poți lucra firmele.

— Nu! nu am aşa ceva şi nici nu-ți garantez calitatea lucrărilor mele, pentru că, repet, nu ştiu să desenez! ...

— Eh! Îți faci sânge rău de pomană! Într-o țară în care eu m-am înstărit cu geometria mea de carton, tu ai să poți picta nişte firme mai frumoase decât cele care se văd pe aici şi care sunt scrise cu picioarele! Îți trebuie însă, musai, un atelier...

Da, da!... se află pe aici, ptin apropiere, unul! Îl vom închiria, îndată.

— Îmi lipsesc încă... atâtea altele! bolborosii eu.

— Vei avea totul şi astea de la sine. Îți voi ajuta ca să te instalezi, aşa precum am vorbit Mai târziu, dac-ai să simți nevoia, o să-ți găsesc şi-o nevastă. Sunt în oraş grecoaice drăguțe, cu zestre bunicică, şi care nu vor altceva decât un tovarăş cumsecade. Iar dacă ții, cu orice preț, să ştii de ce fac toate astea pentru tine, apoi, uite, pentru că eşti „de pe la noi!" Eu îmbătrânesc. Mă plictisesc de moarte. N-copii şi nici tovarăşe, cum mi-a poftit inima. Cu toată hoinăreala mea, am rămas român până în adâncul sufletului şi-al măruntaielor. Ştiu să-mi pregătesc şi mă înnebunesc după caltaboşii şi murăturile noastre, după varza acră călită, ardeii umpluți şi le mănânc cu o poftă, în stare să scoale şi morții. Dar, mai presus de toate, iubesc vecinătatea bună la msă, la cafea şi, câteodată, chiar pe acele femei frumoase care azi pot să mă necăjească, fără prea mare pagubă.

Pe măsură ce vorbea îl podideau lacrămile, fața i se schimonosea, vocea i se sugruma. Lângă el, doamna Herdan, biruită de grăsime, privea în gol, de două ceasuri, cu mâinile crucişe pe burtă, fără să priceapă nimic din ceea ce noi sporovăiam într-o limbă necunoscută ei. Absentă, nesimțitoare, şedea indiferentă față de tot ce se petrecea în jurul ei, în acel nefericit Simon, care ardea ca o pară. Atunci îmi dădui seama de diferența grăimii la oameni. De-o parte o grăsime care perpeleşte: de-alta una care pietrifcă. Pretutindeni se află şi divin şi noroi.

Atelierul meu, câte era în acelaşi timp şi cameră de dormit, fu mobilat şi pus la punct de însuşi Herdan, care era ajutat de-o mogâldeață, adunată de pe drumuri, în picioarele goale, zdențăroasă şi căreia îi comanda ca un general. Pat, şevalet, masă, lighean, scaune, cărate cu spatele din casa tinichigiului, se îndreptaă spre locuința mea, situată la primul etaj al unei cocioabe de pe aceeaşi stradă.

Când totul fu gata, Simon îşi frecă mâinile de bucurie:

— Iată-te stăpân! strigă el într-un hohot de râs, care-i lărgi gura până la urechi. Ce-ți mai lipseşte? Materialul. Ei bine, vom merge împreună la un negustor de culori, unde îți voi deschide un cont. Fiindcă nu vreau să-ți dau bani

pentru cumpărături. Şi chiar când ai să câştigi, vei face bine să mi-i dai să ţi-i păstrez. Cine ştie, poate ai vreo patimă: cărţile de joc, băutura, femeile...

— Nu! mă cuprinde doar aleanul, uneori.

— Aha! aleanul, izvorul tuturor pasiunilor! Nu, nu! dragul meu! Să nu ţii la tine niciodată, mai mult de-o megedie2.

Vorbea ca şi cum buzunarele mi-ar fi fost doldora de lire turceşti. Dar, poate că ştia, mai bine decât mine, ceea ce avea să se întâmple. Pentru că, în curând, soarta a făcut ca realitatea să întreacă însăşi speranţele sale.

2 O megedie era cam patru franci aur (n.a.)

Într-adevăr, imediat ce noua sa firmă -întâia mea „capodoperă” -fu agăţată deasupra prăvăliei, scânteindu-şi lacurile în bătaia soarelui, mulţimea năvăli, înghesuindu-se şi o admiră prosteşte câteva zile în şir, ceea ce mă făcu imediat cunoscut în tot Damascul. Desigur, era o firmă fără pereche. În timpul lucrului, mă jucasem vopsind o duzină de colivii, întrebuinţând, pentru prima oară în Damasc, ripolinul, în culorile lui cele mai ţipătoare, de la roşu închis până la auriu. Aceste colivii s-au cumpărat a doua zi de la expunerea lor în faţa prăvăliei, ceea ce uimi chiar pe Herdan:

— Vezi? Îmi zise el. Îmi dădeai zor că n-ai fi decât un mâzgălitor şi când colo, eşti coşcogeamite artistul. Acum sunt sigur c-ai să brodeşti o fată cu zestre bună.

Mi-adusei aminte de Solomon Klein! Doamne! În ţara asta, arta şi căsătoria merg mână în mână şi sunt uşoare ca bună ziua.

De data aceasta, Herdan a avut dreptate, pentru că lucrurile nu s-au petrecut ca în Liban.

Dădui gata firmuliţele pentru depozitele de cereale ale Băncii Imperiale Otomane şi care n-au fost o muncă propriu-zisă. Apoi îmi căzu, pleaşcă, o mare comandă. O industrie de obiecte sculptate în lemn şi aramă îmi comandă o firmă, a cărei mărime mă înspăimântă: opt metri lungime şi doi metri lăţime, cu următorul text în franţuzeşte şi rabă: „Asociaţia naţională pentru articole orientale”. La capete, trebuia să pictez, într-o parte o mobilă în stil uşarabeh, în cealaltă, un cade bronz.

Mă înhămai cu pasiune la lucru. Şi, la capătul unei luni, ceea ce ieşise din mâinile mele nu era desigur o capodoperă, dar cu atât mai puţin o porcărie. Caracterele arabe, desenate de un maestru în ale caligrafiei, mi-am dat osteneala ca să le pictez fără nici un cusut. În ceea ce priveşte textul franţuzesc, aducându-mi aminte de decoraţia murală „style gazetre”, i-am dat culoarea stejarului şi iluzia reliefului, atât de bine, încât, în clipa când firma fu aşezată pe zidul fabricii, toată lumea a crezut că literele sunt de lemn.

A fost un pelerinaj. Se opreau oamenii în faţa atelierului meu şi se uitau lung spre ferestre, ca şi cum ar fi locuit un vtăjitot, într-acolo. cei doi tineri directori ai întreptindetii, după ce mi-au dat un banchet, m-au plimbat o zi

întreagă cu trăsura prin aleile minunate de la Baptuma. Mi-au răsplătit, amândoi, cu câte douăzeci de lire trceşti, o osteneaă care nu făcea nici pe jumătate. Mai mult: fusei invitat de numeroase familii de burghezi, comercianți sau liberi profesionişti, mai cu seamă greci, unde primii câteva oferte de căsătorie.

Ajunsesem un domn, bine îmbrăcat, salutat din depărtare şi eu comenzi din belşug. Simon Herdn era în culmea fericirii. Într-o zi, pe când ne aflam la cafenea, o întâmplare caraghioasă luă în mintea mea proporții a care nimeni nu se aştepta.

Eram de față câțiva din obişnuiții sindrofiilor noastre: farmacistul, un inginer de la căile ferate şi subdirectorul Băncii otomane. Se pălăvrea pe seama unei trupe greceşti de varieteu, care înveselise societatea damasceană timp de-o săptămână şi plecase în ziua aceea la Alep, lăsând regrete. Farmacistul, ceva mai învățat, vorbea cu mine greceşte şi părea cunoscător în ale teatrului. La un moment dat, el îşi exprimă părerea de rău că actorii dispar odată cu moartea şi că nimic din ceea ce au creat nu mai poate fi transmis posterității.

Voind să-i dau o replică, cu à-propos zisei:

— Da! actorii sunt o rezumare, o prescurtare a timpului lor! a spus-o... a spus-o... a spus-o...

Şi iată-mă, deodată, încurcat în ițele memoriei mele îndărătnice. Nu-mi mai aduc aminte de numele -de sute de ori pronunțat al autorului acestei fraze celebre. Cu ochii zgâiți la cei de față, le cer să-mi vie în ajutorul memoriei:

— Ah, la dracu! ... strigai. A spus-o... frate... ăsta... ce dracu, în Hamlet, când eroul tragediei vorbeşte de actori, la sosirea comedienilor. Nici unul din voi şi aminteşte? E Sc... Sch...

Herdan, supărat că-l dau de ruşine cu erudiția mea, se răsti la mine, roşu de mânie:

— Ei! cine a spus-o?!...

— Apăi, de! Cine a spus-o? Aduceți-mi şi dumneavoastră aminte. Eu l-am uitat pentru un moment, din cauza unei neputințe de-a mă concentra... Dar, dintre dumneavoastră, nimeni nu ştie cine e autorul lui ?

Simon ridică din umeri şi trase din narghilea. Ce-i pasă lui de let? Ceilalți, oricum, ceva mai încurcați, bolovăesc ochii la mine: farmacist, inginer, director de bancă mă privesc holbați şi îngână, unul după altul:

— Hamletâm?...

— Hamletâm?...

— Da! Pentru numele lui Dumnezeu! Hamletâm! Fir-ar a dracului de nemurire, dacă nu se ştie la Damasc, nici de către intelectuali, cine e autorul lui ! Autorul piesei Regele Lear, al lui Macbeth, Othello şi ale atâtor tragedii... Englezul genial care a trăit acum trsute de ani!...

— Aha! acum trei sute de ani! strigă la, uşurat. Acum înţeleg totul: e greu să-ţi reaminteşti de oameni cari au murit acum trei sute de ani!

Scos din ţâţâni, zvârl ciubucul şi cu braţele ridicate în sus:

— Eşti smintit, prietene? Aici nu e vorba de „oameni” cari au murit, ci de autorul lui Hamlet! La mine este o zăpăceală trecătoare, dar la voi, acum văd, e neştiinţă sadea! Habar n-aveţi de Ha!

Şi, furios mă reped afară, ca dus de vânt, fără să le strâng mâinile.

În stradă, Herdan mă ajunse din urmă şi mă dojeni:

— Eh! ai cam făcut-o de oaie, cu Hamletu tău. Le-ai spus-o pe şleau că sunt proşti!

Da, le-o spusesem în faţă. Şi aş fi fost în stare să le-o strig din înălţimea minaretelor, la ora rugăciunii.

Zăvorât în odaia mea, nu mă mai gândeam decât la autorul lui Hamlet: să-mi aduc aminte numele şi să-l trântesc, a doua zi, în nasul acestor intelectuali caraghioşi. Dar cu cât mă gândeam mai înverşunat, cu atât mă prosteam mai tare. Măsurăm odaia în lung şiîn lat, scriam cu tibişirul toate literele aui, le împerecheam în fel şi chip, în speranţa că doar mi-o răsări în minte numele binecuvântat şi care mi-era tot pe atât de familiar ca şi al mamei. Dar, nimic! Bolboroseam fânturi scâlciate: Sch... Schop... Schil...

Ştiam că numele începe cu litera S, dar, când voiam să-l rostesc, se încurca şi devenea Schopenhauer ori Schiller, ceea ce mă făcea să plesnesc de ruşine faţă de propria-mi neputinţă. Mă plimbam şi vorbeam singur:

— Auzi, domnule! să te ocupi, din copilărie, cu frumuseţea fără seamăn a literaturii universae: mai târziu, să-ţi sacrifici viaţă, familie, bunăstare, pentru a o desăvârşi în sufletul tău: să ştii, nu pe ghicite, ca o lecţie la examen, ci cu pasiune, cine a fost schopenhauer, cine a fost schiller şi totuşi să confunzi pe autorul lui cu aceşti doi nemţi! Se poate, oare, o mai mare nenorocire pe sufletul nostru?

Istovit de atâta căutate, m-am culcat pe la miezul nopţii, îmbrăcat şi încălţat, ca un om băut. În timpul nopţii, ori de câte ori mă trezeam din somn, bâlbâiam:

— Schop... Schil...

A doua zi, de dimineaţă tare, Herdan trecu, ca de obicei, să ne facem tabietul împreună: dulceaţă, cafea, narghilea. Eram rău dispus şi pus pe gâlceavă. El râse, cu bunătate:

— Haide! Dă-l dracului de... Cum i-ai zis? Hamlet?

— Ce să-l dau dracului, domnule Herdan! Simt o poftă, să mă dau cu capul de toţi pereţii! Se poate să trec eu, cu nepăsare, peste un asemenea caz? Doar, pentru asta trăiesc, de când mă cunosc!

— Pentru Hamleţi?

— Da! pentru Hamleţi!

Vârându-şi mâinile sub şezut, Simon începu să fluiere a pagubă:

— Şi din cauza asta ai fi în stare să nu-ți vezi de treabă?

— Ba bine că nu!

— Apăi, eu te bat, mă!

— Ba mai bine-ai face să m-ajuți a-mi limpezi creierul. Ai atâtea cunoştințe. Poate că printre ele s-o găsi vreun om mai instruit, care să ştie cine e autorul lui Hamlet!

— Na-ți-o bună! O să încalec acum pe un măgar şi o să cutreier întreg Damascul, întrebând pe turci de numele Hamletului tău!

— Dar nu de numele lui Hamlet e vorba, ci de autorul lui!... Ce Dumnezeu!...

— Eşti curat nebun! Şi apoi... nici nu ştiu um se zice autor pe turceşte, pentru că nu mă interesează cum vine asta nici pe româneşte. Dămi pace!

— Ei bine! ai să întrebi, numai: cine a scris pe Hamlet!

Cafeneaua din centru, proaspăt stropită şi măturată, era la sosirea noastră ticsită de clienți matinali, încă somnoroşi puțin vorbăreți, care sorbeau zgomotos din cafele, trăgeau cu sete din ciubuce, unii frunzărind ziarele, cea mai mate parte meditând. orientalul, trăind tihnit şi după placul lui, se culă devreme şi se scoală cu noaptea în cap. La culcare e vesel, iar la deşteptare morocănos, fiindcă sensibilitatea orientală, cheltuind multă energie în timpul zilei, se reface greu. Astfel se şi explică nelipsitele excitante din casa rurcului, arabului, grecului: toate acele narghilele şi cafele amare. Se povesteşte că Sultanul Roşu semna dimineața sentințele de moarte, fără să le mai, pe când seara le discuta.

Pătrunzând în cafenea, trimiserăm din prag un sabalaerusum la toată lumea şi primirăm, drept răspuns, un şi melhaar, după cre luarăm loc lângă nişte cunoscuți.

Mă uitam la fesuri şi mă întrebam mereu, care tigvă o fi cunoscând, spre fericirea mea, numele autorului căutat de mine. Simon bănui ce se petrece cu mine şi mă trase de mânecă:

— Să nu cumva să-i întrebi acum de Hamlet. Turcul se scoală dimineața „cu dindărătul în sus”! Lasă-i să-şi fumeze prima narghilea.

Crezând că am să uit, Herdan ceru un joc de ghiulbahar, dar nu-mi ardea de jucat. Mă gândeam la zădărnicia gloriilor pe pământul acesta materialist.

— Ah! domnule Herdan, dac-ai şti cât e de tristă, pentru mine, constatarea asta. Auzi, să se găsească intelectuali care să nu cunoască nici măcar opere ca Hamlet!

Simon trânti ciubucul supărat:

— O-o-o, da mai dă-l în moaşă-sa, mă băiete, că mai căpiat cu Hamletul ăsta! Vrei să joci ghiulbabar, da sau ba? Sau mai bine du-te la vreo cadână, ca să-ți descânte de Hamleți! Ei, drăcia dracului! Tu eşti vopsitor: eu tinichigiu. Ce tot vâri pe Hamlet în sărăcia noastră!?

Rămăsei mofluz. Herdan avea dreptate. Ce cauți tu, Hamlet, în sărăcia noastră, de vreme ce spițeri, ingineri, directori de bancă habar n-au că tu te confunzi cu veşnicia?!

Cam pe la a doua narghilea, apăru comandantul cavaleriei de Siria. Țanțoş, deşi bătrân, cu mustața „à la Wilhelm”, cu aere de craidon, veni drept la masa noastră.

— Bună dimineața, Simon-bei! salută el, în franțuzeşte.

Îşi făcură temenele, îşi ciocniră burțile, deopotrivă de respectabile şi când să se aşeze, Herdan îl luă pe comandant la repezeală:

— Ia ascultă, banabac: ul ăsta şi-a pierdut capul din cauza lui Hamlet. Nu cumva ştii tu...

Ofițerul bădin pinteni:

— Din cauza cui şi-a pierdut capul?

— Din cauza lui Hamlet!

— Cine e ăsta Hamlet?!

— Apăi... tocmai ceea ce voiam să te întreb...

— Ce meserie are ăst Ham...

Simon mă privi cu o mutră caraghioasă, abia stăpânindu-şi râsul. Strigai, cu vădită scârbă:

— Spune-i lui Moş Teacă al Siriei, că Hamlet era de meserie „prinț al gândirii”, şi ar fi putut să devină „stăpân pe o mare întindere de noroi” dacă „meseria” nu l-ar împiedicat.

Herdan dădu drumul râsului său sănătos. Comandantul izbucni şi el, fără să ştie de ce. Şi, pe când burțile li se săltau ca nişte pepeni imenşi, mă pornii şi eu pe râs, ca o leşinătură, în ciuda lui Hamlet şi a tuturor tragediilor geniale, pe care câțiva nebuni le-au lăsat moştenire becisniciei omeneşti.

Puțin după asta, fiindcă prietenii mei încinseseră un îndrăcit ghiulbahar, prinsei un moment când nu eram observat şi mă strecurai afară, ca un câine plouat.

Două zile la rând am stat închis în casă, cu toate protestele bunului Herdan. Şimțeam deşteptându-se în sufletul meu un sentiment care-mi era prea cunoscut prin pagubele aduse, de când pusese stăpânire pe mine. Era o scârbă, un dispreț total față de oamenii şi lucrurile care-mi fuseseră dragi mai înainte: oraş, stradă, locuință, meserie, prieteni. Totul în jur mi se păru, la un moment dat, duşmănos, bestial, urât. Simțeam nevoia să plec afară, la aer curat şi câmp cât vezi cu ochii şi trebuia să mă supun, oricât m-ar fi costat asta. Din cauza acestui sentiment, am fost atât de schimbăcios în viața mea. E şi bine, şi rău, ca să fie cineva aşa. Dar ăsta sunt şi n-am ce face.

Am tăcut, deci, chitic, cu frica în sân. Recitii câteva pagini mai frumoase din cele două sau trei cărți vechi, care mă întovărăşeau pe meleagurile acelea. Între timp, măsuram atelierul, scotocindu-mi memoria:

— Schop... Schil...

Mizerie!...

Câteodată mă gândeam să alerg la consulul Rusiei şi să-l rog să mă scoată din pocinogul în care căzusem. Dar nu îndrăzneam. Mă temeam să nu fiu luat drept nebun şi zvârlit pe poartă afară. Poate că nici nu m-ar fi recunoscut!

O altă cale, mai sigură, ca să mă liniştesc, era să-i scriu lui Mihail. Dar, vai! trebuia să aştept cincisprezece zile, până să-i capăt răspunsul, şi-mi era cu neputinţă ca să mai trăiesc în halul acela.

Pentru a pune vârf nenorocirii, îmi căzuse beleaua tocmai în vremea când trebuia să dau gata

o lucrare foarte grea. Crea pentru mine, care nu eram un desenator. Era vorba de-o firmă pentru un magazin de mode. Lucrarea era aproape pe sfârşite şi ca s-o închei mai aveam o pălărie de damă, împodobită cu un superb fulg de struţ. Apoi aş fi pus mâna pe o sumă frumuşică.

Mi se pusese în vedere că această pană trebuia să fie „superbă", „su-per-bă". Or, nu numai că nu eram în stare de aşa ceva, dar nici potrivită n-o reuşeam. Şi eu cât mă îndărătniceam, căutând pe autorul lui Hamlet, cu atât mai puţin mâzgăleala mea semăna cu o pană. Ajunsese, cu vremea, o pată mare, cenuşie, -ceea ce mă îndemna s-o distrug ca pe o ruşine.

A treia zi, Herdan mă privi chiorâş.

— Îmi pari cam înăcrit!

— Am şi de ce !.. .

— Şi din ce cauză nu mântui odată eu fulgul ăsta?

— Pentru că nu sunr în stare să-i dau de căpătâi.

— Numai pentru atât? Uite, am să-ţi dau eu unul adevărat!

E imprimat pe muşama. Nu-ţi rămâne decât să-l tai de-colo şi să-l lipeşti unde ai nevoie. Îi tragi, apoi, câteva pensule de jur-împrejur, ca să nu se cunoacă şi iacă-te scăpat! Acum, hai la cafenea. Mi-e urât al dracului fără tine.

La cafenea, fui primit cu zâmbete răutăcioase, ceea ce mă încredinţă că în lipsă s-a petrecut pe socoteala mea. Pricepui că vedeau în mine pe „înăcritul" grupului şi mă jurai să nu leg o vorbă cu nimeni. Dar Simon, plin de bunăvoinţă, se crezu dator să-şi încerce încă o dată norocul.

O mătăhală deşirată, cu fesul pe ceafă şi cu nas de elefant, trecu agale pe lângă masa noastră şi se şeză, în colţ, pe canapea.

— Haide! Îmi spuse Herdan. E doctorul meu. În tinereţe, a bătut toate cărările şi vorbeşte multe limbi. Dacă nici ăsta nu cunoaşte numele pe care-l cauţi, apoi să te ia dracu cu Hamletu tău ctot!

Se adresă doctorului, în greceşte:

— Iertare, effendi, aş vrea să te întreb ceva... Şi de răspunsul dumitale atârnă ca băieţaşul ăsta să-şi regăsească liniştea sufletească.

— Cu plăcere!

— Dumneata, care ai călătorit atât şi ştii multe, ai auzipoate de Hamlet?

Turcul holbă ochii la noi:

— Hamletă? Nu-l cunosc, bre! Ce vrei, oricât ai umbla, nu poți să cunoşti pe toată lumea! Nu e aşa?...

Tinichigiul era gata s-o pornească iar pe râs, dar eu, îngrozit de proporția pe care o lua ignoranța intelectuală la Damasc, intervenii putui:

— Nu-i vorba, domnule, de „lume”... Hamlet e o tragedie celebră, o „piesă de teatru...

Doctorul întinse brațele dumirit şi zise cu o gură cât o şură:

— Aha! o piesă de teatru!? Apăi eu nu fac piese... Eu mă ocup numai de meseria mea!

Îi întorsei spatele fulgerător şi o zbughii pe uşă, afară... Herdan mă urmări prin piața Poştei, ținându-se cu mâinile de pântece şi râzând cu acrămi...

— Stai, mă, stai!... Hai cu mine la Valiu!

— Lasă-mă îpace cu Valiu dumitale! Pariez că la Damasc nu există o căpățână care să cunoască altceva decât „meseria” pe care o practică. E o beznă oraşul ăsta!

Herdan îşi dădu cu palma peste frunte:

— Bine! Haidem şi la directorul Poştei. Dar va fi ultimul pe care-l voi întreba despre

Clădirea Poştei din Damasc era un căsoi murdar, plin de gunoi şi aproape pustiu. Nu pusesem niciodată piciorul acolo, fiindcă europenii din Siria se foloseau cu toții de poştele franceză, engleză, germană, austriacă sau rusească. Poşa turcească era creată doar pentru serviciul interior.

Intrând acum pentru întâia oară, observai că „cutia cu scrisori” era îndopată cu hârtii, astupată.

— Ce înseamnă năzdrăvănia asta? Întrebai mirat.

— Înseamnă, îmi explică Herdan, că scrisorile care se depuneau la „cutie” nu ajungeau la destinație niciodată. Funcționarii poştei fiind prost plătiți şi uneori chiar deloc ca de altfel toți funcționarii lui Abdul Hamid -luau mărcile şi rupeau scrisorile. Atunci publicul, să se răzbune, a îndopat cu hârtii „cutia” nărăvaşă, ferind astfel de neplăceri pe acei cari nu cunşteau moravurile turceşti! Dacă ai nevoie să trimiți o scrisoare cu poşta hamidiaă, trebuie s-o dai la ghişeu şi să ceri să-ți ştampileze marca sub ochii tăi.

Mă crucii, ca de ucigă-l toaca.

— Şi vrei dumneata, ca... directorul unei asemenea „poşte” să ştie cine e autorul lui ?

Îl căutarăm, totuşi, şi-l găsirăm în curtea clădirii. Ea un omuleț încocârjat şi jigărit. Se ostenea să repare piciorul stricat al unei mese de scris, hodorogită şi înecată de cerneală. Văzând pe Herdan, îi întinse repede ciocanul, în loc de mână şi strigă uşurat:

— Ha! Simon! efendâm! Bine c-ai venit: ia vezi, poate că te-ai pricepe mai bine decât mine să dregi masa asta. Pentru că eu nu fac altceva decât să-mi strivesc degetele!

— Numaidecât, zise Herdan, începând să bată cuie... Voi încerca să-ți câpăcesc „b”... Da', ia spune-mi, nu cumva ştii tu cine a fost Hamlet?

Pe vine, cu ciocanul în mână, Simon râdea de i se zgâlțâia corpul. Celălalt părea că nici n-a auzit.

— Hamlet, bre, Hamlet! strigă tinichigiul, întoându-şi fața către procopsitul de „dir”... Poate că, din întâmplare, printre atâtea alte nume, l-ai întânit şi pe ăsta: H, Hamlet!...

— Nu... nu-l cunosc... făcu „directorul”... Dar am să vă aduc „o carte mare”, unde se găseşte tot ce vrei. Până atunci, drege-mi masa.

Şi plecă tiptil, ca o mâță bătută.

Începui să țopăi de bucurie:

— Haiti! să ştii c-am brodit-o, domnule Herdan. Turcul s-o fi dus să ne aducă un dicționar Larousse. Acolo, într-adevăr, găseşti tot ce vrei. Uf! am scăpat!

Vezi, mă, vezi?! mormăi Herdan, râzând pe deşelate. Te aşteptai tu, ca să te scape „directorul” Nu era Coranul. Dar nu era nici Larousse-ul, ci un... Anuar general al Siriei si Palestinei.

— Ce să fac eu cu asta, bre! zisei. Nu într-un Anuar se poate găsi !

Turcul mă privi îndobitocit, dădu din umeri şi răspunse:

— Hamlet, Mamlet... asta ştie, tot, bre!

Herdan scăpă ciocanul din mâini şi, râzând cu sughițuri se tăvălea prin praf, ca un cal.

Iarăşi mă zăvorâi în casă şi răsfoiam cărțile, crezând că-mi voi putea aduce aminte de numele celui care a scris pe Hamlet, să mă liniştesc şi să-mi văd de lucru. Plănuisem s-aduc din țară un meşter-vopsitor de firme şi să mi-l asociez. Trebuia să înzestrăm cu firme europene toate dughenele şi fabricile din Damasc, fiindcă cele existente erau ca vai de ele. Aveam în față un viitor frumos, liber, şi chiar ocazia de-a mă înstări. Dar cum ghiftuiala nu era idealul vieții mele, speram ca după ce voi strânge vreo mie de lire sterline, să-mi lichidez afacerile şi să-mi toc banii, hoinărind cu Mihail prin locurile cele mai frumoase ale Mediteranei. Visul meu!

Hm! Nu cred să existe mulți ca mine, care să născocească afaceri numai pentru a-şi asigura câteva luni de hoinăreală, sub un cort, dacă nu aurit, cel puțin impermeabil. Vai! Soarta nu rezervă celor ca mine decât o biată hardughie ambulantă şi ciuruită de găuri...

M-am convins de asta, a doua zi după întâmplarea de mai sus. Mi se părea că aveam un cui înfipt deasupra frunții: numele autorului lui Hamet. Noaptea chiar, ori de câte ori mă trezeam, bolboroseam ca un apucat: „Schop... Schil...”

Frământarea mea a durat mai mult de-o săptămână. Şi deodată mă cuprinse un vaI de scârbă şi-o poftă nebună de a-mi lua lumea în cap. Ce preț ar putea să mai aibă viața mea într-un oraş în care trebuia să cauți cu lumânarea pe cineva care să ştie de Hamlet? Camenii binevoitori... legături prieteneşti, pe cari te puteai sprijini la ananghie... Şi atâta tot! Nu-mi era de-ajuns.

Tihnă fără cugetare. Cimitir. Bunătatea însăşi devine plicticoasă, fără farmecul inteligenții cultivate. Pântec plin şi somn. Îi e mai uşor omenirii să-şi asigure pâinea, decât să răspundă la o întrebare care-i răscoleşte mintea.

Îmi făcui bagajele şi o pornii pe străzi, pentru ultima dată. În piața Poştei un afiş imens, tipărit în Europa! Două cuvinte uriaşe mă făcură să-mi pierd cumpătul: Moldova Verde Graiul țării mele!

Mă apropiai şi recitii de nenumărate ori. Era vorba de un scamator, probabil! Evreu de prin România, fiindcă el purta numele de Moldova Verde. Se anunța că în seara aceea chiar, se vor produce fenomene nemaivăzute de publicul dama.

Mă hotărâi să mă duc şi eu. Şi, până una alta, intrai în cafeneaua centrală. Aici, întâmplarea făcu să mă aşez lângă un om, care se cunoştea, cât de colo, că e proaspăt venit. Nu se putea înțelege cu chelnerii şi nu ştia obiceiurile locului. Mai mult, mi se păru îngrijat, trist. Privirea sa zvăpăiată, limpede că vrea să intre în vorbă. I-o luai înainte şi-l întrebai, pe greceşte, dacă ştie limba asta.

O vorbea mai bine decât mine. Şi deodată, fața i se lumină:

— Uf! răsuflă el, uşurat. Să fii tu, oare, omul care-mi trebuie?!

— Ia ascultă? Îi zisei. Nu cumva eşti român?

Da! Şi tu la fel?!

Fu cât pe-aci să mă îmbrățişeze, în văzul tuturor. Abia îl stăpânii, fiindcă pe aici bărbații se îmbrățişau foarte rar, în felul nostru.

— Eu sunt papugiul de pe afiş!

— Bănuiam.

— Şi acum, iată, în câteva cuvinte, blestemăția care mi s-a întâmplat ieri, cu ocazia repetiției numărului de senzație: „Înălțarea la cer” a femeii mele. Ştii, aşa cum s-a suit Iisus aI vostru. Fi bine, idiotul care trăgea scripetul din culise, scăpă manivela tocmai în clipa când făceam clăbuci, dinaintea sălii goale! Nevastă-mea căzu din tavan, alegându-se cu o ântitură. Dar nu din cauza asta sunt cătrănit acum, ci fiindcă n-am pe cine pune în locul căscăundului, ca să fiu sigur că n-o pățesc şi astă-seară. Ei bine, n-ai vrea tu să mă ajuți? Îmi pari om de ispravă şi fii sigur că-ți dau o liră turcească pentru osteneală...

— Nu-mi arde de bani! Vreau numai să-mi spui cine a fost autorul lui Hamlet.

— Vax! eu fierb de grijă şi tu faci pe nebunul...

Îți jur că sunt în toate mințile!...

— Ei, na! Shakespeare! Ptiu! Şi acum, repede, să punem la punct scamatoria!

A doua zi, după măiastra „Înălțare la cer”, care a făcut furori în ochii damascenilor, am părăsit oraşul, împreună cu acest Moldova Verde, singurul care avusese habar de existența lui Shakespeare!...

III. CĂLUGĂRI DE LA SFÂNTU-MUNTE

Din Beyruth, ca să mă întorc în România, m-am îmbarcat pe un vapor care s-a întâmplat să fie rusesc. Şi câtă bucurie mă cuprinse când aflai că, în drum, aveam să ne oprim la Sfântu-Munte!

Mihail, mentorul meu spre care zburam, nu se mai afla acolo. Părăsise Muntele, mai ales fiindcă, îmi scria: „aici sexul feminin fiind proscris până şi în rândul dobitoacelor, nu poți să ai o anumită plăcere decât dacă te hotărăşti s-o plăteşti cu aceeaşi monedă. La Sfântu-Munte, când e vorba de dragoste, lucrurile stau cam aşa: dacă vrei să ai, trebuie sa dai”!

Înțelesesem destul de bine: şi amănuntul acesta mă umplea de dezgust, dar, neavând de gând să locuiesc în această năzdrăvană „republică monahală”, îmi păstrai puterea de emoție neştirbită, ca să întâmpin noutatea ce avea să se prezinte ochilor mei.

Nu dădeam nici un fel de proporție acestui eveniment. Fiind fără paşaport, îmi ziceam că n-am să pot pune piciorul pe Sfântu-Munte, dar, chiar şi numai să contemplu de pe vapor spectacolul, pe care-l oferă Muntele, era pentru mine de-ajuns. Lucrurile se petrecură însă altfel.

Aruncarăm ancora, departe de chei, într-o dimineață plină de strălucire cerească, care transforma golful într-o vedenie de basm oriental, după cum era şi drept. Soarele sfredelea conturul stâncilor, pădurilor şi locuințelor, pe care le lumina din profil, creând pete de umbre pline de mister, unde ştiam că minunata creatură feminină nu juca nici unul din numeroasele roluri, cu care ea umple şi striveşte viața: unde singuri, masculul şi Dumnezeul lui -pe care omul l-a voit prea bun şi prea neîndurător -se luptă cu înverşunare şi egală ipocrizie.

Călugări bărboşi, copleşiți de-o mizerie care n-avea nimic dumnezeiesc, pescuiau stând în bărci sau înşiruiți de-a lungul coastelor. Ei se țineau nemişcați, ca nişte picturi sfinte, şi aş fi dat mult ca să ştiu ce se petrecea în capul lor, dar e lucru sigur că, afară de această Mediterană violetă, în care ei îşi priveau chipul, nimeni n-o ştia.

Puțin după ancorare, observai o mişcare în sânul echipajului, din care o parte se îmbrăcase eu uniforma de sărbătoare: apoi o barcă fu scoborâtă în mare. Mă informai pe lângă un marinar, român din Basarabia:

— Comandantul nostru se duce să dea o vizită stareţului mânăsii Pantelimon, îmi răpunse el. Ai vrea să te duci şi tu?

— Cum nu! dar, mai întâi, n-am paşaport şi apoi, aş fi oare primit în barcă?

De paşaport nu e nevoie, iar comandantul e un om bun. Adineauri l-am făcut să ia cu el un călător, prieten de-al meu, care „miroase a ovrei” de la un kilometru.

Basarabeanul mă prezentă comandantului. Acesta părea să fie mai mult decât „om bun”, căci figura lui, sever modelată, frământată de mâna destinului său, nu era dintre acelea pe care le întâlneşti la orice colț de stradă. El mă impreionă mai ales prin blândețea privirii sale fățişe. Ce păcat că nu ne putem apropia de oameni, cum am voi! Câte prietenii rare, câte minți, făcute să se înțeleagă, trebuie să se apropie un moment şi o singură dată, pe drumurile oarbe ale vieții, apoi să se depărteze pentru totdeauna şi să rătăcească singuratice, numai din cauză că un vopsitor nu poate să se apropie de un comandant, cu uşurința cu cares-ar apropia de un tinichigiu. (Restul vine de la sine.)

Şalupa încărcată, mai mult de curioşi, mai puțin evlavioşi, alunecă pe luciul unei mări de mătase fâşietoare. Schimnicii pesari din bărcile pe lângă care treceam, nu catadixiă să ne arunce o privire, măcar cu coada ochiului, ceea ce însemna cu siguranță că în ochii lor noi prețuiam mai puțin decât o scrumbie.

Vizita noastră fu sumară: o raită prin cripta cu rafturi garnisite cu căpățâni şi altă raită pe dinaintea icoanelor, ale căror multe kame de aur masiv impuneau respectul, mai repede decât chipurile sfinților. Apoi, la masa comună de la prânz, ne pierduăm în furnicarul de sute de călugări, care apărură de prerutindeni ca nişte şobolani şi năvăliră în imensa trapeă, unde în jurul unor mese kilometrice, dispuse în cruce, încăpurăm cu toții. Farfurii şi linguri de lemn. Două feluri de mâncare, amândouă compuse numai din peşte. Excelentă pâine coaptă în formă. La locul de cinste şi având la dreapta sa pe comandantul nostru, un venerabil stareț ne dădu binecuvântarea cu o gură de căpcăun şi cu pleoape grele, de cucernicie.

Ne făcurăm cu toții semnul crucii, dar cel care păru că nu mai sfârşeşte cu închinatul fu evreul strecurat printre noi de către basarabean.

Întâmplarea voi ca în această scurtă vizită la Sfântu-Munte să fac cunoştința unui tânăr stareț român, care mă cuceri pe loc. Putea să fie în vârstă de treizeci şi cinci de ani cel mult şi nu părea să aibă nimic din ceea ce face pe călugărul obişnuit: stăpânire de sine, falsă umilință, prefăcătorie, neîncredere. Elsta pe bagajele lui, la debarcader, în tovărăşia altor doi călugări, un bătrân schimnic şi un foarte tânăr frate imberb, şi aştepta o barcă de pescari, care avea să-l transporte pe vaporul nostru. Şi în aşteptare declama, cu fața la mare, frumoase versuri greceşti şi româneşti. Versuri destul de păgâne. O voce plină, nuanțată şi care nu se tulbura de ceea ce debita, în ciuda urechilor eclesiatice ale trecătorilor.

Nu puteam să-l văd pe acest monah decât din profil, un profil roman, cu frumoasă barbă neagră, strălucind în soare. Nu voia să întoarcă capul, ca să-l pot vedea din față. Atunci mă dusei să-l felicit:

— Eşti poet, părinte? Îmi pari aşa de inspirat!

Mă măsură cu bunăvoință, din cap până în picioare şi îmi dădu mâna, pe care o sărutai:

— Crezi dumneata că numai poeții pot fi inspirați? Eu cred că şi simplii muritori sunt inspirați şi încă adesea. Altfel, poeții pe care îi numim poeți ne-ar părea nişte nebuni.

„Ia te uită! Îmi zisei. Ănu e dintre cei care habar n-au cine e Hamlet". Şi mă bucurai mult în adâncul sufletlui meu. Răspunsei:

— Sunt cu totul de părerea dumitale. Voiam să ştiu, numai, dacă scrii şi dumneata versuri.

Călugărul dădu capul pe spate, cu îndemânarea şi farmec unui bun actor:

— Nu! Nu fac versuri. Am încercat, cândva, în adolescență. Dar m-am încredințat repede că ofensam pe Domnul, tulburându-i nectarul cu apa din mlaştina mea. recii vechi aveau dreptate să spună: Numai si poemul creează. Dar asemenea creatori nu vin pe lume decât unul într-un secol. Şi ae mai mult decât poate să suporte lumea. Vreau să spun că surplusul oamenii îl înăbuşă în germene. Astfel, frumoasa noastră România n-a putut să suporte, până azi, decât pe Emines. Şi ai văzut că până şi Eminescu era gata să moară înainte de-a fi putut crea duzina de imnuri divine care ne-a rămas de la el. Dar în puținul ce ne-a lăsat deşi mizeria şi nebunia l-au ucis la patruzeci de ani Dumnezeu poate să se recunoască. Cât despre cei cari-l citesc, bineînțeles, cea mai mare parte dintre ei sunt nişte măgari. Mai rămân, totuşi, acei câțiva care pot să-l priceapă. Aceştia sunt inspirații necreatori, adică omenii cari au din naştere sufletul pregătit ca să primească o parte sau toate frumusețile pe care Dumnezeu le-a hărăzit firii omeneşti. Eu sunt unul dintre aceştia şi mulțumesc lui Dumnezeu. Eşti şi tu la fel?

— Aş vrea s-o cred! exclamai, sărutâdu-i mâna încă o dată. Iubesc tot ce e mare şi, ca să-l pot cultiva în sufletul meu, i-am sacrificat partea materială, agreabilă, din viață, cutreierând pământul şi luptând cu sărăcia.

— Atunci, făcu starețul vârând mâna într-o desagă şi scoțând un clondir atunci meriți să guşti din acest rachiu, făcut de mine din viişoara mea. Vreau să văd, dacă te pricepi!

— Şi asta e tot opera Domnului?

— Te mai îndoieşti? Toate sunt opera Domnului! Chiar şi crima: dacă ea apropie pe om de Dumnezeu, Domnul nostru o iartă!

— Asta nu cred! Crima rămâne crimă!

— Taci din gură, stupidule! murmură călugărul, umplând un păhăruț. Bea şi spune-mi ce aromă are?

Bău şi el cu sticla. Eu gustai încet, plimbând lichidul, prin gură:

— Curios... N-are gustul rachiurilor noastre. Parcă ar fi coniac.

— Bravo! Coniac, dar... „fine Champagne". Stai să te sărut!

Stareţul se ridică -înalt, frumos, cu faţa pârlită — şi mă sărută, aproape pe gură, fapt care, între bărbaţi, mă dezgustă grozav.

Gândii privind în pământ: „Dragă prietene, toate bune, dar sărutul ănu-mi pare deloc curat!”

— Cum te cheamă, frate?

— Adrian Zografi.

— Eu sunt părintele Silvestru, stareţul unei mici şi sărmane mânăsiri, unde te poftesc să vii să petreci o lună, în vara viitoare.

Cu plăcere, dar, ia spune-mi: dracul nu vine uneori să sălăşluiască în schitul dumitale? Întrebai eu, şi pe loc îmi păru rău. „Dacă cumva mă înşel asupra naturii acestui sărut, atunci am insultat un om de treabă!”

Stareţul nu fu prea mâniat, ci surâse numai, cu tristeţe: dar tânărul frate şi schimnicul mă fulgerară cu privirea. Tăcură câteşitrei şi începură a se pregăti de plecare, căci barca li se apropia. La rândul meu, mă dusei să mă alătur însoţitorilor comandantului, care tocmai se întorceau la vapor.

— Îmi dai voie, părinte, să-ţi spun la revedere, pe vapor?

Mă simţii tulburat, văzând cum îmi îndulceam glasul, ca să-mi uşurez păcatul grosolan de adineauri. Călugărul mă fixă în albul ochilor şi spuse cu tărie:

— Eşti un zăpăcit. La revedere!

Lungul crepuscul hibernal mediteraneean îşi aprindea focurile de purpură în baia Muntelui Athos, când vasul nostru îşi îndrepta prora spre Constantinopol.

Noaptea se anunţa posomorâtă. Echipajul îşi lua tot felul de măsuri. Cum călătoream în clasa treia fără cabină, adică pe punte, marinarul basarabean îmi zise:

— Ai face bine să-ţi cauţi din vreme un colţ la adăpostul valurilor, ca să dormi. Sar putea ca spre miezul nopţii marea să se arunce peste noi.

Totuşi, timpul era frumos. Cer acoperit, dar linişte deplină. Nici stareţul nu credea că o să avem valuri. Trona în mijlocul tovarăşilor şi catrafuselor lui, având din nou sufletul inspirat. Cu faţa la mare, părea că murmură o rugăciune, dar erau tot versuri -ode greceşti. Stam lângă el, îl priveam şi-l admiram.

„Nu! Îmi ziceam. Omul ăsta nu poate să fie ce-am bănuit. Frumuseţea şi urâţenia nu pot să se afle, chiar aşa de strâns legate, în acelaşi suflet. Cu siguranţă, că am rănit un om curat. Va trebui să-i cer iertare”…

Şovăiam să fac acest gest reparator. Încă ceva mă tulbura, ceva care ar fi fost în stare să mă întărească în bănuielile mele, dar care tot aşa de bine putea să facă parte dintre respectabilele obiceiuri călugăreşti. Acest „ceva” era o dezmierdare pe care stareţul o făcea uneori tânărului său frate. Îi pipăia obrajii cu mâinile, fără să se sinchisească nici de mine, nici de bătrânul eremit. De altfel, acesta nu vedea nimic din tot ce se petrecea în jurul lui. Era adâncit într-o

meditație permanentă, cu capul aşezat pe genunchii pe cari îi ținea înlănțuiți cu brațele sale: un biet om pipernicit, al cărui glas îmi era încă necunoscut.

Tânărul frate părea să primească dezmierdarea cu nepăsare, închizând ochii. Dar cred că în inima lui o savura: în toată curățenia sau altfel, n-aş putea s-o spun, dar o savura, căci prea se lăsa dezmierdat, întocmai ca un cățel sentimental. Ce dracu putea să fie ciudățenia asta? O dovadă de afecțiune părintească?

Când umbrele nopții ne înfăşurară cu totul, starețul scoase din dăsagi şi întinse câteva merinde: pâine, brânză, vin, dar mai întâi îmi oferi şi îşi oferi, lui însuşi, un păhărel de... „fine Champagne”. Nu şi celorlalți. Îmi exprimai mirarea mea.

— Ei nu trebuie să bea, îmi răspunse el cu domoală convingere. Unul e prea bătrân, celălalt prea tânăt: nu merge!

Pustnicul nu mâncă decât o bucățică de pâine. Întrebai din nou, caera cauza.

— De când s-a retras la pădure, se hrăneşte numai cu pâine şi apă. Şi nu mănâncă decât atunci când i se dă, altfel s-ar lăsa să moară de foame.

— Şi dumneata crezi că asta e o viață omenească?

Călugărul îmi mai turnă un pahar, bău şi el, îşi şterse gura cu voluptate şi întoarse spre mine fața, pe care de-abia o deluşeam prin întuneric, dar a cărei căldură o simțeam, cât de colo.

— Mă întrebi dacă asta e o viață omenească? Nu! Dar este o existență care place Domnului şi care pregăteşte sufletul pentru viața veşnică, singura care contează în ochii bunului creştin.

— Crezi cu adevărat?

— Cred.

— Atunci, de ce nu trăieşti ca pustnicul?

— Ah, iată! Fiindcă n-am ajuns acolo unde se află el. Îmi mai plac, apoi, toate bunătățile pământeşti. Fle trăiesc în sângele meu. Ar fi zadarnic să-mi chinuiesc trupul, din moment ce nu am tăria de suflet necesară acestei încercări. Domnul n-o vrea. Mulți sunt chemați, dar puțini aleşi. Facă-se voia Domnului!

— Deci, n-ai să cunoşti viața veşnică?

— O să cunosc, ce-o să merit. Nimic mai mult, nimic mai puțin, căci Dumnezeu e drept. Dar treptele scării pe care stă bunătatea divină nu sunt aceleaşi pentru toți muritorii.

El tăcu şi eu nu ştiui ce încheiere să trag din cuvintele sale.

— Vrei să-ți vorbesc într-un chip mai profan?

— Vorbeşte!

— Ei bine! viața veşnică nu-i decât o stare sufletească ce se impune, de la sine, omului. Ai putea s-o numeşti, dacă vrei, o nevoie absolută de a trăi în curățenie, aşa cum conştiința ta o pricepe. Atunci eşti dezrobit de orice tulburare

care viciază sufletul. Te simți atins de însăşi bunătatea divină. Asta-i tot! Ce-i mai trebuie omului care caută drumul mântuirii? Bineînțeles, fără rugăciune -care e singurul mijloc în stare să te facă să urci treptele care dula desăvârşire totul e zadarnic. Omul trebuie să se adreseze Domnului şi să-l roage.

— Şi ce trebuie să spui?

— Tu, care eşti un păgân, tu poți să nu spui nimic, aşa cum fac cei ce sunt născuți surdo-muți. Rugăciunea nu este o înşiruire de cuvinte, ci o încântare, o trecere din starea obişnuită într-una sublimă.

— Nu poți să faci asta decât la mânăstire?

— Ei, uite, aci totul se încurcă!... Poți s-o faci oriunde, într-o groapă, ca şi într-un palat. Totul depinde de ceea ce aduci în inima ta şi de scopul pe care-l urmăreşti. Mie, de pildă, numai mânăstirea singură nu mi-a fost de-ajuns. Sunt călugăr şi preot de când aveam douăzeci şi cinci de ani, dar nu-mi simt sufletul încântat decât din ziua în care am început să mă rog la Sfântu-Munte! Mi-a trebuit acest Munte, pădurile lui, prăpăstiile lui, tăcerea lui, cerul lui, Mediterana lui, completa lui izolare obişnuită. Ca să le pot avea, aş fi mers până la crimă...

Dar Dumnezeu mi-a ajutat şi am reuşit să le obțin, numai în schimbul câtorva bani, pe care părinții mei mi i-au procurat.

Mă simțeam pierdut! Iată încă un om care şi-a realizat visul mediteraneean, -visul meu! Imaginea Muntelui Athos, cu lumina lui, cu pacea lui, cu misterul lui, mă aruncă în extaz.

Ştarețul continua să-mi vorbească, dar eu nu-l mai auzeam decât pe jumătate. Era un fel de gungureală şoptită, melodioasă şi fără sens, presărată, pe alocurea, cu strălucite izbucniri luminoase şi colorate, pline de toate parfumurile Orientului. El mă călăuzea pe potecile sălbatice ale Muntelui şi de-a lungul țărmurilor sale arse de soare, îmi arăta podgorii suspendate, livezi de măslini melancolici, puhoaie încântătoare, sihăstrii pătimaşe şi pe Dumnezeu, care era pretutindeni. Apoi, din nou, glasul lui se depărta. Noaptea întunecoasă şi neființa mă îngițeau.

Din vreme în vreme, o întrebare, mereu aceeaşi, mă trezea ca dintr-un vis:

— Vrei să bei un pahar de vin?

El îi trăgea întruna. Eu nu primeam decât arareori. În jurul nostru, pe punte, toată lumea dormea. Eram gata să adorm şi eu, când, deodată, vasul se plecă de tribord şi un val, cel dintâi, ne stropi uşor, dar în mai puțin de -jumătate de oră nu ne mai fu cu putință să stăm pe loc.

Atunci, văzui pe stareț că se ridică, mătăhăind, se apropie de balustradă şi mugi cu un glas care mă înspăimântă:

— Hola!... Thalassa furioasă!... Te binecuvântez şi îți poruncese să te linişteşti!...

Şi ridică braţul ca să-i dea binecuvântarea, dar cum el nu era Hristos, marea îi trimise un val în piept, care-l făcu să se rostogolească pe punte, într-o băltoacă de apă.

Mi-adunai în grabă catrafusele şi alergai spre un adăpost, unde îmi petrecui restul nopţii.

A doua zi debarcarăm la Constantinopol, de unde un vapor românesc avea să ne ia chiar în aceeaşi zi şi să ne ducă la Constanţa.

Eram trist ca de moarte. De ce dracu mă întorceam eu în România? Când voi mai avea prilejul să evadez spre aceste orizonturi, cărora le încredinţasem atâtea speranţe? Iată-mă la o distanţă de numai douăsprezece ceasuri de amărâta mea ţară siberiană, unde nu era loc pentru visurile şi planurile mele, unde mahalaua mea m-aştepta ca să mă batjocorească, iar buna mea mamă ca să-mi descânte veşnicele ei îndemnuri la însurătoare.

Or, mai mult ca niciodată, eram hotărât să-mi făuresc un cuib de viaţă pe tărâmurile mediteraneene. Şi dacă voi fi împins la disperare, sunt gata să mă fac călugăr la Sfântul Munte! La urma urmei, ce este un călugăr? Un om care se roagă lui Dumnezeu. Am să mă rog şi eu, în felul meu!

Acum eram încredinţat că stareţul Silvestru avea un suflet mare, cu toate apucăturile lui ciudate şi gustul pentru băutură. Da! am să primesc invitaţia lui şi vara viitoare am să mă duc să petrec o lună la el. I-o făcui cunoscut, în momentul în care ne apropiam de Constantinopol. Primi cu bucurie vestea mea şi iar mă sărută în felul acela care-mi displace, dar închisei ochii.

La Stambul, trebuind să aşteptăm opt ceasuri înainte de-a ne putea îmbarca pe vaporul românesc, el îmi propuse să închiriem o cameră la hotel, unde să ne punem bagajele şi să ne odihnim puţin. Primii şi chiar mă însărcinai să-i duc unul din numeroasele lui pachete, un mare maldăr cu bastoane, beţe şi ciomege călugăreşti, pirogravate, „suvenir” de la Sfântu-Munte, pe care avea să le împartă prietenilor şi neamurilor lui din România.

Ne oprirăm într-un hotel păduchios din Galata, aproape de debarcader. Camera ce ni se arătă era prea mică şi n-aveam decât un pat. Nu era loc îndeajuns pentru patru persoane, însoţite de-atâta calabalâc. Mai închiriarăm una, ceva mai mare şi care comunica cu cea dintâi. Pe aceasta şi-o luă stareţul şi-mi oferi s-o împărţim. El plăti totul, refuzând partea mea. Şi numaidecât comandă o grămadă de merinde, precum şi trei sticle cu bere. Ştiind că ceilalţi doi nu beau, îi atrăsei atenţia că nici eu nu sunt un mare băutor.

— Îmi place mult berea, făcu el, şi n-am decât rareori prilejul să beau.

Ah! Doamne, dacă aş fi putut bănui ce straşnică orgie, de unul singur, îmi anunţa stareţul prin aceste cuvinte nevinovate! Aş fi spălat putina, pe loc, şi astfel mi-ar fi răms necunoscut spectacolul unei destrăbălări călugăreşti, dublată de un scandal cum nu mi-aş fi închipuit niciodatălaun om superior, căruia, colac peste pupăză, mai eram gata să-i încredinţez şi soarta mea.

Dar nu bănuiam nimic şi făcui tot ce-mi stătu în putinţă ca să fiu plăcut unui tovarăş de drum, cam prea vesel poate, după ce a înghiţit a doua sticlă de bere, şi care se arăta de-o voioşie din ce în ce mai îngrijorătoare. Cerea câte trei sticle cu bere deodată. La amiază, nouă sticle goale zăceau la pământ, dintre care două, cel mult, puteau să fie partea mea.

Atunci îmi zisei c-ar fi cuminte să mă retrag.

— Te părăsesc, îi spusei. Eşti beat mort. Nu mai pot să mă înţeleg cu dumneata.

La auzul acestor cuvinte, stareţul se repezi la uşă şi întoarse cheia. Avea ochii afară din orbite.

— Ha!... strigă el. Nu merge cum vrei tu! Îţi poruncesc să mă asculţi!

Şi, fără să mai aştepte, se aruncă asupra mea, mă înlănţui în braţele lui vânjoase şi mă aruncă pe pat. Era excitat ca un armăsar. Înţelesei cu cine aveam de-a face şi simţii cum sângele mi se urca la cap. Îi dădui un brânci, din oate puterile mele. Căzu grămadă într-un colţ al camerei şi se lovi la cap.

— Îmi pare foarte rău, îi zisei, dar trebuie să mă înţelegi: încă n-am devenit sluga dumitale, ca să-mi porunceşti să te ascult.

Zicând acestea, mă îndreptai spre uşă şi tocmai voiam s-o descui, când o sticlă goală zbură pe lângă urechea mea şi se fărâmă de perete. Atunci văzui roşu înaintea ochilor, mă năpustii asupra bestiei şi-i cărai o sumă de lovituri în obraz. Nu opuse nici o rezistenţă şi fu orbit de sânge.

Trecui în camera cealaltă. Tânărul frate şi schimnicul se rugau în genunchi, cu feţele scăldate în lacrămi. Văzând că-mi iau lucrurile şi plec, ei se ridicară şi alergară la stăpânul lor, de unde auzii vocea răguşită a bătrânului pustnic:

— Doamne! ... Iartă-l c-a îndrăznit să lovească un stareţ! ... Deci se ruga pentru păcatele mele, nu ale stareţului!.. . Foarte frumos...

IV. PASIUNI LA LACUL SĂRAT

La vreo cinci klometri de Brăila se află un lac, cu apă sărată, care se numeşte chiar aşa cum vă spun: Lacul Sarat. Un tramvai nou-nouţ îl leagă azi eu frumosul nostru port, ceea ce a făcut pe oamenii cu dare de mână să cumpere locuri la „Lac” şi să clădească vile acolo.

Altădată, adică acum vreo cincisprezece-douăzeci de ani, lucrurile şedeau altfel. Pe vremea mea -aveam atunci cam douăzeci şi patru de ani -ceea ce numim actualmente „Lac”, nu era decât o biată apă stătătoare. Atât şi nimic altceva.

Închipuiţi-vă şi dumneavoastră: în mijlocul unei fermecătoare părţi din Bărăganul brăilean să vezi, de departe tare, pe măsură ce te apropii, vara, cu căruţa, o pânză de apă, a cărei scânteiere te sileşte să-ţi acoperi ochii cu mâinile sau să înjuri de toţi sfinţii din calendar. Necazul ţi-e şi mai mare, când ştii prea bine că limba aceea de foc, care te împiedică să conduci căruţa, nu e nici vreun cot al Dunării şi nici vreun minunat lac de munte, ci o baltă împuţită în care nu

vor să se scalde nici porcii de prin împrejurimi. Din cauza mirosului de nesuferit, aşezările omeneşti sunt departe.

Şi totuşi. Oamenii, cari în mare parte sunt mai păcătoşi chiar decât porcii, nu numai fiindcă îi întrec în lăcomie ci şi din cauza serviciului militar, de unde ies ofticoşi, sifilitici, artrifici, gutoşi, scrofuloşi, cu picioarele țeapene, au observat că acest lac puturos are puteri vindecătoare asupra reumatismului articular. Desigur, curarisirea se face cu încetul, fiindcă țara noastră n-are încă fericirea de-a avea o sfântă, care să te lecuiască de paralizie, cu uşurința cu care bărbierii greci sau armeni, de pe la noi, îți scot măselele. La început a mers vestea numai prin împrejurimi, apoi mai departe, până ce într-o zi bolnavii au început să curgă valuri-valuri, în jurul acestui lac, căutându-şi salvarea.

Mi-aduc aminte de scurtele popasuri pe care le făceam aici, împreună cu mama mea, când eram mic. Fiind spălătoreasă, deci stând mereu cu mâinile în apă, maică-mea avea dureri îngrozitoare la încheietura umerilor. Moş Anghel, la fel, într-o zi n-a mai putut să-şi mişte picioarele din cauza curentului de aer din dugheana sa. Nici unul, nici celălat nu se împăcau cu gândul de a-şi lăsa baltă ocupațiile, mai mult de-o săptămână. Mama, fiindcă era prea nevoiaşă, iar moşul meu din pofta de-a face avere.

Parcă văd. Întotdeauna, într-o anumită zi din iulie, moş Anghel îşi înhăma calul, cu mare tărăboi, îşi burduşea poştalionul cu de-ale gurii şi cu boarfe de dormit, şi o porneam tustrei spre Lacul Sărat. Nimeream în mijlocul unui furnicar de oameni, care din depărtare părea o şatră de țigani nomazi: dacă te uitai însă mai de-aproape, vedeai pe mulți mergând în cârje, pe alții sprijinindu-se în bastoane sau de brațul cuiva, iar unii purtați chiar cu targa. Copii rahitici se târau pe jos, ca vai de ei. Era o privelişte îngrozitoare, la care se mai adăuga şi pustietatea locului. Cât vedeai cu ochii, nu întâlneai umbra nici unui arbore sau apa binefăcătoare a vreunui râu. Doar câteva tufişuri: ici-colo câte-un salcâm pipernicit şi o fântână cu apă sălcie, rea de băut.

Trebuia să ai grijă de toate, dacă veneai la Lacul Sărat: să te adăposteşti în cort sau sub căruță: să cauți apă şi să adăpi caii la Dunăre, care era la mare depărtare: dacă venea vreo furtună, să te îngrămădeşti, claie peste grămadă, în căruță şi să te înveleşti cu țoale. Cu de-ale mâncării nu prea era rău. Țăranii de prin partea locului îți vindeau, aproape pe nimic, pui, ouă, mălai, lapte. Şi, odată cu căderea nopții, focurile se aprindeau jucăuşe, iar râsetele înțepau, pretutindeni, liniştea. Şi atât...

În schimb, roadele se vedeau. Dacă aveai răbdare, se petreceau minuni. Nu trebuia să faci baie, ci mai degrabă să te ungi, pe tot corpul, cu nămolul pe care-l scoteai din fundul lacului. Puteai să-ți vâri şi-n urechi. Pe urmă te prăjeai la soare, până ce se usca nămolul pe tine şi numai după aceea săreai în apă, fără frică de înec, deoarece apa, fund sărată, te ținea la suprafață ca pe o scândură,

oricât de adâncă ar fi fost. Cel mult, dacă-ți zgâriai vreodată picioarele de bolovanii de sate.

Şi cine ar fi crezut că în fiertura asta, sărată foc, unde orice vietate ar fi murit, natura găsise mijlocul cum să clocească mii de viermişori, cari forfoteau la suprafața lacului, într-un strat groscior. Aceşti mormoloci, roşii la culoare, ți se lipeau de corp când intrai în apă, se zbăteau ca nişte drăcuşori şi, când îi striveai, musteau tinctură de iod. Lor le atribuia poporul vindecările miraculoase. Ologii, din toate colțurile țării, se îmbulzeau, răbdând toate lipsurile, ştiind din experiența altora că, după prima lună de cură, „poți zvârli cârjele". Şi că după alte trei veri de băi, la Lacul Sărat, te întorci acasă „aşa de sănătos, de parcă atunci te-a născut mă-ta".

Dar acestea sunt vremuri pentru totdeauna apuse. Pe atunci, Lacul Sărat nu era decât o întindere de apă pustie, căruia nu i se cerea decât vindecarea reumatismului. Astăzi nu mai e acelaşi lucru.

Azi, Lacul Sărat este, înainte de toate, proprietatea starului, care nu permite nimănui să-şi mai scalde măcar ochii, ca pe vremea când stăpân era bunul Dumnezeu. Apoi, lumea nu mai vine aici ca să-şi caute doar o simplă şi obişnuită curarisire ci, în aceeaşi măsură, odihnă, distracție şi dacă se poate puțină dragoste vinovată, care e farmecul vieții pe pământ.

Da! Lacul Sărat a devenit una din primele stațiuni balneare româneşti. Are o instalație ştiințifică, modernă, un parc mare, cazinou, hotel, vile şi o vestită muzică militară, mândria Regimentului 38 Infanterie.

Oh! fanfara asta! Cu ofițerii, tamburii şi soldații ei! Câte femei tinere şi frumoase, sau chiar bătrâne şi urâte, venite la Lac, n-au simțit în inimă burghiul dorinței senzuale în fața acestor ştrengari oacheşi, zdraveni, mucaliți, drăgăstoşi, pişicheri şi focoşi, unul mai mult decât celălalt şi

— O stație balneară, care se respectă, spunea şeful muzicii, trebuie să ofere vizitatoarelor şi băi de dragoste. O dragoste pe care nimeni n-o poate avea acasă. Şi cine oare mai bine decât militarii noştri pot să ofere femeilor acest fel de băi?

O spunea cu un haz specific, încât nimeni nu se simțea jignit. Dimpotrivă. Femeile, plimbându-se prin parc, îşi ascundeau fața cu umbrela, ori de câte ori vreun ofițer le saluta până la pământ: chicoteau între ele şi-şi dădeau ochii peste cap.

Dar prea am trecut repede peste întâmplările acestea. Trebuie s-o iau de la început, adică să vă povestesc cum am ajuns să le ştiu.

Foarte simplu! De vreme ce am fost spectatorul, autorul şi părtaşul celor ce s-au petrecut la Lacul Sărat. Şi nu numai eu, ci şi Mihail, pentru că amândoi am fost portari la „Hotelul Bobescu". El era de zi, eu de noapte.

„Hotelul Bobescu" era singurul pe care-l avea stațiunea: numele lui va rămâne neşters în amintirea celor care l-au locuit măcar o dată sau i-au fost în

slujbă. „Hotelul Bobescu” era fără pereche în lume, prin originalitatea lui. habar n-aveam de lucrul ăsta, cu toate că sunt brăilean şi Lacul mi-era cunoscut.

Într-o zi de aprilie 1908 fusei prezentat doamnei şi domnului Bobescu, stăpânii hotelului. Pe domnul Bobescu îl cunoşteam din vedere, fiindcă pe vremuri fusese primul librar din

Brăila. Pe ea, nu. Era o franțuzoaică sadea, venită de multă vreme în România. Câte perechi de pingele şi-o fi rupt dracul până să-i unească, nu pot să ştiu. Un lucru însă: doamna Josefina şi domnul Dumitru Bobescu erau o pereche ideală. Deşi n-aveau copii, prețuiau banul până dincolo de orice închipuire, făcând dintrînsul talismanul vieții. Dar un talisman care, odată intrat în casa de bani, nu mai putea ieşi în nici un chip. De-aici urmări, care de care mai năstruşnice.

Mihail, prevăzând ieşirile mele violente, şi cum era în curent cu obiceiurile casei, mă trase de-o parte în ziua angajării şi-mi spuse:

— Mă! ăştia sunt de-o zgârcenie şi o ciudățenie demnă de pana lui Balzac. Viața slugilor e un iad, aci. Şi, totuşi, eu îți cer nu numai să rabzi, ci să fu şi „asul” întregului personal, deoarece eu voi fi şeful şi tu ajutorul meu. Iată de ce: întâi, pentru că alt hotel mai bun nu e în stațiune, iar toată lumea bună aici vine. Deci se poate ciupi din gros, ceea ce înseamnă că în toamna viitoare o să ne putem petrece iarna în Egipt, fără să muncim. Pentru mine e şi-o chestiune de viață şi de moarte: o duc cam rău cu pieptul. Dar mai e altceva, care poate o să te supere: îi fac, pe departe, curte doamnei Bobescu. El e bătrân. Ea, cu douăzeci de ani mai tânără. Sper s-o consolez, în ziua când o să fie văduvă.

— Ah, Mihaile, ai devenit un copil păcătos, ale cărui gânduri mă scârbesc...

— N-ai decât! Dar nu despre asta e vorba acum! Ceea ce-ți cer, e să rabzi, dacă îmi eşti prieten.

— Da' ce nevoie au ei de o slugă, care să se pricea pă la toate, câte puțin?

— Pentru că numai în felul acesta îşi pot face reparațiile de care hotelul are mereu nevoie! Numai cine n-are nici o îndemânare, e făcut portar.

Un puternic miros de naftalină domnea în camerele hotelului, treizeci mari şi late, dintre care douăsprezece la parter şi optsprezece la etajul întâi. Se scoteau la aer, în curte, covoarele şi plăpumile puse la naftalină pentru iarnă, ca să le bată vântul şi soarele. Mai multe servitoare, tinere şi frumuşele, dar prăpădite şi obosite, se luptau cu maldăre de obiecte, prea grele pentru puterile lor. Din când în când, ele se rugau de cei câțiva flăcăi, cari treceau prin curte, plini de treburi, să le dea

o mână de ajutor. Flăcăul, care era deseori bărbatul servitoarei, o ajuta, deşi avea săracul destule angarale pe cap. Însă domnul Bobescu, care din balcon veghea cu străşnicie personalul din curte, intervenea îndată cu vorba sa cumpănită, melodioasă şi hotărâtă:

— Aide, băieți!... Aide! Ce dracu!... Trebuie să fui patru, ca să întoarceți un fleac de saltea? Nu, nu!

Şi trecându-şi mâna ciolănoasă peste mustățile ca de zăpadă, ca să-şi arare în felul acesta nemulțumirea, Bobescu obținea satisfacția: cu o privire, plină de regrete, flăcăul lăsa pe servitoare să se descurce singură.

La rându-i, doamna Josefma, sus în odăi, freca ridichea tuturor acelor şi acelora care munceau pe spetite sub privirile ei necruțătoare. Madam Bobescu nu era câtuşi de puțin frumoasă. Avea, însă, nişte ochi verzi şi reci, ale căror ciudate reflexe răspândeau pe față o lumină care o făcea prietenoasă, simpatică. Aveam impresia asta, poate şi pentru că, ori de câte ori cicălea pe cineva, îşi întovărăşea cuvintele cu un zâmbet distins de „doamnă nobilă”, cum i se spunea. Se zvonea că doamna şi domnul Bobescu nu puteau să se adreseze cuiva sau să dea vreun răspuns, fără ca să nu se nască numaidecât o ceartă meschină.

Numai Mihail, care ştia cum să-i ia, nu avu nici o cârâială cu patronii.

Dar ca să ajungă aici, mergea de multe ori până la absurd. Am putut să-nu fac o idee, din ziua când fusei prezentat acestor două pasări de pradă. Tocmai se ciorovăiau cu un servitor, pentru nişte cuie cari erau vechi şi roase de rugină. La fiece izbitură de ciocan cuiele se strâmbau, strivind degetele slugii.

— Nu mai pot! striga nenorocitul, sugându-şi degetele stâlcite. Îmi trebuie cuie noi.

— Pentru Dumnezeu! De ce-oi fi aşa de neîndemânatic! făcu madam Bobescu, de aceeaşi părere cu bărbatu-său. Nu-s cuiele de vină, ci tu care bați alături. Dacă, pentru orice fleac, am întrebuința cuie noi, unde am ajunge? şi-apoi, un kilogram de cuie costă un leu!...

Mihail se băgă în vorbă:

— Am găsit eu, madam Bobescu, la un ovrei, cu treizeci de bani kilogramul. Are cumpărate mai multe lăzi, de la un faliment.

— Treizeci de bani? Întreba domnul Bobescu, care, după ce privise cuiele roase, se dăduse bătut. Sunt chiar noi?

— Desigur.

— Bine, uite treizeci de bani. Şi bagă de seamă, poate le iei cu douăzeci şi cinci de bani. La desfacere marfa se ia pe nimic.

Mihail îmi ceru să-l însoțesc.

— Nu e nici o pomeneală de ovrei sau de cuie la prețul ăsta, îmi mărturisi el. O să dau diferența din buzunarul meu. Dar am eu planurile mele: cu râma mică prinzi peştele mare.

Mă înhămai cu tragere de inimă la lucru. O făceam doar pentru Mihail. Şi nu atât pentru el, cât mai degrabă pentru socotelile lui: fiindcă tot aşteptând problematicul bacşiş, atât de lăudat, înotam în lipsuri grozave. Din zori şi până noaptea, trăgeam la ham mai rău decât o vită. Erau unele servitoare sau perechi, cari nu puteau răbda mai mult de trei zile şi îşi luau tălpăşița, blestemând. De

patru ori pe săptămână ni se da de mâncare o Fiertură scârboasă de fasole boabe, ceapă şi apă chioară. În loc de pâine, mămăligă. În celelalte zile, mâncare cu carne, tare de parcă ar fi fost de hipopotam. De dormit, o rogojină în pod sau în vreo magazie. Leafă, cincisprezece lei pe lună.

Şi, colac peste pupăză, neomenia de-a cere unor biete slugi să dreagă lucrurile cele mai de necrezut. Deoarece tencuiala tavanului căzuse în mai multe locuri, se înlăturau cheltuielile de zidărie, acoperindu-se partea dărăpănată cu bucăți de cearceaf vechi, prinse în cuie şi spoite cu var. Cearceaful, fiind putred, se destrăma şi târa după el, în cădere, bucățile de ghips de pe lături. Nenorocirea se întâmpla uneori în timpul lucrului sau câteva zile mai târziu, când trebuia s-o luăm iarăşi de la capăt. Alteori, tencuiala se prăbuşea noaptea, în plin sezon în capul vreunui vilegiaturist, deşteptând pe toată lumea.

Cu duşumeaua era aceeaşi poveste, mai puțin năpastele. Totul era mâncat de cari. De douăzeci de ani, de când se clădise casa, nu se schimbase nici o scândură. Şi mai ales parterul, din cauza umezelii, era în întregime putred. Aici imaginația celor doi hapsâni născoci un alt mijloc prin care să înlocuiască pe meseriaş. După explicațiile lor, sluga curăța lemnul putred, îndesa gaura cu pietriş şi bătea în ținte, pe deasupra, o bucată de tablă adunată de pe la gunoi. Apoi, trântea un strat de vopsea şi-o acoperea cu covorul. Dar când călcâi prin cameră, din cauza nenumăratelor scofâlcituri ale tablei, ieşea un zgomot asurzitor de sub covor, de parcă ai fi crezut că eşti pe acoperiş.

Desigur, clienții obişnuiți ai hotelului cunoşteau şi surpriza tavanului şi muzica duşumelei, dar n-aveau ce face. În alte hoteluri i-ar fi aşteptat o altă pacoste: ploşnițele: ori, la Bobeşti, nici

Şi zău! cu prețul câtor sacrificii din partea slugilor!

Pentru ca un servitor să fie primit în slujbă, pe tot sezonul -”când câştigul era mare şi munca, floare la ureche”, aşa cel puțin ni se împuia auzul -trebuia ca să aibă la activul lui cel puțin cincisprezece zile de muncă animalică în luna aprilie. Cel care se putea mândri cu o lună de zile de muncă zilnică, era repartizat să slujească acele părți din hotel locuite de clienți cu inima largă. Asta era răsplata şi criteriul.

Le primeam, fără să crâcnim.

Cererile de serviciu plouau. În tot cursul lunii aprilie, atât eu cât şi Mihail furăm năpădiți de-o armată de solicitatori, care, crezându-ne „mari şi tari”, pe lângă Bobescu, ne rugau să îndulcim inima stăpânului. De prisos, fiindcă locuri libere erau totdeauna, din cauză că servitorii plecau sau de bunăvoie sau erau dați afară.

Adesea se întâmplau nedreptăți strigătoare la cer: se tocmeau oameni sănătoşi, cam de două sau trei ori mai mult decât era nevoie, stăpânii ştiind din lunga lor experiență că trei sferturi din gloata angajată îşi va lua tălpăşița înainte de sfârşitul îngrozitorului aprilie.

Aşa că acel du-te-vino era veşnic şi economicos, deoarece munca era făcută cu „înflăcăraţii primelor trei zile”, care o tuleau la a patra. La câte chinuri nu erau supuşi, nenorociţii! Nu numai că spălau, frecau, ferchezuiau, dregeau, cârpăceau, călcau, până se sleiau, dar, culmea, mai erau puşi ca să spoiască odăile şi numeroasele atenanse. Orbiţi de var, fiindcă nu erau îndemânateci, nenorociţii lăsau totul baltă şi plecau, fără să-şi mai ia ziua bună, renunţând la bruma de leafă ce li se cuvenea. Singura lor răsplată se reducea doar la câteva farfurii de fasole, înfulecate în timpul lucrului.

Doamna şi domnul Bobescu nu se arătau deloc mişcaţi de soarta acestor oropsiţi. Fără nici un pic de milă, se mulţumeau să spună în faţa vreunei proaspete fugi a unei slugi:

— Eh! ce vreţi? Oamenii ăştia îşi închipuiau că totul o să le cadă mură-n gură şi că n-aveau altceva de făcut, decât să deschidă gura şi să înghită.

Cât despre teama că aceste nedreptăţi şi fugi ar dăuna reputaţia hotelului, nici nu le păsa Bobeştilor. Deşi întreaga staţiune şi Brăila urlau împotriva „purtării ticăloase” a Bobeştilor faţă de slugi, totuşi, faima că „numai acolo poţi căpăta bacşişuri grase”, biruia totul.

Înfăţişarea acestei exploatări nu era deloc tristă. Datorită entuziasmului simplu şi de-o clipă al veşnicilor noi-veniţi se salahoria într-o veselie aproape generală. După angajarea mea, cam pe la 10 aprilie, viaţa slugilor se îmbunătăţi simţitor, fiindcă, încetul cu încetul, căutai să înlătur obiceiul de-a înlocui tencuiala prin cearceaf, iar spoirea camerelor de către servitori nepricepuţi.

Mi-a fost foarte uşor ca să reuşesc. Var nestins, care e cel mai scump, aveam berechet la îndemână: cât despre nisipul mărunt — pe care zgârciţii mei patroni nu voiau să mi-l cumpere -nu mi-a fost greu să-mi conving tovarăşii de suferinţă că era în folosul lor să-l fure de pe la numeroasele case în construcţie, din împrejurimi. O săptămână mai târziu, o parte din găurile tavanelor erau astupate, spoite şi dichisite.

Bobeştii nu-şi credeau ochilor! Ei ştiau cât preţuieşte asta. Şi din ziua aceea devenii „asul aşilor” şi omul ale cărui sfaturi şi păreri nu puteau fi azvârlite la coş, cu una, cu două.

Atunci trântii condiţiile:

— Dacă veţi adăuga la hrana zilnică a servitorimii şi două kilograme de brânză albă, care nu costă decât vreo douăzeci de bani kilogramul, mă însărcinez ca să termin singur tencuirea întregului hotel, de două ori mai repede şi mult mai bine de cum o fac azi slugile. Din cauza nepriceperii lor, în ale zidăriei, se risipesc atâţia bani, se strică materialul şi e atâta murdărie.

Bobescu gemu puţin:

— Dragul meu, prea te-ai întrecut cu firea! hm! două kilograme de brânză pe zi!... Ei, bine!... Arată-ne ce poţi şi vom vedea...

— Nu, nu! N-o să vedeţi nimic! Brânza, întâi. Pricepeţi?! ...

— Hai! Fie!... bombăni el, întorcându-ne spatele.

Îmi adunai restul puterilor, necesare unei cârpăceli făcută la repezeală. Şi în fiecare zi, două sau trei camere ieşeau, din mâinile mele, surâzătoare şi albe ca zăpada.

Toată lumea nu mai putea de bucurie, mai ales servitorimea, fericită c-a scăpat de-o corvoadă. Şi fericită, mai ales, de gustoasa brânză albă, care oricum era mai bună decât fasolea.

Noaptea, cu toată oboseala, servitoarele chipeşe ne cădeau în braţe şi se lăsau posedate, pe jumătate adormite. Aveam acolo un harem şi treceam de la una la alta, ca nişte cocoşi într-o găinărie.

Mihail nu se atingea de nimeni. Demnitatea sa de „şef" al personalului îl scutea de orice şi apoi el nu-şi uita socotelile. Se părea că madam Bobescu îşi cam ciulea urechile la şoaptele înfierbântate ale distinsului ei portar, care voia să-i dovedească fidelitatea anticipată. Nu dădeam nici o crezare iluziilor prietenului meu, dar se vedea, cât de colo, că Josefina gusta lungile predici filozofice pe care Mihail i le ţinea într-o franţuzească mai curată decât a ei. Sporovăiau, pe unde se nimerea, fără să se sinchisească de prezenţa cuiva. Nici chiar de patron, care nu pricepea o boabă. Cele mai bune prilejuri de taifas, Mihail le avea în zilele când madam Bobescu se deda cârpirii rufăriei, împreună cu câteva femei îndemânatice. Şi cum prietenul meu nu avea altă grijă decât direcţiunea generală a muncilor, se aşeza lângă ea, îi pălăvrăgea despre Franţa, despre cultura lui, de care puţini aveau habar şi câteodată, folosind împrejurările propice, îi lua mâna, i-o săruta „cu foc", silindu-se s-o excite. E adevărat că o dată am văzut pe Josefina ieşind îmbujorată de la o astfel de întâlnire.

— Eh? Ce-ai de zis? mă întrebă atunci Mihail.

— Nimic! Numai că femeia asta iubeşte banul şi-ţi va specula marea naivitate, făcând din tine primul rob al hotelului ei.

Mihail, însă, nu se dădu bătut. Sacrifica Josefinei toate momentele lui libere, uneori chiar acele binefăcătoare după-amiezi ale duminicilor, când muncile fiind oprite, ne cărăbăneam, singuri sau perechi, fiecare pe unde ne trăgea inima. Aşteptam duminica, ca un ocnaş ziua eliberării. Primăvara era timpurie, ploile căldicele, iar vegetaţia foarte bogată, din cauza valurilor de căldură ale lunii martie. În pădure, frunzişul adăpostea mii de păsărele, care îmbălsămau aerul cu ciripitul lor de îndrăgostite. Mai puţin fericiţi decât ele, ne tolăneam la soare sau pe un pat de scânduri, dormeam, ne odihneam sau ne sărutam iubitele, care ne şopteau că se apropie Paştile şi au nevoie de

o pereche de pantofi, de-o bluză sau o fustă.

Mihail nu-şi îngăduia aceste plăceri de duminica. Fiindcă în acele după-mieze, când întreg hotelul era cufundat într-o linişte mormântală, domnul şi doamna Bobescu îşi ofereau o desfătare sui-generis. Amândoi, cu un coş în mână, porneau într-o lungă plimbare, pe jos, în timpul căreia scormoneau cu

ochi de vulpe orice nimic folositor vieții lor: un cui, un drug de fier, o bucată de tablă, o cheie ruginită, o cutie goală de chibrituri, o tigaie găurită, zdrențe, vreun pantof scâlciat. Şi eu cât „recolta" era mai îmbelşugată, cu atât şi mulțumirea lor era mai mare.

Prietenul meu îi însoțea, înarmat cu un cleşte, care le era de mare folos în expediție. Cu ajutorul cleştelui scoteau cuiele de prin ulucile dărăpănate sau din lăzile goale, expuse spre Vânzare în fața prăvăliilor. Până să scoată cuiele, Mihail trebuia să se lupte cu toți câinii şi copiii evreilor, unii hămăind pe lângă uluci, ceilalți apărându-şi lăzile. Pe drum Mihail îşi râdea de ideile economice ale stăpânului, aprobându-i-le de formă. Seara, la reîntoarcere, cu coşnițele pline de vechituri, aveau toți trei acelaşi umblet liniştit, iar fața de-o seriozitate satisfăcută.

Toana de-a căra la hotel toate ciurucurile de prin stațiune, se făcea, din nefericire, pe spinarea noastră. Singurul loc unde se îngrămădeau vechiturile era podul casei. Cei doi ipohondriei păstrau acolo mii de kilograme de hârtie, rămasă de pe urma fostei librării: la care se adăuga în fiece an sumedenie de mobile stricate, fiare vechi, strânse după drum, lucruri mâncate de molii şi scoase din uz. Se adunaseră atâtea, că puteai încărca un vagon întreg. Stăpânii ştiau prea bine că o asemenea greutate, fixată numai într-un loc, ar fi fost în stare să dărâme casa şi, ca să înlăture nenorocirea, obişnuiau să trambaleze, în fiecare primăvară, acest talmeş-balmeş, de la un capăt la celălalt al podului.

Asta era „distracția" noastră din fiecare duminică dimineața. Corvoadă scârboasă, care ținea de la ora opt până la prânz. Trebuia să parcurgem vreo cincizeci de metri, cât ținea clădirea, izbindu-ne cu capul de bârnele podului, cu brațele doldora de nimicuri caraghioase. Norii de praf ne ardeau gâtlejul şi ne orbeau. Duhoarea te făcea să verşi. Această alergătură avea loc în toți anii. O întreagă omenire deznădăjduită şi reîmprospătată o îndeplinea cu supunere, până la ultimul.

Dar uite şi blagoslovitul Întîi Mai, stil vechi -ziua deschiderii stațiunii -când stăpânii se îmblânzeau ca prin farmec, încetau frecuşurile şi cârpăcelile, când tricolorul flutura la toate geamurile, iar sărmanele servitoare, cu mâinile crăpate, puteau, în sfârşit, să-şi pună şorțulețul alb, de care nu aveau să se mai despartă până în septembrie.

Încă de la şase dimineața, un zgomot năprasnic de alămuri şi tobe zguduia geamurile, deşteptând pe toată lumea. Comandantul Dutson trecea, valvârtej, în fruntea celor şaizeci de flăcăi ai săi, străbătând în zigzag aleile parcului şi atrăgând după sine o liotă de copii şi de câini. Şi atunci, drăcosul de Jenică, cu chipiul pe-o ureche, îndrepta spre balcoane mica sa trompetă şi scotea un lung: tur-lu-tu-tu-uu -ceea ce silea pe comandant să-i facă semn cu bagheta, că nu e corect, față de camarazi, să atragă numai asupra lui atenția tinerelor fete.

Chioşcul muzicii era în centrul staţiunii. Acolo fanfara îşi lăsa instrumentele. Apoi i se servea

o gustare pe cheltuiala

Administraţiei: tradiţionalele noastre „friptură rece de miel, usturoi verde şi nemuritorul pelinaş”. În marea sală a Cazinoului, aceeaşi gustare aduna oficialitatea şi notabilităţile Lacului, după ce mai înainte un popă, pe jumătate beat, oficiase o scurtă liturghie. Şi în vreme ce aceşti domni flecăreau, pe îndelete, despre binefacerile unei şederi la Lacul Sărat şi despre meritele lor - afară, sufletul Naţiei se îmbăta cu-o veselie sănătoasă, pe care nici o amărăciune n-ar fi fost în stare s-o strice.

Căruţe ţărăneşti, gătite cu ramuri de salcie pletoasă, veneau în şir neîntrerupt, însoţite de călăreţi pe cai cu spume la gură şi coame împăunate cu panglici tricolore. Societatea de tramvaie „Helios”, de la Brăila, alegea vagoanele cele mai noi, le împodobea cu salcie şi stegulețe tricolore şi le punea la îndemâna mahalagiilor, care le luau cu asalt. Din sfert în sfert de ceas, clopotul de bronz al tramvaiului, agăţat de mânerul frânei, vestea, nebuneşte, restauratorilor Lacului, un nou val de cheflii. Manipulantul, un tânăr ţăran, care nu-şi mai venea în fire văzându-se ajuns conductorul acelei misterioase „maşini fără foc”, transformase clopotul într-o muzicuţă cu sunete felurite, care înmărmureau pe ţărani şi pe fete.

Nu sosise încă ora prânzului şi la nici un restaurant nu mai puteai găsi o masă liberă sau vreun scaun gol. Neavând încotro, puhoaiele de oameni năvăleau în pădure, fiecare familie cu mâncarea în traistă. Tarafurile de ţigani, numeroase ca la bâlci, nu prididea cererile celor cari strigau de pretutindeni, ameninţându-i şi înjurându-i, până în cele din urmă. Pe aleile parcului, cei care se plimbau formau o mare de capete, încăpăţânate să-şi croiască un drum până în piaţa Cazinoului: acolo muzica militară zguduia aerul cu potpuriul ei de cântece naţionale şi de dragoste. Apoi, în vremea odihnei acordată muzicanţilor până la ora patru după-amiază, poenile şi ascunzătorile din jurul Lacului auzeau cum trosneau oasele fetelor în braţele ştrengarilor, jinduiţi după dragoste.

Din ziua aceea se sfârşea cu noi „civilii”: eram dispreţuiţi până şi de ultima stârpitură care cunoscuse îmbrăţişarea vreunui „muzicant de la fanfară”. În zadar reaminteam amantelor jurămintele de credinţă de până ieri, făcute dacă nu nouă, cel puţin breslei servitorilor de hotel, cari oricum îşi secătuiseră buzunarele, cumpărând atâtea perechi de pantofi... Osteneală zadarnică! Şi, colac peste pupăză, acei pişicheri blestemaţi ne suflau chiar şi „bonele”, de curând sosite cu stăpânii lor. Afară de perechile de servitori, nu vedeai nici o femeie plimbându-se prin pădure în tovărăşia vreunui civil. Ori de câte ori madam Bobescu ieşea în curte şi răguşea strigând pe vreuna din paceaurele noastre, nu pierdeam ocazia ca să ne răzbunăm:

— Steluţo! Steluţo!... Unde dracu te-ai vârât?

Zău? răspundeam noi. Unde vreți să fie?

Ştiu eu?!...

— La muzica militară!...

— Ei bine! Încă o dată, şi-o zvârl pe poartă afară!...

Seara, plângând ca o Magdalenă, vinovata se ruga să-i luăm apărarea, deşi până atunci dăduse cu tifla în nasul dragostei noastre:

— Spune-i că pleci şi tu, dacă mă dă afară!.. .

Da! cu o condiție: s-o termini odată cu „Muzica” ...

— Doamne!... Doamne!... Cu neputință... Mi-e atât de drag Costică...

Târfele.

În acest tărăboi „de familie”, produs de berbanții fanfarei, un om providențial, client vechi al casei, avu să-şi spună cuvântul de la întâi iunie. Era doctorul Samuel Bastaky. Un uriaş de cincizeci de ani, cap de vultur, zgârcit la zâmbete, iute la mânie, bun ca pâinea caldă, darnic ca un prinț norocos tare la cărți şi crai vestit, cu numeroase scandaluri la activul său, dintre care câteva procese cu fecioare din lumea mare, care aveau pretenția să le ia în căsătorie.

Doctorul Bastaky era prietenul apropiat al Bobeştilor şi client, de când se clădise hotelul. Locuia trei din cele mai frumoase camere: sală de aşteptare, cabinet de consultații şi faimoasa sa cameră de culcare, unde, se spune, răsturna cu un gest pe orice femeie: aristocrată, burgheză sau simplă servitoare, numai să fie „bine făcută”.

Cum veni, întreg personalul de serviciu i se prezentă şi ne dezbrăcarăm în pielea goală, ca să fim cercetați, dacă nu cumva suferim de vreo boală lumească. Nu primea, sub nici un motiv, ca bogata clientelă a hotelului să fie servită de slugi bolnave. Câteva zile mai târziu, observând că-i căzusem cu tronc, folosii ocazia şi-i mărturisii stricarea „legăturilor” noastre de dragoste, de când cu venirea muzicii militare:

— Ce să ne facem? S-alergăm la bordel!?

A doua zi, doctorul înşiră în fața sa cele cinci servitoare ale hotelului, care, cunoscându-i renumele de „seducător al femeilor”, lăsaseră ochii în jos, sub privirea lui pătrunzătoare. Le ridică capul, atingându-le bărbia cu degetul arătător, parfumat. Apoi, întorcându-se către patron:

— Domnule Bobescu, am aflat că puştancele astea se dau în vânt după indivizii de la muzica militară. Ei bine! fiindcă oricine ştie că toți militarii, până la colonel, sunt blenoragici, te rog, de-acum încolo, să mi-o arăți pe aceea care va mai întreține legături de dragoste cu militarii. O voi trimite imediat la spital, fără s-o cercetez.

Tiii! ce veselie pe noi!

— De-acum s-a isprăvit cu Jenică şi micuța lui trompetă: tur-tu-tur-lu-tu-tu!... Şi cu ştelușa, la fel!...

A fi trimes la spital era, pe atunci, de-o mie de ori mai rău decât de-a fi dată afară. Numai femeile de stradă puteau suferi ruşinea aceasta.

În sfârşit, din clipa aceea iubitele reveniră, pe jumătate bosumflate şi pocăite, uitând încetul cu încetul pe toți acei Lică, Costică, Jenică! Ura! Trăiască „Vulturul”! (Aşa-l poreclisem pe doctor.)

Dar, ce se întâmplă oare!? Ori de câte ori doctorul suna o servitoare, se repezea buluc întreg haremul nostru. Atribuiam această pagubă fricii pe care o insipra „Vulturul”, cât şi legitimei dorinți de a-i fi pe plac.

Recunosc, era o explicație care nu ne prea linişte: neavând încotro, o primirăm ca atare. Din fericire, „Vulturul” nu dezbrăca niciodată de trei ori aceeaşi femeie, să fi fost ea zâna frumuseții.

Aşa că, după o nouă şi scurtă criză de căpială, care dădu peste Steluțele noastre, reintrarăm în viața de mai înainte, păstrându-le, de data aceasta, cu mare greutate.

De altminteri, nici nu prea aveam vreme de zbenguială. Camerele, închiriate cu trei luni înainte, începeau să se populeze pentru luna iunie -o cură de băi neținând decât douăzeci şi cinci de zile, ceea ce însemna că hotelul îşi reîmprospăta clientela cam de trei-patru ori în răstimpul 15 mai -15 septembrie.

Cu ocazia aceasta, avusei prilejul să privesc de aproape nenumărate familii bogate. După câte am văzut, pot să spun că, oricare ar fi starea noastră socială, rămânem aceiaşi, cel puțin în ceea ce priveşte uşurințele omeneşti, mândriile şi pasiunile noastre. Şi mărturisesc, am iubit această lume şi i-am împărtăşit suferințele, pentru că am putut s-o văd fără mască.

Am întâlnit bățoşoi capi de familie, care-şi trimeteau odrasla să se culce aproape nemâncată, Fiindcă a vorbit „necuviincios” la masă: i-am văzut cerând slugilor să le vorbească la persoana a treia sau trimețând după spălătoreasă, ca să spele din nou toată rufăria adusă, pe simplul motiv că între două cămăşi de mătasă găsiseră o blestemată de ploşniță: şi apoi mi-a fost dat să văd pe aceiaşi indivizi, întorcându-se acasă beți morți, dând buzna în odaia vreunei servitoare, tăbărând pe ea şi băgându-şi nasul până la urechi, acolo unde noi ne apropiam cu teamă sexul neîngrijit. Se întâmpla, câteodată, când nu aveau noroc la cărți, să se împrumute de la noi cu câte o hârtie de-o sută de lei şi să uite să ni-o mai înapoieze, în schimb, ne ofereau o sută de ocazii pe zi, când îi jupuiam fără milă.

Cât despre blândele şi nobilele lor neveste, conştiente sau nu de viciile bărbaților, erau după acelaşi calapod. Îşi înşelau bărbații, eu mare fereală şi pasiune. Şi am cunoscut destule, ale căror mângâieri m-au făcut să binecuvântez meseria de portar de casă mare.

Ah! eu nu spun că mi-erau credincioase, dimpotrivă, făceam pe dracul în patru, ca să se distreze la adăpost de orice surpriză neplăcută, atunci când le vedeam lâncezind de dorul de-a fi strivite în brațele „Vulturului” nostru -prea căutat şi niciodată liber ca să satisfacă toate cererile: fie de-a îmbrățişa ele însile

vreun prichindel de ofițer, care le întărâta prin aerul său afemeiat. Pentru primul caz era uşor. Suflam un cuvânt doctorului. Acesta ochea pe „bolnavă", se folosea de-un mo-ment propice ca s-o prindă singură, îi săruta mâna şi-i spunea cu accentul cel mai părintesc şi mai profesional din lume:

— Nu-mi place cum arăți, scumpă doamnă. Binevoieşti să vii la consultație într-una din zile?

Şi-n ziua hotărâtă, zdrang! zăvorul.

— Dezbracă-te, doamnă!

A doua zi venea să mă întrebe:

— Cine e la rând?

Cu „Vulturul" era plăcut. Fiecare femeie putea să-şi înşele bărbatul, oricât de supravegheată ar fi fost, pentru că doctorul e tot doctor: îți dezbracă nevasta, cum vrea şi când vrea, la el acasă.

Dar cum dracul s-o întorci, când era vorba de vreun ofițeraş? În stațiunea asta, mare cât o batistă de buzunar, trei zile de dragoste puțin mai îndrăciră, era de-ajuns ca toată lumea să te ştie şi să te spună bărbatului, care, de cele mai multe ori, era reținut de afaceri în oraş şi nu venea să-şi îmbrățişeze familia decât de sâmbătă seara până luni dimineața. Şi unde să te cari cu dragostea? La el? La tine? La Brăila, într-un hotel sau la vreo casă de întâlniri? Nu, nu! Aşa ceva făceau numai femeile de jos. Pe când tu...

Tu, atunci, ieşeai din încurcătură, grație sfaturilor unui prieten credincios şi înțelegător, cum e spre pildă portarul, cel care ştie şi înțelege totul, pentru că altfel s-ar duce pe copcă. Şi el te învață că „salvarea" e chiar în mâinile dumitale, şi într-ale lui, bineînțeles, într-o oarecare măsură.

„Hotelul Bobescu" avea treizeci de camere pentru locatari şi cincisprezece atenanse pentru slugile care-şi întovărăşeau stăpânii aici. Aceste dependințe, spoite curat cu var, se înşiruiau în curte, ca nişte haine pe o frânghie, fiecare separate, cu uşa, fereastra şi cheia ei. Înăuntru, un pătuc,

o masă, un scaun. Curățenie. Trebuie să spun că aceste odăițe fuseseră la început primul adăpost mai ca lumea, pus la îndemâna bolnavilor pravoslavnici, cari pe vremea aceea se culcau sub cerul liber, în jurul Lacului minunat. Mai târziu, hotelul le-a înlocuit şi Bobeştii au făcut averi. Acum erau socotite ca odăi de servitori. Dar erau mai mult decât avea nevoie o biată slugă.

Mai mult chiar şi pentru o doamnă din lumea mare, care-şi petrecea aci un ceas de dragoste vinovată, în brațele iubitului de ocazie. N-avea decât să-şi trimeată „bona" să ia puțin aer curat prin Parc, la o oră din noapte, când însăşi servitoarele iubesc, plătindu-şi fericirea cu atâtea necazuri pe urmă. Şi în vreme ce muzica militară îți trimetea ultimele unde de melodii zgomotoase, grătarele restaurantelor îți gâdilau nasul cu fumul ultimelor fripruri, iar trecătorii întârziați se reîntorceau la hotel, scârțâind sub paşi nisipul curții, -tu, nevastă iubită sau

nu, gustai din adâncul făpturii acea dragoste „divină”, numai pentru că era furată.

Şi dacă uneori se întâmpla să uiți că ora a trecut, un şuierat încet, în tăcerea nopții, te înştiința că prietenul tău, portarul, găseşte că e destul atâta şi că e cuminte să te duci acasă, unde, uneori, ai să-ți găseşti bărbatul dormind.

Da! fiindcă hotelul a cunoscut şi nebunia asta: o descreierată care se strecura din pat, în timp ce bărbatul ei sforăia şi alerga bezmetică la întâlnire: dar scandalul izbucni pe neaşteptate.

În majoritatea cazurilor, bărbații nu-şi întovărăşeau femeile, decât dacă erau şi ei bolnavi, şi arunci numai în luna august, când erau în concediu, în vreme ce femeile căutau să fugă din oraş, cum se închideau şcolile: cu copiii se duceau la munte sau la mare, cu socrii reumatici la Lacul Sărat, cu bărbatul, care trebuia să-şi caute ficatul, la Căciulata. Aşa că femeile cu dare de mână erau mereu pretutindeni, din mai până în octombrie, ca să nu mai amintim amănuntul că vacanțele lor încep de când se nasc şi se isprăvesc când mor.

La noi în hotel se afla, cam pe la 15 august, o femeie care-şi înşela bărbatul pe când el dormea şi o alta care şi-l înşela în timp ce el juca la Cazino. Amândouă familiile erau prietene. Cei doi bărbați fiind directori la minister. Amanții femeilor erau ofițeri, iar „cuibul” dragostei, camera bonei. Şi Dumnezeu a socotit drept, că trebuie pedepsite amândouă, în acelaşi timp.

Numele primei perechi era Niculescu: al celei de-a doua, Dimitriu. Nu prea mă sinchiseam de supravegherea domnului Niculescu, fiindcă era un om potolit şi iubea somnul. Celălalt, în schimb, mă ținea într-o încordare fără răgaz, deoarece era gelos şi îşi bănuia nevasta.

Desigur, organizasem un serviciu de spionaj care-i stricase toate socotelile. Mai mulți ştrengari, cari erau „băieții” mei, şedeau în puncte strategice pe întreg drumul care ducea de la Cazino la hotel. Cum era zărit c-a ieşit, pe neaşteptate, de la joc, adică la o oră „nepotrivită”, eram înştiințat, înainte de-a face zece paşi. Şi, la sosirea lui, nevastă-sa îl aştepta şi putea să jure, vorba proverbului, „că nici usturoi n-am mâncat şi nici gura nu-mi pute”.

Dar, spuneam mai sus că Dumnezeu e mai tare decât noi. Şi El ne luă pe neaşteptate, ca să ne pedepsească pe toți, lungindu-şi mâna, mai departe de cum aş fi crezut vreodată.

Într-o noapte se prăbuşi din tavan ca două lopeți de ipsos, care căzură în capul somnorosului Niculescu. Acesta, desigur, deşteptându-se, constată două lucruri neplăcute: că patul său era plin de moloz şi că nevastă-sa nu era alături. Om cumsecade, nu făcu nici o gălăgie, dar, cum era şi natural, mă chemă pe mine, supraveghetorul de noapte, care mă transformasem într-o imensă ureche ațintită spre Cazino.

Nimeni să mă înlocuiască. Mihail dormea. Mă gândii o clipă, cu capul între mâini, şi apoi mă hotărâi să mă duc să bat la uşa celor două paceaure, înştiinţând pe una că mă chema bărbatu-său, iar pe cealaltă că n-o mai păzesc.

Prea târziu. Niculescu şi stăpânul meu, amândoi în cămăşi de nopate, discutau liniştit în capul scării şi mă aşteptau. Mi-a fost cu neputinţă să mai trec prin curte şi să înştiinţez pe cele două femei. Le lăsai în plata Domnului.

Deodată, ceva de necrezut. Dimitriu pică, valvârtej, în timp ce făceam patul celuilalt încornorat. Îşi căută nevasta şi negăsind-o, alergă, în mijlocul curţii s-o strige. Din balcon, Niculescu şi Bobescu luau aer la lumina lunii. Îl întrebară:

— Ce s-a întâmplat acolo?

— Pe dracu! Suntem amândoi nişte încornoraţi, răspunse celălalt lui Niculescu.

— Se prea poate. Şi nevastă-mea a dispărut.

— Ah! Cu siguranţă că s-au zăvorât într-una din cocioabele astea. Dar ai să vezi tu cum le scot de-acolo.

Şi strigă puternic, pentru a treia oară:

— Silvia! Ieşi sau dau foc coşmeliilor ăstora!

Imediat, bănuii că ştia precis totul. Un minut de linişte ne strivi pe toţi, cu greutatea şi mirosul său de praf de puşcă. Bobescu înlemnise. Dimitriu scoase ceva din buzunar, îl înveli într-un jurnal, puse pachetul lângă o odăiţă şi-i dădu foc. Apoi se aşeză sub balconul în care şedeau prietenul său şi stăpânul meu.

Crezurăm că glumeşte. Ziarul ardea încet.

— Ce vrei să faci? Întrebă Niculescu. Tu ştii bine că Silvia dacă e acolo, aşa cum spui, n-o să se sperie de nişte hârtii care ard: şi nici n-ai să poţi să dai buzna în odăiţele alea, unde nu dorm decât servitoarele...

Într-adevăr, doar vreo câteva odăiţe erau ocupate de drumeţi în trecere.

— O ştiu mai bine ca tine, răspunse Dimitriu. Dar, ia ascultă!...

Aşteptarăm o nimica toată şi o înspăimântătoare bubuirură, urmată de-o flacără uriaşă, zgudui aerul, sfărâmând pavajul curţii în partea aceea.

— E nebun, de-a binelea! gemu domnul Bobescu, în mijlocul gălăgiei, a călătorilor şi a slugilor, care alergau înnebuniţi, în cămăşi, de colo până colo.

Şi începu să-şi strige nevasta:

— Josefino! Josefino!

Dar Josefina se afla, chiar şi ea într-una din acele odăiţe, mai precis la... Mihail. Şi ieşi, odată cu cele două adultere, care o tuliră acoperindu-şi faţa cu mâinile.

Patronul făcu o mutră, care aduse o fărâmă de veselie în nenorocirea generală. Dimitriu, trăgându-şi prietenul către camerele de unde le ieşiseră nevestele, îi zise:

— Ai văzut, mă, Alecule! Am tras într-un iepure şi au căzut trei. Hai acum să le dăm bună seara crailor ălora...

— Fugi, mă! N-avem nici măcar o armă! se văicărea celălalt.

Cei doi locotenenți apărură în curte. Dimitriu, cu mâinile la spate, îi cercetă cu de-amănuntul, de-aproape, apoi:

— Treacă şi asta! Sunteți liberi, domnilor…

Şi conchise, ca pentru el însuşi, cu proverbul:

— „Cățeaua până nu ridică coada, nici un câine nu se apropie de ea". Nu e deci vina voastră.

„Nici nu încape îndoială, gândii eu. Vinovat e tavanul."

A doua zi dimineața, familiile celor doi directori de minister părăsiră stațiunea, cu primul tren. Nici nu se putea altfel, deoarece scandalul pusese în picioare nu numai Lacul Sărat, ci chiar Brăila. Ziarele de atunci, din respect pentru „eroi", vorbeau pe ocolite, nedând decât inițialele numelor.

Treaba cea mai grea rămăsese între noi şi stăpân. Bobescu ceru Josefinei alungarea mea şi a lui Mihail. Fireşte, Josefina ştiu să-l convingă că nu era prima dată când se ducea la Mihail, la miezul nopții, înainte de-a se culca, fiindcă Bobescu adormind devreme, ea rămânea să vegheze până mai târziu, fiind nevoită să dea şefului personalului lămuriri pentru a doua zi, când se ducea la gară să primească clienții de la trenul de şase dimineața.

Era purul adevăr, dar babalâcul pretexta că gurile rele habar n-au de acest amănunt profesional şi că singurul mijloc să le amuțească nu era decât concedierea celor doi portari. Josefina nu se dădu bătută. Ne apără ca o tigroaică, se certă cu bărbatul ei prin toate colțurile hotelului, o săptămână întreagă. În cele din urmă, birui. Nu credeam că o să mai fim puşi la poartă.

Şi totuşi, lupta îşi urmă cursul. Bobescu nu scăpa nici o ocazie să ne facă viața de nesuferit. Arțăgos, de la primul „bună dimineața" până la „noapte bună" de la culcare, ne hărțuia, atât pe mine cât şi pe Mihail, cu intenția vădită de-a ne scoate din sărite. De ce? Ca să plecăm! Dar toată lumea nu mai avea de stat decât două săptămâni, fiindcă sezonul se apropiase de sfârşit. Şi apoi, nu puteam să plecăm numaidecât, lipsindu-ne de bacşişul ce ni se cuvenea de la cele douăzeci de familii care mai rămăseseră şi pe care încă le serveam. Aveam de încasat o sumă frumuşică.

Îngrijat că socotelile amenință să se strice iarăşi, Mihail mă rugă să fiu conştiincios cu îndatoririle mele şi să rabd toate toanele bătrânului.

— Se vede cât de colo că vrea cu orice preț să pierdem, pe de-o parte, frumoasele bacşişuri, iar pe de-alta să poată spune oricui c-am fost dați afară. Ei bine, nu! Să fim cu ochii în patru şi să ascultăm ce ne îndeamnă înțelepciunea orientală, în cazuri de-astea: „Fii cu inima largă şi păzeşte-ți bine dindărătul". Adică: înghite şi taci!

Bierul Mihail! Îl iubeam în clipa aceea mai mult ca oricând, iertându-i răstălmăcirile pe care şi le da propriei sale conştiințe, de când tuberculoza îl rodea, hrănindu-l cu himere nu prea demne de un om ca el. Şi pe bună dreptate!

Nu era oare o durere să vezi această ființă nobilă prin suflet şi strămoşi, această inteligență sclipitoare, caracter ales, această făptură delicată născută în bogății, silită de boală şi mizerie să cugete ca cel din urmă slugoi şi să făurească planuri ambițioase, proprii numai unui peşte obişnuit cu afacerile necinstite?

Înapoia acelei măşti de portar cumsecade şi îndatoritor pe care o purta, citeam toată amărăciunea pe care viața a putut s-o îngrămădească într-o inimă dumnezeieşte făcută, sortită să fie departe de orice greşeală şi incapabilă să facă vreun rău cuiva. Îşi părăsise părinții, din dispreț față de ticăloşia vieții lor, se lipsise de averi şi onoruri, primind, la douăzeci de ani, ca şi prințul din poveste, să-şi câştige pâinea cu sudoarea frunții.

În hotelul acestor Bobeşti, hrăpăreți şi zgârciți, unde portarul-şef muncea cot la cot cu toată lumea, Mihail se impusese prin delicatețea felului său de-a fi şi, fără s-o ceară, fu scutit de toate corvezile obositoare.

Datorită căror ciudățenii sufleteşti, prefera acest om să bată la uşile atâtor nesimțitori înstăriți şi să râvnească, cu prețul oricăror jigniri şi umilințe, o probabilă situație materială înfloritoare, când n-ar fi trebuit decât să ridice degetul, să-şi ceară iertare şi numaidecât s-ar fi trezit în mijlocul bunurilor şi onorurilor în care se născuse? Nu mi-o mărturisise niciodată, dar nici eu nu-l descoseam. Aşa ne înțelesesem şi mă țineam de cuvânt.

Într-o noapte, însă, pe când vegheam în „cabină”, stăpânit puternic de sentimentul dureroasei sale singurătăți, intrai în camera lui cufundată în întuneric.

Plângea. Nu-l vedeam, nu-l auzeam, dar atunci când iubeşti, e de prisos să vezi şi să auzi. Ştiam, chiar, că Mihail nu plângea de florile mărului şi de îndată ce întunericul îmi izbi fața, simții în gură şi în nări căldura, gustul şi mirosul lacrimilor sale.

Tăceam chitic, aşezat într-un colț pe scaunul cu hainele lui. Tăcerea n-avea nimic apăsător, iar prezența mea părea că nu-l contrariază decât pe jumătate sau deloc. Îi spusei cu blândețe:

— Preferi, deci, să plângi singur!?

Îmi răspunse, fără glas, într-un suspin:

— Da...

Şi târziu de tot, după ce ne lămurirăm cam ce ne-ar putea supăra vreodată, vorba lui înăbuşită, dar decisă, îmi adeveri ceea ce simțisem de la început:

— Ai făcut bine c-ai venit.

Aprinse o țigare. Făcui la fel. Apoi continuă:

— Ştiu ce nu poți înțelege. Şi pe bună dreptate. Dacă cineva mă judecă, fără să mă adâncească, puțin îmi pasă dacă îmi dă sau nu dezlegare. Poate că tu, uneori, ai prefera să mă vezi mai bine mort decât în halul ăsta. Ai de ce! Odinioară m-aş fi sinucis pentru mai puțin. Dar de la acest „odinioară” şi până azi am putut să verific, în timp ce îmi curățam păduchii, atâtea adevăruri

spirituale. Între altele, iată unul: odinioară trăiam pentru cinste: astăzi, pentru pâine. Odinioară viața nu mă costa nimic: azi mă costă ochii din cap. Pe atunci nu ştiam că viața se plăteşte aşa de greu şi poate de aceea eram gata oricând să spăl cu sângele meu orice insultă. Dar dacă nu te plictisesc, putem vorbi mai deschis. Ascultă! Părinții mei, nişte nobili ruso-tătari, țineau la cinste mai mult decât la viață. Cât le era de scumpă, am putut să-mi dau seama într-o zi, când unul dintre fermierii noştri îşi călcă angajamentele. Tatăl meu îl bătu la sânge, îi luă bunurile şi-l zvârli, cu femeie şi copii, pe drumuri. „Acum e un om fără onoare!” spunea satisfăcut taică-meu. Nu, nu! Nu onoarea îi lipsea nenorocirului, ci avutul pe care i-l luase tata. Pentru că în afară de onoare tatăl îi smulsese până şi cămaşa, silindu-l să semneze contracte în favoarea proprietarului, iar toate riscurile pe spinarea fermierului!... În aceste condițiuni, poți trăi uşor pentru onoare.

Mă gândesc să-i spun Josefinei: „Viața ta este un chin cu ramolitul ăsta. La rându-mi, n-am ce să mănânc. Ei bine! hai să facem un schimb necuviincios. Tu să-mi asiguri o pâine, iar eu să-ți dau

o parte din fericirea care-ți lipseşte!” Şi acum, spune-mi Adriene: nu crezi că târgul pe care-l propun Josefinei este mai omenesc

decât acel pe care tatăl meu l-a impus fermierilor lui? -Da! mult mai omenesc. Poate fi el câtuşi de puțin onorabil? -Cred că da. -Bun, mi-ajunge. Du-te şi te culcă!

Vara se prelungea plăcută. Începutul lui septembrie era cald ca în august. Asta înlesnea bolnavilor întârziați să se curarisească în toată voia, fără să le fie teamă c-ar putea lua o pneumonie, ieşind din baie.

Pe de altă parte, afacerile încetinindu-şi mersul, viața în hotelul nostru deveni din ce în ce mai calmă. Timp de trei luni, alergasem ca nişte iepuri, la sunetul soneriei, mereu hăituiți de stăpâni. Acum, fiecare putea să respire în voie, să-şi pipăie picioarele betegite, să-şi înnumere economiile şi, dacă inima îi da brânci, chiar să-şi caute distracții.

Oriunde întorceai ochii, găseai ceva care să te cucerească. Băieții însă, în mare parte, nu se omorau decât pentru o singură pasiune: jocul de cărți. Cum suna ora stingerii, îi vedeai răsărind de peste tot, îndreptându-se spre cafenele, unde „stossul” făcea prăpăd. Acolo, în odăi împuțite, la lumina a două lumânări de spermanțet, care luminau destul de bine, dar fără nici un folos, mâinile trişorului, ciorchine de oameni palizi îşi petreceau nopțile până la ziuă. În câteva Săptămâni şi uneori în câteva zile, banii atât de greu agonisiți de-a lungul lunilor de chinuri şi răbdare erau înghițiți de neşansă sau caniotă. Adesea mergeau la „stoss” până şi economiile femeilor, care se lăsau jefuite de brutele lor de „tovarăşi”.

Nimic nu mă înspăimânta mai mult decât înfățişarea acestor creaturi mizerabile: rătăcitoare ca nişte fantome şi secătuite de orice speranță, ochii lor n-

aveau în față decât viscolul iernii, care îi surprindea dezbrăcați de tot ceea ce avuseseră în primăvară. Civilizația nu va fi decât o simplă vorbă, atâta vreme cât legile ei nu vor socoti jocurile „de noroc” drept crime de drept comun şi nu le vor pedepsi cu ani de muncă silnică.

În ceea ce ne privea, eu şi cu Mihail trăiam zile din ce în ce mai liniştite, grație unei întâmplări caraghioase, care înfundă gura cumetrelor despre „hotelul Bobescu”, dându-le noutăți în stare să le satisfacă nevoia de-a bârfi întotdeauna pe cineva.

Se afla în stațiune o făptură ciudată, tânără, cu aere de servitoare stilată, care niciodată n-avea stăpân şi nimeni nu putea spune unde locuieşte şi cu ce trăieşte. În schimb, oricine putea s-o vadă, la orice oră din zi şi din noapte, întinzându-se cu toate haimanalele Lacului, începând cu cei de la muzica militară. Nimeni nu se putea lăuda c-o avusese. Dimpotrivă, toți amanții ei de-o zi sau de-o săptămână erau furioşi din cauza înfrângerilor. Nu permitea nimic mai mult decât o sărutare pe obraz sau o mângâiere la „suprafață”.

Cuviincios îmbrăcată, bine făcută, fără să fie frumoasă, îşi lua mesele la restaurant, mereu singură şi nu făcea mofturi dacă i se adresa cineva, blond sau brun: din contră, îl oprea şi-l ruga să-i țină de urât în obişnuitele ei plimbări, prelungite. Adesea, o lua razna prin pădure şi câmp, până după miezul nopții, fără să-i fie teamă că o să dea de dracul. Dar într-o bună zi i se pregăti o boroboață şi nenorocita căzu în capcană.

Nişte lăptari de la țară o găsiră într-o dimineață, în zori, la marginea pădurii, leşinată, cu hainele sfâşiate, aproape goală, violată şi plină de sânge. Venindu-şi în fire la spital, povesti cum vreo douăzeci de derbedei de la fanfară îşi bătuseră joc de ea, unul după altul.

Şi fusese virgină.

Înainte de pățanie era poreclită „pui de lele”, vorbindu-se de către unii pe socoteala ei că ar fi

o dezmățată, iar de alții c-ar face pe sfânta. După monstruosul viol şi-a păstrat porecla de „pui de lele”, toată lumea fiind de părerea „că pățania a fost un bine pentru ea, deoarece îi va ajuta pe viitor să cunoască viața”.

Am văzut-o în ziua când părăsea spitalul. Nenorocita călca cu paşi mărunți, sprijinindu-se în două bastoane.

Nu mai aveam decât o săptămână până la septembrie, data închiderii stațiunii şi ziua dezrobirii tuturor acelor pentru cari şomajul cel mai crâncen este preferabil ocupației bănoase, al cărei beneficiu „trebuie” să meargă la „stoss” sau la băutură, din cauza „soartei omului sărac”.

Soarta era capul tuturor răutăților. Desigur, nu pentru cazul nostru, pentru că mie şi lui Mihail ne displăceau aceste două vicii, proprii numai degeneraților din toate straturile sociale. Cu totul altele erau pacostele soartei noastre. Aleanul în primul rând. Un alean prietenos, totuşi violent. Ne era drag

şi-l iubeam... Lui îi datoram acele zboruri, costisitoare fireşte, dar care ne curăţau sufletele de mocirla zilnică în care ne bălăceam, fără să aibă cineva vreo vină. Da! În definitiv, pe cine puteam trage la răspundere de neputința de-a ne adapta la viața obişnuită?... Societatea burgheză? Dar această societate nici nu intra în socotelile noastre. Liber robilor din uzine şi câmpii să urle împotriva nedreptăților capitaliştilor şi să pună mâna pe aceste bunuri pământene: noi însă nu voiam să fim nici stăpâni, nici slugi. Dacă ar fi fost altfel, Mihail n-ar fi fugit niciodată de la ai săi: iar eu n-aveam decât să mă astâmpăr o bucată de vreme, pentru ca mai apoi să mă instalez într-o situație de-a gata.

Mama mea, pe drept cuvânt, mă momea cu o viață dintre cele mai atrăgătoare, din toate punctele de vedere: o fată frumoasă, singura moştenitoare la părinți, care erau nişte țărani chiaburi ce mă voiau, în gura mare, dându-mi totul: pământuri, vite, moară cu aburi şi altă moară. Nu cereau decât trei lucruri: un băiat fără apucături rele, care să nu fie risipitor cu averea lor şi să ştie să conducă cu mâini de stăpân afacerile, femeia şi alegerile, unde trebuia scos mereu candidatul partidului. Bătrânul punea mâna în foc, că eu eram omul de care avea nevoie. Şi mama mea, în genunchi, mă ruga să primesc. Ea nu voia să recunoască, că aveam vicii şi mai ales unul puternic, care mă făcea să fug de toate averile şi morile de pe pământ.

Ah! această neînțelegere de totdeauna îmi otrăvea viața şi-mi omora, cu încetul, pe buna mea mamă. Ea privea cu ochii plini de lacrimi, cum toți vlăjganii de vârsta mea se duceau unul după altul la „casa” lor. Mai pe aproape sau pe departe, mă ținea la curent cu însurătorile prietenilor mei din copilărie, fără să uite vreunul. După Petre, iată rândul lui Pavel! şi în anul următor, amândoi tați! Pe când ea, sărmana, nu-l avea decât pe Adrian, care nu voia nici să se însoare nici să fie tată, ca să fericească pe cea mai bună dintre mame. Nu-l avea decât pe el care o tulea deseori de-acasă şi cutreiera pământul, fără țel şi fără căpătâi, ca un blestemat. Şi inima ei strângea necaz după necaz, se îmbătrânea, văzând cu ochii, apropiindu-se de mormânt.

„Du-te... Du-te întruna «peste nouă mări şi țări», se tânguia ea. Într-o zi, când ai să te reîntorci, ai să găseşti un muşuroi de pământ pe care o să ți-l arate vecinii.”

Aceste cuvinte, pe care mama le rostea cu o resemnare înlăcrămată, îmi înghețau inima. Gândul că o soartă haină ar putea să rezerve mamei mele această nespusă durere de-a muri singură, fără să poată ține la piept mâna fiului ei, mă îndemna să mă omor. Da, dacă se va întâmpla, cândva, mă voi sinucide!

Cu sufletul îngrozit priveam fața ei dragă, năpădită de zbârcituri, scumpele ei mâini osoase care mă crescuseră, mă aruncam asupră-i şi o îmbrățişam cu putere. Apoi:

— Lasă astea, mamă... N-ai să mori, cum spui, fiindcă aş fi în stare „să dau cu barda în Dumnezeu”. Vom muri împreună, ți-o jur, fiindcă nu pot să trăiesc

fără tine. Dar mai întâi vreau să şterg din ochii tăi toate necazurile care te rod acum şi am s-o fac în clipa când voi fi un scriitor.

— Ce e aia scriitor?

— Un om, care scrie romane frumoase şi pe care toată lumea îl iubeşte.

— Şi la ce-i foloseşte asta?

— Câteodată câştigă foarte mulți bani.

— Hm! Tu vrei, deci, să fu un scriitor şi, până una, alta, eşti om de serviciu la un hotel! Asta nu s-a întâmplat niciodată în neamul nostru. E drept, suntem țărani săraci lipiți pământului, eu, spălătoreasă... Dar om de servici la hotel! Mi-e ruşine să scot capul în lume. Ceea ce faci prin alte țări, nimeni nu ştie. Poți să fii şi căcănar. Aici, însă, nu, nu! Şi dacă ai să reîncepi, îmi iau lumea în cap!

Era veşnicul ei cântec, pe care-l ştiam pe de rost. Cu o singură variantă: rugămințile ca să mă însor. Amândouă nu aveau asupra sufletului meu decât un singur efect: să mă întărâte la culme şi să mă silească să-mi iau valea, repede-repede, orice s-ar fi întâmplat.

Nici de data aceasta nu făcui excepție. Mă săturasem până în gât. Nu mai mă puteam stăpâni. Ştiam că fiece nouă întâlnire cu mama nu reuşea decât să mărească prăpastia dintre noi: şi pentru nimic în lume nu voiam să urăsc ființa pe care o iubeam mai mult ca orice, cu toate că nu puteam să-i fiu pe plac. Dar, cum mă depărtam de ea, dispărea încordarea dintre noi, dragostea învingea piedicile şi ni se făcea dor unul de celălalt. Trebuia deci să plec.

Mihail îmi ceru să am răbdare încă vreo două-trei săptămâni. Eram la sfârşitul lui septembrie, care promitea să fie cea mai minunată lună a anului: dimineți tare răcoroase: căldura plăcută în timpul zilei: apusuri de soare mărețe pe care le priveam de-a lungul miriştilor înmiresmate cu miros de fân cosit. În hotelul nostru mai rămăsese ocupate până la sfârşitul lunii încă douăsprezece camere, ceea ce ne bucura pe toți.

Dar două tragedii sângeroase, ultima înspăimântătoare, zgâlțâită, una după alta, temeliile casei, golind-o în câteva zile şi de clienți şi de slugi.

Prima dramă, fără urmări grave, ba chiar cu amănunte caraghioase, fu cât pe-aci să coste viața doctorului Bastaky, Don Juanul brăilean care secase lacrimile atâtor femei. Una din ele vru să le răzbune pe toate, prin ea însăşi.

Era o fată foarte distinsă şi puțin cam trăsnită, care aparținea aristocrației militare. O chema domnişoara general Mârjan. Din cauza staturii înalte şi-a privirii blajine, o poreclisem „girafa”, dar n-aveam dreptate: fiindcă, aşa subțire şi prăjină, era destul de grațioasă şi felină, până în cele mai mici părți ale trupului.

Domnişoara general Mârjan se apropia, melancolic, spre treizeci de ani şi părea să ascundă în tărtăcuța ei mândră idei de unul singur. O credeau mistică, prea cucernică, posacă şi îşi scotea părinții din sărite, prin spiritul de exagerată libertate. Nu primea observații de la nimeni. Având o avere personală, îi fusese

uşor să se dezrobească de epitropia părintească, zvârlind la coş toate perlele de ofițeri superiori, pe cari tatăl său îi aducea în speranța unui măritiş.

Ce voia? Iubea pe doctorul Bastaky, de-acum zece ani, pe tăcute şi cu inima curată. Dar doctorului nu-i ardea de însurătoare. Iar neprihănirea îi dădea greturi, ca şi dulceața, bețivului.

Cu toate acestea, ținea la ea. În fiecare vară îi vedeai la Lac, plimbându-se şi mâncând împreună. Ea venea adesea la el. Doctorul se ducea în vila ei, ca s-o asculte cum cânta la pian. Încolo, nimic altceva. Nimeni nu putea bârfi ceva. Ba, se şoptea chiar că „girafa" îl ducea pe doctor cu zăhărelul!

Totuşi, ceva se petrecuse în anul acela. Acadeaua căzuse oare în pliscul „Vulturului"? Şi da, şi nu, după cum o să vedeți!

Într-o după-amiază din acel septembrie văratec, domnişoara general Mârjan trase cu pistolul, din pragul hotelului, două gloanțe, unul după alrul, rănind grav pe doctor la umărul stâng.

Doctorul prăbuşindu-se, într-un lac de sânge, nu se arăta prea îngrijat de rana sa. Nu se gândea decât la faima lui de cuceritor.

— O să vezi că nebuna m-a făcut de râs!

Chiar aşa s-a şi întâmplat. La poliție, domnişoara Mârjan declară mândru:

— Am vrut să-l ucid pe doctorul Bastaky, fiindcă m-a lăsat însărcinată, dar vă spun că nu m-am culcat niciodată cu el. Sunt încă fecioară.

Judecătorul căzu pe spate:

— Ah! cum vine asta? Explică-ne, te rog!

— Iată cum: am făcut câteva băi împreună, în baia mea, fiindcă îl socoteam ca pe logodnicul meu. Şi, de pe urma acestor băi, am rămas însărcinată, din vina lui: mă tot mângâia şi strângea în brațe, până ce se satisfăcea. Lucru fără nici o primejdie pentru mine, zicea el… Or, rezultatul, iată-l: voi fi mamă, fără…

— Fără să fi gustat plăcerea până la sfârşit! Ei bine, domnişoară, de minunea asta doctorul

Temerea profetică, exprimată de victimă, declarația nemaiauzită a viitoarei mame-fecioară, cât şi reflexiile comisarului făcură, în douăzeci şi patru de ore, de-o sută de ori ocolul stațiunii, bătând toba pretutindeni. Toate familiile cumsecade, care aveau vreo fată mare, să cărăbăniră numaidecât, cu mâinile astupându-şi urechile.

Ceilalți vizitatori îi urmară, chiar în săptămâna aceea, şi mai mâhniți.

Întotdeauna găzduia la hotelul nostru doamna Orbeanu cu soacră-sa, care era suferindă. Sosise de-o lună de la Bucureşti. Doamna Orbeanu, după ce ținuse de urât în luna iulie bărbatului ei la Căciulata, acum făcea pe îngrijitoarea soacră-sei la Lacul Sărat. Dar totul era de ochii lumii şi numai domnul Orbeanu o putea crede, pentru că, fiind ocupat cu afacerile, nu-şi vedea nevasta decât sâmbătă seara până duminică seară, ca atâți alți bărbați fericiți.

Doamna Orbeanu era o femeie de-o frumusețe cum rar se vede chiar în România, țara unde Dumnezeu a fost generos cu femeile frumoase, spre fericirea şi nenorocirea bărbaților. Poate şi-a femeilor, uneori. Fiindcă, de cele mai multe ori, ele nu se mulțumesc să guste în tăcere şi cu măsură plăcerile vinovate, care pentru bărbatul încornorat sunt ca şi când n-ar fi, de vreme ce nu le ştie. Nu! această cumpătare femeia frumoasă o lasă numai pe seama bărbatului şi păstrează pentru ea porțiile duble. Până într-o zi, când mâna Atotputernicului se abate asupra ei, strivind-o ca pe-o muscă.

Am văzut mânia dumnezeiască pogorându-se asupra frumoasei doamne Orbeanu, făcând-o piftie. Şi m-am răzvrătit împotriva justiției divine.

Fiindcă domnul Arbeanu, deşi bărbat minunat, nu era în realitate decât un morman de baligă moale. Toată lumea-i mânca nevasta din ochi, numai el nu. De ce dracu, bărbați ca ăsta or fi luând femei ca focul? E ca şi cum orbii şi-ar cumpăra tablouri fără seamăn! Şi încă tablourilor prea puțin le pasă de cumpărători, pe când aceste statui perfecte şi clocotitoare, cum sunt unele femei, suferă grozav! „Cum? se întreabă ele, omului meu îi este acelaşi lucru, dacă sunt frumoasă şi caldă sau urâtă şi rece?!”

Şi dacă bărbatul, într-adevăr, e nesimțitor, apoi femeia lui e liberă să se culce cu cine o apreciază.

Madam Orbeanu, pe care cunoscuții o strigau Elenuța, gândea ca şi mine şi se lăsa prețuită cu

o frenezie care mă înspăimânta. Simțeai amețeală numai privind-o, darmite s-o iubeşti! Nu era adevărat că-şi schimba amantul. Nu! Era mereu cu acelaşi, ceea ce înseamnă că femeia frumoasă poate rămâne credincioasă unui singur bărbat, dacă îl iubeşte. Felul de-a fi al Elenuței te impresiona: nu era zi, nici noapte, să n-o vezi zbughind, ca o căprioară, către camera amantului, la etajul întâi, de unde cobora un sfert de oră mai târziu, cu obrajii în flăcări, cu ochii, de-un albastru închis, scânteind o lumină care țipa toată recunoştința de care plesnea inima ei, de femeie căzută în păcat. Şi ca să înlărure eventualele primejdii, Elenuța se întrecea, de ochii bărbatului, în tot răstimpul vizitelor duminicale, cu atenții de nevastă credincioasă, drăgăstoasă, devotată, care numai pentru el trăieşte, dăruindu-i toate clipele acelei „scurte” zi de fericire. Aceeaşi îndatorire îi arăta, seara, la plecare, ducându-l la gară, suindu-se în trenul de Bucureşti şi mergând o stație împreună cu el.

Gestul ăsta i-a fost fatal.

Domnul Orbeanu nu prea avea nevoie de o asemenea probă de dragoste şi n-o prețuia decât în măsura în care-i gâdila mândria. Îşi petrecea duminica, plictisindu-se între o mamă pe jumătate tâmpită, şi o nevastă care-l copleşea cu mângâieri, la care el credea că are dreptul prin actul de căsătorie. Nu ieşea nicăieri, nu vedea pe nimeni. Singura-i plăcere era de-a se întinde pe un chais-

longue aşezat în balcon, la umbra frumoşilor tei, pe care-i privea visător. Ca o baligă moale.

În jurul acestei baligi, o femeie dintre cele mai râvnite juca o mică comedie de dragoste, păzindu-se să nu se dea de gol... Apoi, la miezul nopții, lua loc, alături de el, în vagonul cu paturi al trenului de Bucureşti, ceea ce îl făcea pe Arbeanu să se umfle de mândria că nici o altă femeie n-ar fi făcut aşa ceva pentru bărbatul ei. După cincisprezece minute, trenul automotor se oprea la Silistraru, o haltă la cinci kilometri de Lacu-Sărat. Elenuța îşi mai îmbrățişa o dată bărbatul, cobora din vagon, se urca într-o căruță şi alerga năprasnic spre singura ei dragoste, cu brațele pline de levănțică.

Ultima duminică o aşteptarăm zadarnic, până la două noaptea. Făptura sa înaltă nu se zărea, ca de obicei, cocoțată în vârful carului cu fân, la spatele țăranului care mâna liniştit pe marea alee, cufundată în întuneric.

Abia spre ziuă, un jandarm ne înştiință, cu o față ca de mort: -Madam Orbeanu a fost măcelărită la o barieră de cale ferată. Domnului Orbeanu i s-a comunicat pe drum şi ne-a telefonat că s-ascundem nenorocirea față de coana-mare. Domnul va sosi mâine cu primul tren. Cadavrul nenorocitei se află la infirmeria Lacului, dar e de nerecunoscut. Şi omul adăugă, cu privirea rătăcită: Când te gândeşti că țăranul şi calul n-a pățit nimic! Numai partea dindărăt a căruței a fost sfărâmată de tren.

Hm! desigur. Atotputernicul n-avea nimic de răfuit cu bietul cal şi țăran.

Pe la vreo şapte dimineața, îmi luai inima în dinți şi plecai la infirmerie. Cardianul, un prieten, mă sfătui să n-o privesc:

E ceva îngrozitor... Numai un braț i-a mai rămas intact.

Lasă-mă să-l văd.

Eram singuri. Pe duşumeaua unei camere murdare, un morman acoperit cu un cearceaf plin de sânge. Gardianul ridică un colț al cearceafului: o mânuță albă, delicată, pe care o cunoşteam atât de bine, apăru palidă. Îngenuncheai şi-o sărutai cu capul năuc şi tâmplele bătându-mi să se spargă.

Ai iubit-o, cândva? mă întrebă paznicul. -Mult. În clipa aceea sosi la fața locului Orbeanu şi întreg parchetul Brăilei. Mă retrăsei spre uşă.

Domnul Orbeanu, după față, nu prea părea nenorocit. Mai mult galben. Puțin mai târziu, îl auzii îngânând, cu voce schimbată: -Sărmană Elenuță! Dacă m-ai fi iubit mai puțin, nu ți s-ar fi întâmplat asta! „Nătărăul dracului!” murmurai eu, îndepărtându-mă...

V. MOARTEA LUI MIHAIL

Mihail a murit şi eu rătăcesc ca o umbră care şi-a pierdut sufletul...

O, Mediterană! Nu te mai iubesc. Trei ani de-a rândul el ți-a cerşit un mic culcuş, scăldat în soare. I l-ai refuzat, tu care eşti aşa de generoasă cu păduchii şi cu năpârcile. El -ființa rară, a cărui prezență pe pământ e dintre acelea care

justifică şi îndreaptă greşelile Creațiunii -n-a putut să-şi găsească un sărman colțişor sub soarele tău, pentru ca să-şi dezmorțească oasele înlemnite de boală.

Uf!... Viața nu-i altceva decât o escrocherie divină.

Ne-am despărțit pentru totdeauna, într-una din zilele lunii august la Brăila. Mergea încovoiat, sprijinindu-se de baston. Obrazul lui pământiu transpira mereu broboane de sudoare grasă. Tuşea, expectorația abundentă îi curmau răsuflarea. Totuşi, ținea să-mi vorbească destul de des, dar nu putea s-o facă decât stând jos.

Îl ascultam, îngrozit, nevoind să cred ochilor şi urechilor mele. Mihail pleca... Mihail murea... Ce mă mai putea face să continui a dori viața?

Cred că şi disperarea asta e tot o minciună! Îmi dau seama astăzi, când, după patru ani, continui totuşi să trăiesc şi să sper mereu că voi primi veşti de la prietenul meu. Or, el mi-a spus-o răspicat, la plecarea vaporului spre Odessa: „Să ştii, dacă o să întâmpinăm furtuni, dacă va trebui să sufăr prea mult, am să m-arunc în mare -şi numai în cazul acesta tu n-ai să mai primeşti, niciodată, nimic de la mine. Altfel, am să-ți scriu de îndată ce sosesc la Odesa, apoi de prin toate oraşele mai de seamă care sunt semănate în drumul meu până la Kazan".

Mi-a spus cuvintele astea în Acum suntem în şi eu aştept mereu acea primă scrisoare din Odesa. Deci, oasele celui mai mare dintre prietenii mei, se odihnesc în fundul Mării Negre!

Mi se întâmplă şi acum, de mai multe ori pe zi, mergând singur pe stradă, să mă întorc brusc şi să privesc la stânga mea: în partea asta obişnuia să stea Mihail, întotdeauna. În partea asta l-am simțit, timp de şase ani. Chiar în vremea acelor scurte „vacanțe prieteneşti" — cum numeam noi bosumflările noastre sau despărțirile de-o lună sau două -sufletul lui era veşnic prezent la stânga mea. Atât de prezent, încât nu încetam de-a avea lungi convorbiri împreună.

Căci, niciodată certurile noastre n-au putut să ne facă să uităm cât eram de legați unul de celălalt. Legați... Aici noțiunile dragoste, prietenie sunt neputincioase ca să lămurească legătura sufletelor noastre. Acesta era un fel al nostru de-a trăi. Putusem să ne încredințăm, de-a lungul anilor, că nimănui nu eram de folos şi nimeni nu ne era, în măsura în care ne simțeam noi, unul celuilalt.

Constatam, în jurul nostru, că oamenii se iubesc, şi pot înceta de-a se mai iubi. Alții se despărțeau, uneori, tot iubindu-se: cele mai adesea, din cauza unei neveste gâlcevitoare. Dar, într-un caz ca şi în celălalt, nepăsarea, uitarea, chiar -după un timp oarecare -acopereau cu lințoliul lor ochii cari se iubiseră altădată.

O! deşertăciunea iubirii, tu nu eşti nimic altceva decât deşertăciune! Slavă Creatorului: inima mea a cunoscut inima lui Mihail, a cunoscut iubirea care striveşte şi înlătură totul, şi triumfă pe deasupra întregii necurății, a noroiului din care suntem făcuți. Triumfă, vai, asudând cu broboane de ulei sfânt, ca fața lui Mihail, în ziua despărțirii noastre!

Îmi dădeam seama de această biruință, mai ales în vremea încercărilor la care ne supuneau certurile noastre, urmate de câte o despărțire. Acestea au fost epocile când ne-am iubit mai mult: adică fără umbră, într-o înțelegere deplină. Sufletele noastre, însângerate, se căutau atunci şi se regăseau, cu uşurința cu care rândunelele îşi regăsesc cuibul. Simțeam inima lui Mihail zvâcnind la stânga mea. El o simțea, pe-a mea, la dreapta lui. Nici un fel de răgaz între forțele nemuritoare!

Ce puteau, oare, să spună sufletele noastre, în aceste convorbiri tăcute? Nimicuri... Numai prostii!... Sunt astăzi un om care se apropie de treizeci de ani, am vagabondat timp de şase ani, îl lungul şi-n latul Mediteranei, am citit mult, am văzut mult, am simțit mult şi-mi dau perfect seama că, dacă e adevărat că ştiința lui Mihail mă subjuga totdeauna, că ideile şi convingerile lui mi le însuşeam adesea -nu era totuşi latura asta a individualității lui, aceea care ar fi putut să îndreptățească dragostea mea unică pentru el -după cum, la rându-i, mă iubea cu aceeaşi putere, dar nu pentru cine ştie ce însuşiri reale, puternice, nestrămutate.

Nu! Eram plini de contraziceri. La început, eu mai mult decât el. Apoi, când tuberculoza şi frica de moarte i-au întunecat conştiința, -împingându-l să-şi caute scăparea, când lângă alcovul patroanei sale octogenare din Cairo, evreica multimilionară şi catolică, ce era să-l convertească la catolicism, când lângă călugărul de la Sfântu-Munte şi chiar în brațele hotelăresei de la Lacul Sărat, a trebuit să lupt mult cu mine însumi, ca să înlătur urâțenia care-i cotropea frumoasa figură şi să-l păstrez, neatins, în sufletul meu.

În momentele acelea mi-aminteam de sluga „păduchioasă” care citea pe Jack, în original, în murdara plăcintărie a bunului kir Nicola. Mă gândeam la lungul său martiriu, de tânăr nobil, rătăcitor voluntar, supunându-se tuturor muncilor silnice pentru o bucată de pâine. Mai aruncam în talgerul balanței acel cult al Frumosului şi al Binelui, pe care Mihail îl profesa, în ciuda odioasei sale mizerii trupeşti, acel cult care întărea propria-mi credință şi mă salvă din ghearele disperării, într-o vreme a adolescenței mele, când -de la maică-mea până la ultima cumătră bețivană -toată mahalaua se unise împotriva mea, ca să mă declare nebun.

Am contopit atunci, la un loc, destinele noastre.

Iată totul. Sufletele noastre n-aveau să-şi spună mare lucru. Îmi închipui că în eternitate armonia provine din tăcerea absolută. Cuvântul pare să fie o pedeapsă, pe care Dumnezeu a aplicat-o singurului animal încrezut de pe pământ.

Nu convorbirea era motorul care hrănea cu dragoste prietenia dintre mine şi Mihail, ba chiar nici prezența noastră materială, ci numai faptul că ființam unul în sufletul celuilalt. O înțelegere desăvârşită se crease, probabil, între noi, -cine ştie în ce moment al vieții noastre comune. Poate chiar în clipa când ne-am

încrucişat privirile pentru întâia oară. De-atunci, vorbirea ne-a rănit şi îndepărtat adesea. Tăcerea, niciodată. Căci convorbirile noastre obişnuite nu difereau ca atmosferă de cele ale muritorilor, pentru că depuneam aceeaşi bunăvoință şi doză de mândrie. Nu eram, doar, nişte sfinți. Şi, mai ales, nu trebuie să se uite piatra de încercare a prieteniei noastre: Banul. Banul câştigat şi cheltuit în devălmăşie. De câte ori nu ne-a otrăvit sufletele! şi unul şi altul ne-am acuzat, pe nedrept, de egoism. Cuvinte grele ne-au scăpat.

Dar, oricare ar fi fost miezul neînțelegerii, niciodată n-a fost în stare ca să şteargă din conştiințele noastre acea întrepătrundere sufletească, pe care o simțeam fără pereche, în lungul şir al prieteniilor noastre făcute în ultimii zece ani.

Mereu la stânga mea, de aproape sau de departe... De departe, chiar şi mai bine decât de aproape! Timp de şase ani de-a rândul.

Acum s-a isprăvit.

Este deci adevărat, că nimic din ce există pe lumea asta nu există în cealaltă! Sufletul lui Mihail nu mai are nevoie de acela pe care hârca mea îl ține zălog. Nu-l mai simt deloc, la stânga mea. Dimpotrivă, simt perfect ruptura totală, spulberarea oricărui acord. Sufletul său nu mă mai vrea. El trebuie să fi devenit altceva. S-o fi unit, pe de-ntregul, cu totul. Si acest tot, care nu-i al nimănui, trebuie să fie foarte deosebit de ceea ce este al meu şi al tău.

Îmi dau seama bine de ceea ce spun. Sufletul meu însuşi mă ajută să înțeleg. Acest suflet care nu mai este pentru mine, ceea ce era pe vremea când trăia Mihail. El însuşi şi-a schimbat felul de-a fi, din clipa când sufletul prietenului meu s-a dezrobit de apăsarea humei. Sufletul meu a cunoscut cu precizie data acestei liberări. M-a înştiințat, chiar. Întâi n-am voit să cred. Iar când am înțeles adevărul, după şase luni de aşteptare deznădăjduită, sufletu-mi păru străin sau ca şi cum ar fi fost bolnav. Sau adormit. Nu-l mai simții vibrând pentru această viață puternică, ce se ținea veşnic la stânga mea.

Fu aşa din cauză că la stânga mea nu mai era decât o prăpastie întunecată.

Merg, acum, de-a lungul acestei hrube fioroase.

Şi, ce fenomen! Redeviu, încet-încet, ființa fără rost, de-acum nouă ani, aşa cum eram înainte de a cunoaşte pe Mihail, când nu mai ştiam ce să cred de mine însumi.

Totuşi, dacă la stânga mea e neantul, la dreapta mea e lumea. După ce am cunoscut pe Mihail, lumea asta nu-mi mai părea atât de urâtă, duşmănoasă. În orice caz, o primii aşa cum era.

Astăzi, viața îmi pare mai străină ca niciodată. Un om o apropiase de mine. Acelaşi om, dispărând, a îndepărtat-o.

Nimic din tot ce am simțit şi iubit în timpul vieții mele cu Mihail, nu mai simt şi nu mai iubesc de când rătăcesc singur pe lume.

Sentimentul acesta n-are nimic vag în el. Încep chiar să mă întreb dacă Mihail a fost o realitate sau numai o apariție halucinantă. Dacă a fost o realitate, atunci ea este asemănătoare celei a lui Christos. Iisus nu s-a mai repetat, în viață. Nici Mihail. De patru ani de zile, cu cât îl caut mai aprig printre oameni, cu atât îmi dau seama că este inexistent. Trebuie să existe, deci, suflete de sărbătoare, pe care Dumnezeu le trimite printre oameni în zilele mari ale veşniciei.

Singură dragostea noastră e în stare să recunoască aceste suflete. Ea, singură, poate să le urmeze. Căci ele, fără să se asemene cu cineva, se confundă cu orice: chiar şi cu vitele unui staul.

Dar vai! Această dragoste -care ne ajută să descoperim sufletele de zile mari ale Veşniciei -nici ea nu ne este acordată pentru trebuințele zilnice. La fiecare treaptă a înălțării corespunde o scară a mijloacelor.

Odată cu dispariția lui Mihail pieriră şi mijloacele mele de a iubi un om, aşa cum iubeşti un Dumnezeu. Şi nu ştiu ce lipseşte mai mult pe pământ: aceşti Dumnezei ai vieții sau dragostea pe măsura lor? Pentru mine, ambele veniră şi se duseră pe aceleaşi căi tainice.

A fost doar o vizită. Care a durat nouă ani şi-mi făcusem dintr-însa o obişnuință. Crezui că nu putea să fie altfel. Dar de unde! Nu fusese decât marea mea zi de sărbătoare. A pierit ca o eclipsă! Revenii la oamenii de toate zilele şi la această dragoste de care ei se servesc ca să-şi dezmorțească ciolanele.

Acum toul e călduț.

Sufletul meu face aşa ca şi cum n-ar fi fost vorba de nimic. Dormitează. Rămâne mut în fața întrebărilor mele. Pentru el, toate situațiile sunt acceptabile, deoarece pasul său e în ritm cu Veşnicia şi pare să nu-şi aducă aminte de nimic.

Dar eu, care merg cu pas obişnuit şi care-mi amintesc de Mihail -eu sufăr. Veşnicia mea e ziua de care mă izbesc, când mă trezesc dimineața.

Pe vremea când Mihail era realitatea mea, trăiam în ritmul ei. Ea începu din ziua în care îl descoperii în plăcintăria lui kir Nicola şi sfârşi în ziua în care mă părăsi pe cheiul debarcaderului din Brăila. În tot acest răstimp aveam toate motivele să cred în măreția existenței.

Astăzi nu mai am nici unul. Mă regăsesc în mijlocul acelei lumi, dinaintea lui Mihail. Nu mai văd în jurul meu decât oamenii de totdeauna şi de peste tot, cari trăiesc pentru ca să mănânce şi să se înmulțească. Nu-i urăsc, dar nici nu mă interesează. Nu sunt obişnuit să privesc viața ca o iesle şi o crescătorie. Netăgăduit, ştiu că omenirea face tot ce poate ca să nu se mai târască pe burtă, dar mărturisesc că sforțările ei în direcția asta nu-mi produc decât milă. Nimic mare nu se face cu sforțări.

Înălțările către divinitate sunt imnuri de lumină. Nu miros a ulei.

Sunt, cum a dat Dumnezeu, fără să mi se cuvină nici laude şi nici mustrări. Nu stă în puterea mea să fiu mare. Prin urmare, e şi natural ca să nu-mi simt mediocritatea.

Iată legea vulgului.

Ea nu e şi a mea. De ce am fost eu singurul care am identificat pe Mihail, de la prima aruncătură de ochi? Ceva şi mai mult: de ce am fost eu singurul care l-am cerut vieţii şi l-am căutat? Căci nu te osteneşti decât pentru lucruri de care nu te-ai îndoit niciodată, întocmai ca şi inventatorii de geniu cari, de fapt, nu descoperă nimic. Iar azi, când mi-am pierdut prietenul, de ce numai eu sunt singurul care sufăr atât de mult, că abia îmi mai recunosc propriul suflet?

Ah! ce trist este să te vezi iarăşi scufundat în viaţa obişnuită, după ce, un timp, te-ai bucurat de cea excepţională!

Prietenia fiecăruia pentru fiecare sau a tuturora pentru toţi. Prietenia, simţire secundară, care îşi aşteaptă rândul ea să fie introdusă...

Asta e totul de care pot să „dispun”. N-am decât să aleg. Varietatea e mare şi pentru toate gusturile, de la prietenia cu. cuţitul la brâu, până la prietenia socialistă standard.

Toate ştiu să aştepte. Un defect de mare însemnătate. E de altfel, singurul cusur pe care li-l reproşez. Deoarece, atunci când e vorba de dragoste, nu înţeleg decât una singură: aceea care trece întâia în toate întrebările vieţii.

De ce oare Dumnezeu o fi făcut în domeniul sentimentelor, ceea ce noi oamenii facem în domeniul hainelor de gata: o sută de costume, unul mai prost decât celălalt?

Omul putea să trăiască şi să moară la fel ca animalele, care nu sunt lipsite de nobleţe în simplicitatea lor şi mult mai puţin crude decât omul, căci ele nu ştiu să chinuiască. Să fie, oare, pentru noi un semn de superioritate sau mai curând o meteahnă, această bogăţie de sentimente -pe cât de felurită pe atât de fără nici un folos -şi de care dispunem în viaţa noastră de fiece zi?

Dar gândurile Creatorului sunt de nepătruns. Eu şi cu Mihail n-aveam decât să-i mulţumim pentru hatârul ce ni l-a făcut, de-a ne fi înzestrat cu o putere de iubire care apropie pe om de divinitate. Iubirea n-are nimic pământesc. Ea nu dă simţirilor noastre nici bucuria, nici suferinţa celorlalte sentimente sau pasiuni. Ea nu exaltează şi nici nu biciueşte, căci tărâmul ei este sufletul.

Dragostea este în întregime făcută din calm şi egală continuitate.

Să povestesc acum sfârşitul lui Mihail. El nu s-a mai întors în Egipt decât o singură dat: în iarna anului 1908-1909. Îl întovărăşii, bineînţeles. Plecarăm mai târziu ca de obicei, din cauza împrejurărilor. Părăsind „Hotelul Bobescu”, în septembrie, prietenul meu căzu bolnav de gripă şi trebui să se îngrijească până la mijlocul lui octombrie. Apoi, tocmai când era restabilit şi gata de plecare, se porni o vreme rea.

Toată toamna, până la Sf. Nicolae, fu îngrozitoare. Aşa că furăm siliți să stăm la căldurică, lângă buna mea mamă, care se simțea fericită. Ziarele ne aduceau, de pe întinsul mărilor, cele mai rele ştiri: furtuna bântuia aproape fără încetare. Mihail crăpa de necaz.

— Atâtea zile frumoase pierdute! spunea el, privind ploaia amestecată cu zăpadă, care biciuia geamurile.

N-avurăm încotro şi ne resemnarăm. Mihail suferea prea mult de rău de mare, ca să ne aventurăm pe-o asemenea vreme. Citirăm cu nemiluita, jucarăm adesea cărți, ca s-o distrăm pe mama şi petrecurăm un lanț de seri duioase, la gura sobei, depănând probleme de înaltă literatură sau afundându-ne cu sufletele în acele lungi tăceri, care erau un fel de băi de lumină ale prieteniei noastre.

În sfârşit, după şase decembrie, un ger uscat aduse timp frumos. Numaidecât o pornirăm la drum, spre marea părere de rău a bietei mele mame.

Sezonul, pe care-l petrecurăm în iarna aceea în Egipt, nu avu nimic neobişnuit şi ar fi putut să treacă fără cel mai mic incident, dacă închipuirea mea aprinsă nu şi-ar fi băgat coada, ca să mă facă să iau foc în fața unui miraj, cum numai prin partea locului se poate vedea. Am nesocotit iarăşi, în împrejurarea aceea, înțelepciunea lui Mihail. Noroc că paguba nu fu prea mare. Iată ce pățirăm.

Eram, de data asta, destul de bogați ca să putem trăi toată iarna, fără să muncim. De la „hotelul Bobescu”, Mihail ieşise cu o mie cinci sute de lei economii, iar eu cu o mie. Din această sumă mai aveam împreună două mii de lei, când, în ajunul Crăciunului, ne instalarăm într-o cameră frumoasă, dintr-o încântătoare regiune a Nilului. După o săptămână de viață cumpătată - cuprinzând două mese îndestulate pe zi, luate într-un modest restaurant grecesc, mai adăugându-se, la fiecare trei zile, şi câte o straşnică plimbare cu tramvaiul spre Piramide sau spre Heliopolis, -experiența ne demonstră că cheltuielile noastre generale nu treceau de două sute de lei pe lună.

O linişte duioasă se întipări atunci pe fața lui Mihail. Gândul că avea putința să trăiască astfel, luni întregi, la adăpostul oricăror griji băneşti, îl umplea de speranțe. Prăpădit cum era, nu mai putea face nici un fel de muncă. Orice perspectivă de reîntoarcere silită la muncă, înainte de-a se fi refăcut pe de-a-ntregul, îi dădea cele mai negre gânduri. Îmi spunea:

— Doi ani de viață ca asta pe care o ducem azi, e tot ce aş cere Soartei. Nu m-aş mai clinti din Egipt. Iarna, la Cairo. Vara, la Alexandria. M-aş mulțumi chiar cu o singură masă pe zi. M-aş lipsi de orice distracție care m-ar costa mai mult de cinci franci pe săptămână, socotind şi cumpăratul cărților. Fiind singur, asta mi-ar reveni cam la vreo sută douăzeci de lei pe lună. Cine ar fi aşa de

— Cine ar putea mai bine decât părinții tăi?

— Iar o îndrugi cu părinții mei! Ți-am spus de atâtea ori că nu vor mai avea veşti despre mine, decât dacă ar trebui să mă întorc acasă, ca să-mi dau sufletul. Altfel, voi rămâne mort pentru ei, ca şi până acum.

Mă simțeam aşa de nenorocit că nu puteam să-i spun: „Iată! nu te mişca din Egipt. Voi munci şi-ți voi da cei o sută douăzeci de lei!"... Dar cum să-i dau, când ştiam eă nu sunt în stare să mă chivernisesc nici pe mine însumi, aşa cum trebuie?!...

Mărturisii într-o zi această tristețe unei cunoştințe proaspete pe eare o făcusem în mahalaua Musky, unde luam masa şi petreceam o parte din zi. Era un român de-o vârstă eu mine, dar îngâmfat şi spilcuit, care risipea aproape trei sute de lei pe săptămână cu masa, locuința, cafeneaua şi mai ales cu „Tirul de porumbei", unde ponta în fiecare zi, pe mâna „aşilor" carabinei. Ne târî şi pe noi de câteva ori, căci era generos -o generozitate cam dezmățată -dar avea băiatul inimă bună, încasând fără supărare toate zeflemelele provocate de purtarea lui uşuratică, ce-l făcea să toace în opt zile toți banii de pe o lună. Pentru ca apoi să fie silit să-şi „tapeze" prietenii şi chiar pe consulul nostru.

Tânărul se numea Teodor Moldoveanu, dar cafeneaua îi spunea Tudorică. Originar din județul Muscel, Moldoveanu spune că-i „băiat de familie". Se mai şoptea despre el, că o frumoasă moştenire avea în curând să-i „cadă în plisc". Afirmațiile astea ar fi putut uşor să treacă drept „gogoşi" în ochii maeştrilor minciunii -români sau altă nație -din strada Darb-el-Barabra, dar flăcăul poseda un document autentic, care făcea furori: era un permis pe căile ferate, clasa întâi, cu fotografie şi mențiunea „funcționar la Ministrerul de Interne. În sfârşit, putea fi văzut uneori plimbându-se în trăsură cu domnul Bâcleanu, consulul nostru, faimos prin asprimea cu care trata pe toate epavele naționale, care se duceau să-i ceară „ajutor şi protecțiune", aşa cum stă scris în paşaport. Or, într-o zi, Moldoveanu trimise la consul un comisionar cu o scrisoare şi omul se întoarse aducându-i într-un plic cinci lire sterline. „Minunea" se petrecu la cafenea. Toți pehlivanii, ba chiar şi oamenii serioşi, rămaseră cu gura căscată. Din ziua aceea, reputația de „băiat de familie" a lui Tudorică fu fapt împlinit.

Nu trecu mult şi o altă faimă veni să se adauge celei dintâi: „Tudorică are neamuri la Ierusalim". Şi trage-i băiete cu cererile şi promisiunile de intervenție în favoarea tuturor dezertorilor şi nesupuşilor români, de care Egiptul e plin.

Această situație îngăduia lui Tudorică să „tapeze", cu succes, pe oricine, ştiut fiind de toată lumea că cel mai al dracului dintre consuli îi da bani, cu uşurință. Se spunea, chiar, că „băiatul de familie" datora deja sume destul de frumuşele, la Cairo, unde se afla de două luni, întrun lung concediu „pentru cauze de boală". E adevărat că de câte ori îi soseau bani din România, Moldoveanu îşi plătea o parte din datorii şi nu uita, mai ales, pe domnul Bâcleanu. Ceea ce însă nu-l împiedica, chiar de-a doua zi, împrumuturile să-şi

reia cursul şi mai aprig -felul lui de-a trăi şi cu deosebire „Tirul” înfulecându-i, cât ai clipi, orice ban i-ar fi căzut în mână.

Mihail urmărea pe Tudorică cu un ochi destul de neîncrezător, deşi îl trata cu politețe. Moldoveanu era amorezat de distincția prietenului meu, îl plictisea cu lungi conversații în franțuzeşte -”o franțuzească pentru vacile savoyarde”, spunea Mihail -şi nu mai ştia ce să facă pentru a-i fi pe plac. În „zilele cu franci” ne târa prin restaurante mari, la spectacole, ne plimba cu trăsura iar în toate după-amiezile ne chinuia cu odiosul său „Tir”, unde respingătorul masacru al bieților porumbei ne revolta mai mult decât toate pierderile de bani suferite de scrântitul nostru.

— Eu cred că am face bine să ne despărțim de acest Tudorică, îmi zise într-o zi Mihail. În ceea ce mă priveşte, pe viitor, n-am să mai primesc nimic de la el, fiindcă, înainte de toate, e un nătărău!...

Era un nătărău, judecând mai ales după cărțile pe care le citea: Hainele negre, Castelana cu masca roşie, O crimă în Spania etc. -toate în franțuzeşte. Înghițea mormane întregi din acest soi de literatură, tot timpul cât se afla în regim de „post”.

Nu fusei de părere să rupem legăturile, fiindcă, într-o zi, mărturisindu-i jalea mea cu privire la starea nenorocită a lui Mihail, Tudorică îmi răspunse, cu lacrimile în ochi:

— Cum? Domnul Kazansky nu are unde să-şi petreacă vara viitoare? Dar e simplu ca bună ziua, veți veni amândoi la mine, la Câmpulung. Ştiți că la noi, în Muscel, e climatul binecuvântat al tuberculoşilor. Veți fi ca la dumneavoastră acasă, atâta timp cât vă va face plăcere.

Mă zăpăcii de-a binelea. Speranța mă orbi. Mihail era scăpat!

Mihail fu şi el mişcat:

— Da... Câmpulungul este un minunat colțişor de Elveție românească şi te asigur că n-aş face nici un fel de fasoane în fața unei oferte de găzduire gratuită, chiar dacă ea mi-ar veni din partea diavolului. Numai că... nu cred o iotă din tot ce povesteşte şi face să se povestească despre sine acest bezmetic de Tudorică...

— Dar i-au dat lacrimile, când a aflat halul în care eşti!

— Eu nu spun că n-are inimă. Dar e un zănatec în toată legea şi un prost fără margini. N-am nici o încredere în el. N-ai băgat de seamă că faimosul lui permis este expirat de mai bine de un an? Cât despre postul său la Ministerul de Interne, ar putea foarte bine să nu fie decât un simplu agent de la „brigada a treia”, ca toți „studenții de meserie”, de teapa lui.

— Mie nu-mi pasă de ce ar putea să fie în realitate, căci n-am de gând să-mi fac dintr-însul un prieten. Un lucru e sigur: consulul nostru îi cunoaşte familia. Altfel, nu i-ar fi acordat încrederea sa. Iar dacă Tudorică îşi ține făgăduiala ce ne-a făcut-o, sunt gata să mă bag argat la el pe timp de un an.

Mihail rămase la bănuielile lui. Eu mă agăţai de speranţele mele. Şi continuarăm să-l tratăm prieteneşte, fără să mai primim vreuna din invitaţiile lui, la dreapta şi la stânga.

Tudorică îşi repetă făgăduiala şi faţă de Mihail, rugându-l să nu-i strice „fericirea de-a ajuta la vindecarea lui”.

— De altfel, adăugă Moldoveanu, n-o să fiţi singur la noi. Bunul nostru Corbeanu are să se afle şi el acolo.

Bunul Corbeanu era un tânăr lucrător, strungar, din atelierele docurilor din Brăila şi tovarăş al meu din copilărie. Tuberculos înaintat, îşi plimba, de câteva luni, la Cairo, sfâşietoarea-i gravitate melancolică, naturală, mutismul lui trist şi convingerea că nu se va mai vindeca. Din cea mai fragedă copilărie, două patimi se deşteptară în el: armonica şi vânatul. Flăcău, deveni stăpân pe amândouă. Dar, una din ele, vânatul, avea să-l fericească într-o zi cu o pleurezie, care-l trânti în tuberculoză. Cu un an în urmă, după şase luni de concediu plătit, statul, patronul său, îi făcu cunoscut că are nevoie de lucrători zdraveni şi-l concedie. De-atunci, Corbeanu trăgea targa pe uscat, trăind din ce-i dădeau sărmanii lui părinţi şi din ce-i aducea măiastra sa armonică, de care era îndrăgostit şi nedespărţit.

Tăcut, plăpând ca o fată şi blând ca un miel, venea în fiecare seară să se aşeze pe terasa lui Goldenberg, în Darb-el-Barabra. Şi acolo, cu privirea pierdută spre bungetul de sălcii din bălţile lui iubite, Ionică dădea drumul degetelor sale deşirate să alerge graţios pe nenumăratele clape ale armonicei, căreia îi smulgea cu îndemânare o nesfârşită varietate de melodii. Corbeanu cânta întotdeauna pentru propria-i plăcere şi nu ieşea din gravitatea-i bolnăvicioasă nici în faţa aplauzelor celor mai înfocate ale ascultătorilor, cuceriţi de arta lui. Banul pe care i-l dăruia vreun ins mai generos, îl primea tot muteşte, cu o binevoitoare moţăire din cap. Nu lua parte niciodată la vreo discuţie mai îndelungată.

— De ce să vorbesc? mă lămurea el odată. Mai întotdeauna oamenii sporovăiesc, ca să nu le stea gura. Prostii. Şi când li se întâmplă să aibă câte o discuţie mai interesantă -cam ca acelea care au loc, uneori, între tine şi Mihail - atunci îmi place să ascult, fără să mă amestec. Căci nu totdeauna pricep despre ce e vorba. Tu ştii că în viaţa mea n-am făcut decât trei lucruri, dar le-am făcut aşa cum trebuie: strungăria, vânatul şi armonica.

Un zâmbet dureros îi alunecă pe buze. Adăugă:

— Acum mai fac o a patra treabă, tot atât de bine: crăp, încetul cu încetul.

Mihail iubea şi stima pe Corbeanu, aşa cum rareori o făceau oamenii. Auzind că şi el era poftit de Tudorică la Câmpulung, prietenul meu îl întrebă într-o zi:

— Ia spune-mi, Corbene, dumneata crezi în seriozitatea acestei invitaţii?

— Sunt nevoit să cred, răspunse el repede. Tudorică îmi datorează până acum zece lire sterline.

— Cum? Zece lire? Dumneata care trăieşti cu pâine şi sardele? Cum ai putut să-i încredințezi o -Uite-aşa, cu țărâita.

Oo... pungaşul! strigă Mihail revoltat.

— Nu cred să fie un pungaş.

— De ce nu?! Fiindcă a intrat pe sub pielea consulului vostru? Ce mare scofală!?

— Nu de asta! Ci fiindcă a intrat pe sub pielea cuiva de pe aici, care e un şmecher în stare să bage în buzunar o sută de consuli. E Nicolau, bărbierul craiovean, care are prăvălie pe Musley, de-aproape cincizeci de ani. Ei bine, Nicolau avea nu ştiu ce afaceri de descurcat în România şi Tudorică a reuşit să-i obție o hârtie oficială din Bucureşti, care a lăsat pe bărbier cu gura căscată. Acum, duceți-vă să vedeți cum îl ferchezuieşte Nicolau pe Tudorică, în toate diminețile. Nici pentru un maharadjah nu s-ar osteni cu atâta îndemânare, căci bărbierul e bogat şi zgârcit. Îşi permite să scuipe peste consuli şi peste toată lumea. Cu toate astea, i-a împrumutat lui Tudorică cincizeci de lire. Iată ce mi-a dat încredere mai mult decât domnul Bâcleanu. Până astăzi, nimeni n-a reuşit să-l tragă pe sfoară pe Nicolau.

— Ei, bine! zise Mihail, cu Tudorică o să i se-nfunde! O să vă tragă chiulul la toți.

Şi chiar aşa s-a întâmplat. A păcălit pe toată lumea... chiar şi pe noi! Căci, într-o zi, Tudorică veni foarte înfierbântat să mă roage ca să-l împrumut cu cinci lire, şi eu atâta am stăruit, încât Mihail i le dădu, spunându-mi numaidecât:

— Aceste cinci lire, pe care le-ai văzut ducându-se, înseamnă pentru noi, cinci săptămâni mai puțin de viață tihnită. Acum, nătărăii suntem noi, nu Tudorică!

— Dar am să-i cer, cu insistență, ca să ni le înapoieze din primul mandat poştal ce-i va sosi din România.

— Ehei, băiete, tu să fii sănătos, că Tudorică de mult nu mai primeşte nici un ban din țară şi trăieşte împrumutându-se pe unde poate, cu câte cinci lire, ca să dea înapoi trei lire, celor cari îi pun sula în coaste. Dar tu n-ai ochi ca să descoperi pişicherlâcul oamenilor...

— Nici Nicolau n-are?

— Nicolau a fost orbit de un „document oficial” şi, cum este un neştiutor de carte, n-a văzut în hârtia aia ceea ce cred că am văzut eu...

— Ce anume?

Că e un fals!

— Ah! Mihaile! Uneori eşti nesuferit! Ei bine! bărbierul a arătat documentul secretarului nostru de legație, care l-a găsit bun.

— Ceea ce n-a împiedicat apoi pe Nicolau să trimeată actul în țară, ca să aibă întărirea. Şi această întărire poate s-o aştepte mult şi bine.

— De unde ştii?

— Din zăpăceala care a cuprins pe Tudorică. De când bărbierul, cuprins de bănuieli, nu mai pierde ceasuri întregi migălindu-i cărarea, ca mai înainte, flăcăul a mirosit primejdia. Şi dacă judecata nu mă înşeală, urmarea firească ar fi dispariția neîntârziată a şmecherului.

Mi se pare, chiar, că cele cinci lire ale noastre i-au servit lui Moldoveanu ca bani de drum, căci nu-l mai revăzurăm nici a doua zi şi niciodată. Ne întâlnirăm, în schimb, cu Nicolau, chiar în seara dispariției „băiatului de familie". Venea la Goldenberg, ca să ne spună că, în calitatea sa de gazdă a fugarului, deținea bagajul acestuia şi că nu se află în valiza lui nimic de valoare, afară de un rând de haine negre.

— Ti-l dau, Corbene, ție, zise el strungarului. Tu eşti cel mai nenorocit dintre toți cei cărora le-a tras chiulul. Dacă puşlamaua nu vine acasă în noaptea asta, poți să treci mâine pe la prăvălie, ca să iei costumul.

Corbeanu privi pe bărbier, cu tristețea-i obişnuită:

— M-aş mulțumi şi cu hainele după mine, pentru ca să fiu dus la groapă. Mai de trebuință mi-ar fi fost cele zece lire sterline, duse pe apa sâmbetei.

O! Mihail! Toată viața am să te plâng!...

Iarna asta, ultima pe care am petrecut-o împreună în Egipt, îmi va rămâne pe veci săpată în suflet, pentru înțelepciunea, blândețea cu care m-a înconjurat cel mai bun dintre prieteni şi care totdeauna a avut mai multă dreptate decât mine. Nu mă mai ceartă ca altădată. Deloc. Mihail trebuie să fi simțit -cu toată dragostea ce-i purtam -marea sa singurătate, părăsirea pe care o simte, cum spune românul, cel care „a intrat în anul morții".

Nu că nu i-ar mai fi plăcut tovărăşia mea sau c-ar fi încetat, o clipă, de a-mi purta interesul de totdeauna, dar citeam în ochii lui cum se anunța, cu încetul, marea retragere din viață. Presentimentul plecării către o regiune, pe care gândirea omului superior o răscoleşte, se trudeşte s-

o pătrundă şi izbuteşte să şi-o facă apropiată. Ei bine, în privința asta, Mihail păstra pentru sine, cu gelozie, totalitatea vedeniilor care-l munceau. N-am săvârşit niciodată păcatul de a-l descoase asupra acestor intimități sufleteşti, şi vedeam bine că pentru rezerva asta îmi era nespus de recunoscător. Dar cât sufeream! Cât îmi erau de nesuferite toate clipele acelea în care-l simțeam contemplând singur peisagiile astrale, a căror răceală căuta s-o umanizeze.

Moartea laică este cel mai dureros chin moral şi pedeapsa ființei superioare. Din moment ce Dumnezeu a făcut pe om conştient de existența lui trecătoare, chinuindu-l în acelaşi timp cu spaima morții sale, credința într-o viață viitoare, veşnică, devine pentru el o necesitate mai mult decât religioasă, -umană.

Nu e omenesc să dezarmezi sărmana făptură omenească, tocmai în clipa cea mai crudă a vieții sale! La ce bun? Cui serveşte aşa ceva? Şi ce scăpare poate aduce?

Ah! această îngâmfare de-a voi, cu orice preț, să te eliberezi de orice. Nu te poți lipsi, mai ales, de păcatul de-a fi decretat, sus şi tare, că totul se sfârşeşte aci pe pământ. Nu acolo trebuia să ajungă spiritul nostru, ştiințific. Şi să nu vie nimeni să-mi vorbească de sfârşitul semeț al celor care sfidează moartea: acestea sunt sufletele uscate! Siguranța neclintită, în materie de viață şi de moarte, este proprie becisnicului cultivat. Am trecut şi eu pe acolo, la o anumită epocă a vieții mele şi mi-e ruşine s-o spun, căci dacă nu sunt un om cultivat, nici nătărău nu sunt.

Mihail, care era şi mai puțin decât oricare altul şi ar fi putut să fie mândru de ştiința lui, a întruchipat în ochii mei un frumos exemplu de modestie, prin atitudinea sa duios-împăciuitoare în fața misterului existenței. Şi în anul acela, al morții sale, întrebările mute pe care le punea marelui Necunoscut, constituită cea mai vitejească dezbatere morală la care mi-a fost dat să asist, până azi.

Nici un răspuns nu-l mulțumea, le primea, însă, pe toate, unul după altul, cu o calmă resemnare. Bineînțeles, ideea „păcatului" nu exista în conştiința sa, iar de biserică era încă şi mai îndepărtat. Totuşi, într-o seară, covârşit de descurajare, Mihail ieşi din lunga lui tăcere şi vorbi, aşa, din senin:

— ... Oricum, cred că rugăciunea n-ar fi trebuit să fie înjosită odată cu biserica şi nimicurile ei. Ar fi trebuit s-o păstrăm. Ea nu e o pradă a inteligenței noastre. Ci un sentiment înnăscut, un instinct de apărare. Oamenii au făcut rău că au înhămat rugăciunea la carul bisericii, silind-o să sufere soarta acesteia. Nu-i vina ei, dacă biserica s-a dovedit, până la urmă, a nu avea nimic dumnezeisc. Rugăciunea e numai dumnezeire. De acolo vine superioritatea şi mântuirea celui care se roagă sincer, asupra celui care, în chip tot aşa de sincer, nu mai poate să se roage. Ca mine. E trist, dar n-am ce face...

Nu suflai o vorbă... Şi din nou tăcerea nesfârşită troieni întunericul odăii noastre...

....

Astea se petreceau la Brăila, în ajunul plecării lui Mihail spre Odesa.

A doua zi, la prânz, îl însoții la debarcaderul „Companiei ruse de navigație". Eram mai trist decât el, dar, desigur, numai în aparență.

Cum sosisem cu o oră mai devreme, Mihail mă conduse spre un loc singuratic din port şi se aşeză pe o stivă de scânduri. Ştia că această despărțire avea să fie grozavă şi voi s-o pună la adăpostul oricărei priviri nepoftite.

Ca să-mi dea puteri, îmi vorbi îndelung de odihna completă care îl aştepta „pe fânul cosit de pe malurile Volgii", dar eu de mult nu mai auzeam decât răsuflarea lui gâfâindă, horcăindă, care mă apăsa aşa de tare, încât mă simțeam rău.

Deodată, sirena vaporului începu să sfâşie aerul. Ne aruncarăm unul în brațele celuilalt şi voii să-l sărut pe gură... Dar el întoarse repede capul într-o parte: -Nu pe gură!... Nu pe gură!... E foarte primejdios pentru tine!

— Ba da! pe gură!... Şi îi băui sufletul !...

VI. CHEMAREA APUSULUI

Îmi fu cu neputinţă ca să mai rămân la Brăila, după plecarea lui Mihail. Chiar a doua zi luai trenul spre Bucureşti. Aveam sufletul plin de speranţe, deşi starea lui Mihail era gravă. Ştiam că tuberculoza este o boală care se pretează la minuni.

Cum aş fi putut, oare, să mă gândesc la sinuciderea lui?

Primele două săptămâni se scurseră fără să primesc ceva de la Odessa.

Îmi ziceam: „Poate că s-o fi simţit prea obosit şi a luat trenul spre Kazan, fără să-mi scrie...”

Mă minţeam, desigur. Fiindcă Mihail nu era omul care să-şi uite cuvântul. Apoi, trecu o lună, două, trei... Nimic!

Atunci mă hotărâi să aştept oricât, fără nici o speranţă. Şi mă întorsei cu faţa spre lume. O lume în care nu se afla decât socialismul, ca să-mi absoarbă sufletul şi călătoriile, ca să-mi alunge urâtul.

Mă dusei încă trei ani de-a rândul în Egipt, cu opriri în Turcia, Grecia şi Italia, atât la ducere cât şi la întoarcere. Am povestit, aiurea3, câteva episoade din aceste ultime călătorii, făcute în lumea Mediteranei, până în preziua războiului balcanic din 1913 care mă sechestră la Bucureşti, mai singur ca oricând.

E drept că năzdrăvăniile îndrugate de mine au fost foarte preţuite. Ziarele şi revistele îmi deschiseră coloanele lor. Un editor îmi ceru un roman. lar partidul socialist, pe atunci în floare, mă reclama ca pe un bun al său, într-un ton cam autoritar, reproşându-mi fără încetare toate „trăsnăile” şi „nesupunerile” mele. Voia, pasămite, să facă din mine ceea ce reuşise cu toţi militanţii săi: o biată rotiţă a maşinăriei socialiste.

Nu m-am supus niciodată.

Totuşi, cândva, am fost buni prieteni. Chiar am la activul meu „o ispravă vitejească”, care m-a pus în rândurile căpeteniilor socialiste. Era prin anul plecării lui Mihail, pe la octombrie când arestarea iubitului nostru îndrumător, doctorul Stanciof, a provocat o bătălie în stradă, în urma căreia sângele a curs şiroaie, mai mult din partea noastră. Semnalul încăierării eu îl dădui în fruntea unei coloane de băieţi hotărâţi. Nemaiputând răbda brutalităţile poliţiştilor, cari aveau ordin să împiedice manifestaţia, năvălirăm peste agenţi, rupând cordoanele. Ne întâmpinară cu lovituri puternice de sabie. Încolţiţi, o tulirăm spre o stivă de cărămizi de la o clădire în construcţie şi azvârlirăm cu ele în capul urmăritorilor.

Bătălia s-a continuat cu înverşunare până la miezul nopţii, când, înconjuraţi din toate părţile,

3Vezi cărţile mele: Pescuitorul de bureţi, Nemurire, Isac, Direttisimo, Între o prietenie şi o tutungerie (n.a.).

am fost prinşi. Eram o sută de atestaţi. În noaptea aceea ne-au deşelat cu bătaia în beciurile poliţiei. A doua zi, dimineaţa, opt dintre noi, printre cari şi eu, trecură să li se ia amprentele şi pe urmă înfundarăm închisoarea.

Păţania aceasta mă legă, mai mult decât orice teorie, de ceilalţi fraţi de suferinţă, cari ca şi mine răbdată cruzimile bestiilor poliţiste. Deşi au trecut patru ani de la „bătălie”, o mai pomenim şi azi, dându-ne „aere de veterani”.

Nu putui să mă obişnuiesc cu regimul din partidul socialist. Singurul om, care înţelese prietenia la fel cu mine şi pe care-l iubesc şi stimez din adâncul sufletului meu rănit, fu Costică Aloman. De meserie tapiţer, trăise vreo cinci ani la Paris şi, graţie sensibilităţii, culturii şi darurilor sale oratorice, devenise singurul militant socialist cu înrâurire asupra mea. Aşa sunt eu creat: iubesc şi stimez numai ceea ce mă subjugă. Cel de la care n-am nimic de învăţat şi care nu se impune sufletului meu prin nici una din calităţile ce-mi sunt dragi, puţin îmi pasă dacă mă urmează sau nu. Nu cobor niciodată în drumul lui, pentru că mi se pare mai prejos de acela în care mi-am cocoţat toate valorile spirituale.

Aloman era departe de a-mi fi un Mihail, fiindcă Mihail a fost unicul care m-a depăşit. Dar nu despre asta e vorba acum.

Costică era tipul revoluţionarului, aşa cum îl vedeam eu, şi asta mă mişca mult. El îmbina revolta cu duioşia prieteniei -calităţi destul de rare în sânul partidului nostru. Apoi, mă întrecea prin cultura, elocvenţa şi devotamentul său, bine drămuit, care nu omitea critica sau îngăduinţa. În sensul acesta, Costică făcea puntea de legătură între mine şi partid. Adică: graţie blândeţii sale am putut să mă apropii de această omenire, care suferă şi care într-o zi trebuie să-şi cucerească locul sub soare. Fără Aloman m-aş fi simţit stingher în mijlocul ei. S-ar părea că, prin cele de mai sus, am aerul să-mi reneg clasa. Mai drept, ar fi trebuit să spun că nicăieri nu mă simţeam în largul meu, fără ajutorul lui Aloman. De Mihail nici nu mai pomenesc.

Ştiu bine, e o pacoste pe capul meu această inadaptabilitate, această neputinţă de-a înţelege, acest egoism sau lipsă de umanitate -cum vreţi să-i spuneţi — care face din mine un însingurat, retras în turnul meu de fildeş, cu toate că sunt la cheremul oamenilor, mai mult decât oricine! Prin viaţa mea fără căpătâi sunt legat de semeni, în Fiece clipă. Cel care nu are o familie şi nici măcar o situaţie, nu se poate să nu aibă nevoie de aproapele său, afară de cazul când e o canalie care duce o viaţă ferită de griji materiale. Or, nu e cazul meu! Totuşi, dacă-mi dispreţuiesc aproapele când cugetă şi trăieşte ca un vierme, îl iau în braţe şi mă înduioşez când văd că suferă câineşte din pricina soartei sau a societăţii omeneşti: atunci nu-i precupeţesc nici dragostea şi nici ajutorul meu,

simţindu-mă, în clipa aceea, exact în situaţia lui, suferind şi având nevoie de ajutor. O mai fi oare cineva aşa ca mine?

Costică Aloman devenise, după moartea lui Mihail, cel mai bun prieten al meu. El observase toate contrazicerile firii mele şi se ferea, pe cât putea, să nu mă cicălească, aşa cum o făcea a mai mare parte dintre militanţii partidului. Iară eu, la rându-mi, simţind această purtare deosebită, această înţelegere omenoasă şi prietenie credincioasă, începui să-l iubesc în felul meu. Şi care este acela de-a înlătura tot ceea ce te separă de-o fiinţă, de-a o primi aşa cum e şi de-a-mi afunda sufletul într-al său. E, de altfel, singura cale prin care poţi face pe om mai bun, ajutându-l să se dezrobească de sub jugul trupului.

Atât eu cât şi Aloman ne primeam aşa cum ne lăsase Dumnezeu şi ne iubeam, păstrându-ne fiecare individualitatea, cu mici concesiuni unul faţă de celălalt. Astfel, el închidea puţin ochii asupra „nesubordonării" şi „mentalităţii mele de vagabond", cerându-mi în schimb să salahoresc pentru gazeta partidului, în calitate de redactor al doilea. Aveam o leafă de mizerie, ca toţi salariaţii organizaţiei socialiste.

Hamalâcul ăsta intelectual, obligatoriu, îmi obosea sufletul peste măsură. Îl primii totuşi, nu dintr-un devotament faţă de mişcare, cum credea Costică, ci din prietenie faţă de el. Într-o zi, i-o mărturisii. Aloman se întristă:

— Eşti nedrept, Adriene! Mihail te-a învăţat prost ca să crezi că prietenia este superioară devotamentului. Prietenia, un sentiment pe care, după cum şi ştii, îl apreciez, este schimbăcioasă, egoistă şi ţâfnoasă ca o fată mare îmbătrânită, care vrea să-i spui întruna că-i frumoasă şi fără cusur. Pentru mine, prietenia nu poate fi idealul unei vieţi, pătrunsă de rolul omului în progresul social. Nu vreau să te jignesc cu gândul c-ai fost lipsit de această conştiinţă, pe care orice ins luminat trebuie s-o aibă despre rostul său în istoria prefacerilor sociale. Or, dacă aşa stau lucrurile, sentimentul devotamentului tău faţă de umanitate trebuie să fie mai presus de prietenia pentru Cutare sau Cutărică...

— Dar tu şi Mihail nu sunteţi nişte terchea-berchea. Voi îmi sunteţi...

— Nu! Nu! S-avem iertare! Nu uita că vorbeşti despre ceea ce îţi părem... Şi, în momentul acesta, aş vrea să te fac să înţelegi un lucru mare: dar, te rog să nu mă întrerupi şi nici „să mă tâmpeşti" cu niscaiva teorii, dacă judecăţile mele nu te-or convinge. Obiceiul tău, de-a zvârli la coş tot ceea ce nu-ţi convine şi de care faci atâta caz, nu e ceea ce aveau mai straşnic în ei strămoşii tăi, grecii. Şi dacă vrei să rămânem prieteni, sileşte-te să râvneşti mai bine nobleţea lui Socrate, decât la veninul lui Arisrofan.

Îi dădui dreptate.

— Bine! făcu el, deci mă laşi să sfârşesc. Fiindcă am un argument hotărâtor împotriva prieteniei şi în favoarea devotamentului. Uite, primesc, ca să-ţi fac plăcere, afirmaţiunea că prietenia ideală poate să ne robească sufletul mai mult decât devotamentul. Dar, te întreb: dat Fiind că prietenia sfârşeşte adesea

din cauza trădărilor şi întotdeauna prin moartea „prietenului unic” -cum spui tu - ce mai rămâne din viața ta după prăbuşirea punctului de reazim? Este însăşi cazul tău de patru ani încoace!… Şi dacă azi reuşesc, şontâc-şontâc, să te urmez pe întortocheatele cărări ale prieteniei tale… „Mihailiene”, ce-o să te faci mâine, când vreun drac de fată ne va învrăjbi, iubindu-ne pe amândoi? Eu, în cei treizeci de ani de luptă socială, am îngropat, într-un fel sau altul,

o duzină de prietenii „sublime”. Şi, după cum vezi, n-am crăpat, pentru că cel mai bun prieten al meu sunt eu însumi, convingându-mă, pe zi ce trece, cu prisosință, că numai mulțumirea ce vine de pe urma datoriei îndeplinite e miezul vieții!

Încearcă, deci, să vezi mai limpede în sufletul tău. Începe prin a învăța că chiar soarta nu-ți e legată de clasa ta, ai datoria de-a contribui la salvarea ei, tocmai fiindcă pretinzi c-ai luat o atitudine demnă în fața conştiinței oamenilor. Şi apoi, îți repet, nu cunoşti fericirea pe care ne-o aduce împlinirea datoriei noastre! Prietenia nu rezistă nici jignirilor şi nici scăderilor: moare. Devotamentul, însă, suportă totul şi cu cât oamenii sunt mai nedrepți față de tine, cu atât conştiința ta se îndreaptă asupra lor, să le reamintească, că niciodată n-ai tras chiulul datoriei. Afecțiunea, dragostea, prietenia sunt nişte abstracțiuni care pot fi negate. Datoria îndeplinită este un fapt, o realitate, săritoare în ochi ca şi soarele.

Fă-ți datoria către propria ta conştiință, Adriene, şi ai să vezi c-o să fii atât de fericit, cum n-ai fost nici măcar în cutare poveste sentimentală. Când eram mai tânăr, am păcătuit ca şi tine. Am crezut în prietenie, în femeia tovarăşe credincioasă şi la urmă mi-am pus toate speranțele în copilul meu. Azi, toate sunt un cimitir. Mihail al meu, cizmarul poet Neculuță, a murit, răpus de mizerie. Mi-am sfărâmat, de asemenea, violoncelul, care se cam bătea în cap cu tapițeria: îmi răpea zece ore pe zi, fără să mă hrănească. Femeia m-a înşelat şi am ucis-o. Cât despre copil, idolul meu, ei bine! În ciuda educației alese, e cea din urmă haimana, din cauză că are sufletul mă-si.

Atunci, m-am aruncat în mişcarea socialistă internațională. Am stat la Fondra, Berlin şi mai mult la Paris. Acolo am adâncit viața şi pe mine însumi. De acolo m-am reîntors convins că pentru un om conştient nu e decât o singură cale, ca să reziste nenorocirilor din viață: să-şi facă datoria şi să nu aştepte nimic de la oameni.

Azi îmi petrec serile la şedințele noastre din mahala, unde răspândesc câte puțină lumină în creierele unui pumn de lucrători, frații mei de robie. Simt puternic că ăsta e tot binele pe care pot să-l aduc oamenilor. Încearcă şi tu şi ai să te convingi…

Am încercat şi nu i-am dat dreptate.

Am salahorit în vara aceea, timp de trei luni, în redacția gazetei partidului, hrănindu-mă la prânz cu un borş, iar seara cu o bucată de salam.

Ah! puzderia de neghiobii socialiste care mi-au trecut prin mână. Neroziile pseudorevoluționare ale „fraților” mei de „robie”, cari din străfundul provinciei lor mă striveau cu kilometrice şi încâlcite „peltele literare”.

Nu, nu! În Apus, marile ziare socialiste dau muncitorimei cititoare o hrană intelectuală de mâna întâi: aici, la noi, chiar avocații mişcării sunt nişte proşti de dau în gropi, care blagoslovesc redacția cu prostii, scrise într-un stil ce te face să-ți iei câmpii. Amărâții mei colegi de redacție, Marinescu şi Pujor, munceau ca nişte adevărați „negri”, refăcând şi apropiind de-o formă mai ca lumea, articolele scrise cu picioarele. Eu, mai practic, le azvârleam la coş.

Sărmană clasă muncitoare! Ai fi meritat o soartă mai bună!

Suntem în decembrie. Afară e frig şi plouă cu găleata. Tristețea m-a doborât iarăşi. Săptămâna trecută am vrut să-mi iau Valea către însoritele plaiuri mediteraneene. Dar Aloman m-a tras de mânecă:

— Ho! de-ajuns cu mendrele prin lumea Mediteranei! Iată, sunt şase ani de când îți risipeşti, fără nici un chichirez, ce-ai mai bun în tine, înhăitându-te cu zdrențe omeneşti ca Musa, curve ca Sara, peşti ca Klein, pungaşi ca Moldoveanu şi atâtea alte haimanale, mai mult sau mai puțin nespălate, care colcăie pe tărâmurile alea!

Ia seama! Nu eşti în stare să te supui unei munci intelectuale care nu-ți place? Bine! E o meteahnă mai tare decât tine, de aceea nici nu te bat la cap.

Dar, pentru Dumnezeu, ai milă şi nu-ți mai bate joc în halul ăsta de viață. Ai o sumedenie de calități, care se cer desăvârşite. Şi, pentru asta, nu-ți vor fi de folos nici Egiptul, nici Siria şi nici Grecia ta decăzută.

Trebuie să cunoşti Apusul! Trebuie să te căzneşti ca să înveți o mare limbă occidentală, măcar una, dacă nu poți mai multe. Şi, pentru că felul tău de-a fi se împacă de minune cu cultura franceză şi libertățile de-acolo, uite, ai să pleci chiar în astă-seară la Paris!

Şi într-adevăr. În acea seară, de la începutul iernii lui am plecat la Paris.

PESCUITORUL DE BUREȚI

PESCUITORUL DE BUREȚI

În vecinătatea Acropolei se afla, prin 1907 o stradă mărginaşă a Atenei, care purta un nume ce-mi scapă. Strada asta şi numele ei de atunci poate să mai existe şi azi, după cum se poate foarte bine să-şi fi schimbat numele sau să fi pierit cu totul.

Ceea ce-mi aduc însă aminte e că pe această stradă se găsea un restaurant cu o mică terasă, de unde privirea cădea glonț pe uimitorul templu de marmură, cocoțar pe muchea Acropolei: şi acest restaurant aşa cum se întâmplă cu toate

lucrurile mici dispuse în preajma celor uimitoare — se numea, Dumnezeu ştie de ce, „Locanda Acropoli”

Stând la masă şi ciopârțind un gustos biftec, tânărul călător Adrian se întreba, cu drept cuvânt: „Ce renume poate câştiga un birt, împrumutând numele unui monument minunat, pe când dacă şi-ar fi zis, de pildă, «Locanda la biftecul fraged» trecătorul ar înțelege că «aici se poare mânca bine»„. Şi cum era din fire vorbăreț, Adrian îşi ținti ochii pe un vecin de masă, care şi el părea nedumerit de legătura între un „biftec fraged” şi o minune a vremurilor de mult apuse -dar vecinul acesta avea o înfăţişare suferindă, netrădând deloc dorința de a intra în vorbă.

Era pe la sfârşitul lui august. Cu toate că se însera, groapa în care se afla situată Atena era înnăbuşitoare ca o etuvă.

Vecinul de masă al lui Adrian ceru o cafea şi întrebă pe chelner dacă are țigări, iar la răspunsul negativ al acestuia, Adrian sări:

— Puteți să vă serviți dintr-ale mele! zise el cu bunăvoință, oferindu-i tabacherea.

Necunoscutul se servi cam cu stângăcie, mulțumi şi fu nevoit să intre în vorbă... căci nu-i nimic de făcut, când ai de-a face un om binevoitor.

De la primele cuvinte, atât unul cât şi celălalt, îşi dădură seama că greceasca ce-o vorbeau era departe de-a fi ateniană:

— Mi se pare că eşti român! făcu Adrian eu îndrăzneala orientalului.

Convorbitorul său surâse, ceea ce-i schimbă eu totul fizionomia, dându-i un aer mai prietenos, ştiut fiind că multe cusururi se ascund sub facultatea de a râde.

— Da, sunt român...

— De unde?

— Din Sulina, dar am trăit multă vreme la Bucureşti.

*

— Şi ce cauți matale pe aici?

— Am venit, mânat de dorul de-a cunoaşte, de a şti, de a iubi.

— Hm!...

Hm!... Ce bazaconie!...

Adrian şi noua sa cunoştinţă părăsiră „Locanda Acropoli”, după un sfert de cea de convorbire, în care cel dintâi pusese toate întrebările, cel din urmă se mărginise doar să răspundă.

Şi dintre toate răspunsurile sale, unul singur se înfipse în creierul lui Adrian: „Am plecat ca să văd lumea”...

Mergând tăcuți, unul lângă altul, pe o noapte de căldură apăsătoare, Adrian îşi cerceta însoțitorul şi întorcea fraza asta pe toate fețele: „A plecat să vadă lumea!... Şi el pare a fi un pârlit ca şi mine... Cum? Pleacă pârliții, aşa, nitam-nisam, să vadă lumea?”

Adrian se gândi la toți acei pe care-i întâlnise „văzând lumea”: ei nu vedeau nimic. Unii, cu interpretul lângă ei şi cu Baedekerul în mână, căscau gura la o piramidă, la o statuie sau la o bucată de lemn învechit: aceştia vedeau ceea ce le debita prostia dragomanului şi înțelepciunea Baedekerului. Alții fugiseră din țară ca să scape de militărie, se însuraseră şi luptau cu sărăcia: aceştia, „vedeau lumea”, fără voia lor. În sfârşit, mai era o categorie: aceia care plecaseră să „vadă lumea” şi deveniseră codoşi.

Adrian nu putu să claseze pe însoțitorul său în nici una din aceste categorii. Atunci, apucându-i brațul, el îl împinse spre o bancă din grădina Zapion, prin care treceau, se aşeză lângă dânsul, şi-i zise:

— Ia spune-mi, cum ai plecat ca să vezi lumea?... Şi ce vezi?

*

— Am venit pe lume cu doruri multe şi mijloace puține. Asta e un rău mai mare decât dacă te-ai naşte prost... Mai rău, chiar, dacă te-ai naşte fără ochi.

Intrăm în viață datorită unei scurte bucurii ce târăşte după ea un lanț de amărăciuni. Adesea, trudindu-mă să mă înțeleg pe mine şi rostul faptelor ce mă înconjoară, am ajuns să cred că făuritorul lumii a fost un smintit. Că a avut gustul să umple pământul, subpământul şi apele de-o puiță mişcătoare, asta i-o iert, căci neroziile sunt mai mari acolo unde e putere multă: dar că şi-a silit vietuitoarele să trăiască de-a-ndoaselea de cum le era firea, asta nu pot s-o iert. Şi el asta a făcut. El a dat drumul peştilor pe uscat şi le-a spus: „ Urcati-vă în arbori şi căutați-vă hrana”!... Vrăbiilor, el

Tata era barcagiu la Sulina. Mama se chinuia să crească şapte neghiobi, frații mei, şi un singur om cu minte, eu. Da, eu... Asta e uşor de dovedit.

Frații mei fac astăzi ceea ce au făcut părinții şi răspărinții lor: muncesc de frica foamei: mănâncă şi beau de frica morții: dorm de oboseală: se bat şi se prăsesc, fiindcă aşa le vine. Doi dintre aceşti şapte neghiobi au ajuns oameni cu multă stare. Ei n-au schimbat decât în două puncte vechiul fel de trai: nu mai umblă pe jos şi se duc s la biserică, unde cască în tot timpul slujbei dumnezeieşti. Pe părinții noştri, bătrâni şi săraci, ei i-au lăsat să moară de foame şi de frig. Aşa vrea Du!

Eu am vrut şi am făcut altfel. La zece ani, am lăsat şcoala şi m-am băgat la stăpân, o băcănie, unde furam pâine şi hamsii, pe care le duceam, noaptea, la bătrâni acasă. Bătrânii murind, cu toate hamsiile mele, m-au lăsat singur.

Aveam treisprezece ani... În jurul meu, o lume de frați frați din neamul celor şapte neghiobi.

Atunci, m-am dezgustat de muncă zilnică şi orânduită şi am început să hoinăresc prin port, unde făceam treburi de „te-miri-ce-şi-mai nimic”, tocmai cât avea nevoie un băietan care umbla desculț şi dormea printre stive.

Din când în când, o fâşie de ziar sau foi desprinse de prin cărți mă țintuiau locului vorbindu-mi de tot felul de lucruri alese, pe când soarele îmi prăjea

spinarea şi caldarâmul îmi frigea tălpile. Într-o zi, citesc următoarele rânduri pe una dintre aceste foi purtate de vânt:

„Cetăţenii ţănoastre sunt egali în faţalegii. Ei au aceleaşdrepturi şaceleaşdatorii”.

Am râs, aşa cum mi se întâmplă rar. Î clipa aceea, un căpitan de remorcher mă privea, se apropie şi mă-ntrebă de ce râd. Îi întinsei hârtia:

— Ei bine, ce-i de râs?

— E de râs, domnule căpitan. M-am gândit la părinţii mei: ei erau egali în faţa legii şi aveau aceleaşi drepturi, numai atât că au murit amândoi de foame, tot plătind la datorii. Aşa că rândurile astea trebuie să scrise de-un neghiob.

*

În lume, însă, nu întâlneşti numai neghiobi. Căpitanul de remorcher fu un om. El m-a adunat din gunoi, mi-a dat muncă înţeleaptă pe vasul său şi o privire caldă în ceasurile de slăbiciune firească. Timp de şase ani, bătând porturile Dunării între Sulina şi Turnu-Severin, am trăit o viaţă de muncă şi de demnitate, în care timp am învăţat tot ce trebuie să se ştie pe un vas: maşinăria, cazangeria, dulgheria, vopsitoria. Dintre toate însă, cârmuirea singură m-a pasionat. Am ajuns cu greu la comandă, căci căpitanul era un om care împărţea bunătatea cu linguriţa: „Bunătatea fără socoteală, îmi spunea el, e, uneori, mai dăunătoare decât crima”.

Totuşi, el n-a încetat o clipă de-a mă apropia de persoana sa şi când s-a încredinţat că judecata mea era în măsură de-a conduce vasul, el mi-a dat pe mână harta şi compasul. Nu era vorba de a mânui cârma unui remorcher pe Dunăre, ceea ce poate face orice marinar cu experienţă. El era comandant de vapor maritim şi-mi cerea să ştiu unde mă aflu, orientarea pe mare, calcularea distanţelor. Iar când a văzut că mă pricep -într-una din acele neuitate şedinţe când capetele noastre se atingeau, plecate pe aceeaşi hartă, când fumam şi beam cafea în cabina lui, ca şi cum i-aş fi fost fiu -bunul comandant şi proprietar al remorcherului „Răbdarea” mi-a zis: „Acum poţi să te duci în lume, dacă-ţi vine gust să mă părăseşti. Trebuia să fii un hoţ. Aplicarea ta şi bunăvoinţa mea au făcut dintr-un derbedeu un om necesar societăţii. Nu-ţi mai trebuie acum decât o diplomă. Acolo, iarăşi, va fii nevoie de un examinator cu inimă, care să nu-ţi caute cârcotă în lucruri de nimic. Caută-l. Poate-l vei găsi”.

*

Nu l-am găsit... Nici nu l-am prea căutat... Moartea neaşteptată a comandantului „Răbdării” şi serviciul militar m-au smuls din lumea liniştită a plutirilor pe apă şi m-au aruncat în vâltoarea Bucureştiului, căci neputând fi la marina militară altceva decât un spălător de covertă, am preferat să fac trei ani la infanterie şi să scap. I-am făcut şi am scăpat: dar liber nu eram.

Omul nu e liber. Sau anumiţi oameni nu pot fi liberi. Unele sclavii ne sunt mai scumpe decât libertatea: aşa, femeia, această altă locandă cu pretenţii de

Alcropli. La te urcă pe toate culmile, pentru ca să-ți fie căderea şi mai ameţitoare. Nu e vina ei... Dar nici a mea. A mea a fost numai căderea.

Tot ce-a zidit un om în inimă, în şase ani, a fost năruit în câteva luni şi, când m-am ridicat de la pământ, am băgat de seamă că nici o valoare nu mai rămăsese pe picioare. Capul mi-era gol: simţirea, de asemenea. După zece ani de progres m-am regăsit în acelaşi loc de unde mă adunase căpitanul de remorcher, cu deosebirea că de astă dată dormeam noaptea pe maidane şi ziua tăiam câinilor frunză prin Cişmigiu.

Atunci m-a apucat dorul de lumea largă şi am plecat.

*

Am ales Pireul, ca punct unde să „arunc ancora". Ştiam greceşte de la Sulina şi voiam un port unde să-mi caut pâinea. Am nimerit rău.

Grecia e bogată în „căpitani" şi săracă în pâine. Pe cheiurile Pireului, „căpitanii" fără vapor mănâncă măsline, saladă ori ţâri şi se mulţumesc cu comanda unei bărci, ceea ce nu-i împiedică să aibă inimă bună şi să-şi povestească la cafenea isprăvi eroice pe care nimeni nu le ascultă.

Le-am ascultat eu. Şi am văzut că din câte dureri sunt pe pământ, nicăieri tragicul nu e mai crâncen decât acolo unde caraghiosul se amestecă. Ridicolul e o ciupercă veninoasă care continuă să crească la rădăcina copacului despicat de trăsnet. În portul Pireului, omul flămând şi zdrenţăros îşi creează legende şi trăieşte din fantezie.

Într-un birt curăţel, unde obişnuieşte să prânzească kirVangheli, căpitan de cargobot, ce-şi dă aere de amiral, toate lichelele dau buzna. Neputând să-şi plătească o masă, ei îşi comandă un rachiu, discută cu el greutăţile navigaţiei, îi ridică şandramaua la rangul de cuiasat şi privindu-l cum înghite miel cu spanac, înghit şi ei după dânsul în sec. Uneori, bieţii oameni îşi dau seama că vorbesc singuri. Atunci aleargă la cafeneaua căpitanilor scăpătaţi, unde vorbesc cu toţii deodată şi se înţeleg de minune, fiindcă nici unul nu mănâncă miel cu spanac.

Aceştia sunt sentimentali, fiinţe cu doruri multe şi cu mijloace puţine.

*

În lume, însă, nu întâlneşti numai sentimentali. Lângă greiere stă încolăcită năpârca. Năpârca umană are doruri puţine şi mijloace covârşitoare.

Într-o după-amiază călduroasă de mai, pe când mă plimbam flămând pe chei, un om mă întâmpină:

— Vrei să lucrezi, patrioţi?

— Da, vreau... Ce fel de muncă?

— La pescuitul bureţilor, spre Alexandreta, pe coastele Siriei.

Mă gândii: de ce tocmai pe coastele Siriei? Îl întrebai. El

Îmi răspunse:

— Fiindcă în Arhipelag suntem prea numeroşi: plutim fără folos: pierdem vremea.

— Cât plătiţi?

— Atâtea drahme pentru trei luni de sezon, plătite integral la îmbarcare.

Rămăsei uimit. Suma era enormă într-o ţară plină de haimanale. Examinai figura omului. La era liniştită, banală, sub pieliţa scorojită de vânturile mărilor. Capul năpârcii, de asemenea, nu se deosebeşte prea mult de ale celorlalţi şerpi. Pe cobra trebuie s-o calci pe coadă, ca să se supere, să-şi lăţească gâtul, umflându-l şi să-şi ridice jumătatea dinainte a corpului. Oamenilor nu le trebuie nici atât. Ei vin pe lume supăraţi, din naştere, pe tot ce e frumos, sfânt şi drept.

Tălmăcii această mărinimie a propunătorului ce-mi sta în faţă, amintindu-mi că munca la pescuitul bureţilor e mai silnică decât tăiatul cărbunilor în mină: nu se adună muştele deasupra unei farfurii cu oţet. La noi, se zice că foamea scoate pe urs din vizuină. La Pireu, foamea scoate pe guraliv din cafenea şi-l întinde cu burta la soare.

Neputându-mă hrăni, ca ei, cu soare, cu vitejii închipuite şi cu un picior de caracatiţă, am primit propunerea necunoscutului.

Un alt inamic, tot aşa de puternic ca şi foamea, mă împinse la hotărâre: dorul de-a cunoaşte alte ţinuturi, acest duşman neîmpăcat care dă pinteni pribeagului sentimental de câte ori îl vede pe cale de a-şi croi un cămin. El e, sub o formă mai ideală, un produs al aceleiaşi închipuiri care face pe barcagiu să creadă că undeva, cândva, a comandat un vapor şi a făptuit o vitejie.

Siria... Cuvânt cu vrajă... Toate cuvintele cu vrajă, luate în serios, ne costă scump.

Patronul meu mă însoţi la făcutul târguielilor ce se impuneau şi plăti peste tot, tăcând mereu. Îmi venea să cred că dăduse chilipirul peste mine... Apoi săriräm într-o barcă ce ne aştepta la chei şi, după o jumătate de ceas de lopătate, urcam voioşi pe puntea unei corăbii cu pânze, ancorată departe în radă.

Aci, patronul îşi păstră voioşia. Eu, însă, o pierdui. Vreo zece feţe posomorâte, printre care un frate al patronului, mă făcură să întrevăd o Sirie mai puţin magică. În curând, aceste feţe aveau să mă facă să văd stele verzi.

Dar, mai întâi, o mică abatere. Cred în presimţire. Aceşti nouă tâlhari, cât şi cei doi şefi ai lor, nu făceau nimic care să îngăduie vreo bănuială. Şi totuşi, privindu-i cum se strecurau întunecaţi pe punte, vorbind puţin, răspunzând scurt, înţelegându-se în şoaptă şi surâzând cu făţărnicie, mi-au înfipt în inimă credinţa că numai conştiinţe curate nu pot să aibă asemenea făpturi.

În afară de ei se mai aflau pe corabie, la sosirea mea, încă cinci nepricopsiţi ca mine. I-am recunoscut numaidecât că nu erau din bandă. Doi greci, doi tineri armeni şi un senegalez. Grecii, bucuroşi de-a ronţăi o galetă, luaseră deja comanda corăbiei şi se certau la stabilirea itinerariului. Ceilalţi trei se stricau de râs, ascultându-i. Nici unul nu vedea pe ce mâini încăpusem.

A doua şi a treia zi după venirea mea, alţi patru derbedei fură prinşi cu arcanul şireteniei şi căraţi pe corabie. Erau doi italieni şi încă doi greci. Aceştia

din urmă interveniră pe loc, cu luminile lor, în închipuita conducere a „vasului”, care se văzu dăruit cu patru „căpitani” neaşteptaţi. Italienii, doi napolitani, odată sătui, înjghebară între ei jocul „la more”. Eu rămăsei singur, deşi eram acum zece prizonieri ai aceleiaşi soarte. În seara acestei a treia zile, un strigăt răsună pe punte:

— Haideţi! La ancoră!

Ne puserăm la tras ancora, în mijlocul unei forfoteli în care ordinea îşi dădea coate cu dezordinea. Un grec se cam lăsa pe tânjală. O lovitură de picior, dată cu bărbăţie dinapoi, îl făcu să uite căpitănia. În aceeaşi clipă, un italian mă întrebă la ureche:

— Nici tu n-ai contract?

— Nici eu… cu haimanalele nimeni nu încheie un contract…

Crepusculul, la orizont, sângera, ca o inimă ofensată. Corabia începu să alunece pe nesimţite, ca o trădare.

*

Am plutit zile şi nopţi între cer şi apă, în care timp, un vânt prielnic ne mâna uneori cu iuţeală spre ţintă: alteori, un vânt contrar ne da îndărăt. Pe o vreme rea, manevrarea era aşa de istovitoare că hrana devenea de prisos. Adesea nu mâncăm decât o dată pe zi. De altfel, ideea unui prânz nici nu ne prea ispitea, căci mâncarea caldă, de la care ne venea doar mirosul, era împărţită numai între cei unsprezece bandiţi ai mării, pe când noi trebuia să ne mulţmim cu galete şi peşte sărat. Atunci am văzut câtă dreptate aveau leneşii Pireului de-a leneşi. Ei ştiau că, muncind ori nemuncind, tot o galetă şi un ţâr sunt partea lor în viaţă:lace bun să-ţi rupi oasele?

Adevărul acesta mi-a fost ilustrat de minune, într-o zi liniştită, de către unul dintre cei doi napolitani de pe corabie, care îmi povesti snoava următoare:

— Tu ştii, îmi zise el, contemplându-şi palmele rupte de frânghii, de câte ori doi câini se întâlnesc în drum, ei au obiceiul să se miroasă la nas mai întâi, apoi sub coadă! E un fel al lor de a-şi constata starea civilă şi socială.

Aşa fiind, un câine de şapte hotare, flămând şi jigărit întâlni într-o zi un câine boieresc, gras şi strălucind de curăţenie. Conform legii paşapoartelor, ei se mirosiră la nas, apoi îşi trecură nasurile dindărăt. Câinele de lux făcu un paînapoi, dezgustat:

— Ce, nu-ţi plac? Întrebă şarla râioasă.

— Uah!… se strâmbă celălalt. Cât eşti de urât şi scârbos dindărăt!…

— Te cred, frate, replică jigăritul. Dar, i-a spune-mi, ce am eu de bun dinainte, ca să fiu frumos şi plăcut dindărăt? Am eu ca tine un bun ciolan cu carne pe el? Am eu, cum ai tu, un adăpost? Un pătuţ călduros? O dezmierdare? Nimic din aceste bunătăţi, dinaintea mea! Atunci, cum vrei să fiu straşnic dindărăt?

De ce să fie straşnice şarlele umane din lumea întreagă? Ce pilde de muncă, de cinste şi de omenie are leneşul dinaintea sa, pentru ca să-i fie ruşine de pantalonul găurit dinapoi?

Omul fără patrie şi fără Dumnezeu n-are nici un interes să scoată bureți din mare, căci nu există burete care să poată şterge ruşinea lumii.

*

Nu ştiu cum s-o fi făcând astăzi pescuitul bureților. Acum cincisprezece ani, însă, fiecare burete scos din mare avea în el o picătură din sângele pescuitorului.

În dimineața zilei când lanțul Libanilor apăru ochilor noştri, neştiind ce ne aşteaptă, cu strigăte de bucurie salutarăm cerul, pământul şi pe albatroşii care descriau rotocoale în văzduh. Stăpânii noştri salutară pe dracu din sufletele lor negre şi pregătiră, în tăcere, funiile şi cuțitele.

Prin părțile astea ale Mediteranei şi pe o întindere de sute de mile pătrate, fundul mării se ridică mai sus până la zece sau cincisprezece metri de la suprafață. Unori, vârful stâncilor iese din apă. Aici e unul dintre cele mai bogate domenii ale buretelui, vaste băi singuratice, străbătute numai de caicele pescuitorilor de bureți.

Aci, fiecare metru pătrat de apă a văzut apărând la suprafața sa o băşică de aer care, spărgându-se, lăsa să scape, către nemilostivirea lumii, un geamăt mut ieşit din pieptul omului ce se trudea în fundul mării să desprindă din piatră un burete.

Câteva luni mai târziu, acest burete se trudea, la rândul său, să curețe o parte din murdăria omenească.

Zece gâzi, înşiruiți de jur-împrejurul corăbiei, țin în mâini frânghia şi viața unui om. Fiecare om, gol cum a venit pe lume, ține în mână un cuțit scurt şi foarte tăios. O frânghie îi este legată de subsuori. De fiecare frânghie e legat un pietroi.

Focul de pescuit ales şi corabia ancorată, comandantul dă ocol vasului, făcând sondagii unul lângă altul şi strigând:

— Doisprezece metri! Opt! Unsprezece! Paisprezece! Nouă!

În urma-i şi după fiecare strigăt al lui, sclavul şi călăul se postează. Cel dintâi aspiră o bună doză de aer în plămâni şi într-o clipă se trezeşte a fund, unde, cu ochii deschişi, poți vedea un ac coborând şi locul unde se depune.

Fundul e tapisat cu bureți de toate mărimile. Omul înşfacă pe cel mai mare şi vrea să-l taie. Buretele însă ține la viața lui, ca orice vietate, şi se apără. Apărarea-i constă în materia cleioasă, de care e îmbibat şi care-l face să alunece din mână ca argintul viu, pe când rădăcina face corp cu stânca. Aci stă toată tragedia pescuitorului bureților: doza de aer se epuizează repede, inima începe să bată cu putere, urechile pocnesc, ochii se injectează.

Atunci cu sau fără burete, eşti nevoit să tragi de funie. Într-o secundă, te afli la aer.

Dacă îndemânarea ți-a îngăduit să aduni un bun burete, eşti răsplătit cu câteva clipe de răsuflare, binefăcătoare ca un alintat de femeie iubită. Dacă aduci un burete zdrențuit, sau dacă n-aduci nimic, un pumn zdravăn, primit în coastă, te ace să-ți blestemi viața şi pe creatorul ei.

Nu durerea loviturii e mare, ci ura şi dorul de-a înfige cuțitul în burta tiranului sunt fără măsură.

S-au găsit oameni care, otrăviți de ură, au uitat primejdia şi au dat cu cuțitul. În clipa următoare, ei se prăbuşeau în mare cu inima străbătută de un glonț.

Pe vasul nostru, senegalezul fu singurul sclav care îndrăzni să plătească cu viața această clipă de revoltă. El ne servi de exemplu. Omul e laş, iar viața, când nu ținem noi la ea, ține ea la noi, oricât am fi de ticăloşi, căci scopul creațiunii n-a fost să umple pământul cu ființe demne, ci cu dobitoace.

Dobitoace prizoniere, noi am continuat să strângem din dinți, să aducem bureți pe corabie sau să vim cu mâinile goale şi să încasăm ghionți. Departe, spre coastă, Alexandreta, Meina, țărmul ne păreau un pământ al făgăduinței. Acolo, omul era liber!

De-abia la sfârşitul lui septembrie am fost aduşi la țărm şi vărsați uscatului, ca niştunelte netrebnice.

Sărmane haimanale, fără nume şi fără Dumnezeu! Atât de mare le fu bucuria de-a putea alerga pe pământ, încât câțiva nu se mai treziră din beție, timp de o săptămână. Iar când se treziră, erabuni de-a fi din nou prinşi cu arcanul şi duşi la cine ştie ce alt pescuit.

*

Eu n-am făcut ca ei. Şi nici o şiretenie n-a putut să mă prindă în gheare! E adevărat c-am rămas un om fără rost.

Dar, cui îi pasă că un om e fără rost? Ce-i pasă lui Dumnezeu, dacă o piatră căzând din cer striveşte, pe pământ, un bob de fasole ori un om cu mare rost?

Primăvara anului a fost una din epocile cele mai grele din viața mea. Mă aflam la Cairo. Aprilie era pe sfârşite. Casele aveau obloanele trase. Pe stradă, în localurile publice, europenii deveneau din ce în ce mai rari şi, odată cu ei, se găsea şi de lucru mai greu.

Nici chip de a putea pleca la Alexandria şi-a mă îmbarca acolo pe un vapor. De mai bine de o lună trăiam din tot felul de treburi mărunte, făceam datorii, lâncezeam, disperam. Pentru mine, sfânta plată de sâmbătă seara, cu porția ei de miel cu spanac, nu mai era decât o amintire. Cerul, arzător. Pământul încins între cer şi pământ, nici o scăpare!

Totuşi, eram nevoit să caut zilnic această scăpare.

Ştiam că la Heliopolis, în împrejurimile oraşului Cairo, se construia pe îndelete. Muncă de ocnaş, e drept, dar, vorba românului: „Când nu poţi săruta ce-i frumos, mai săruţi şi ce-i mucos”. Plecai, deci, la Heliopolis ca să-l văd şi, vrânevrând, să-l sărut pe acest mucos.

Rămăsei înmărmurit de minunea care se desfăşură pe dinaintea ochilor mei. Din pământul sterp, din deşertul nisipos, un oraş întreg ieşise la iveală. Un oraş cu case, cu palate, cu localuri mari, zidite din piatră sau în beton armat şi străbătut de bulevarde largi, simetric orânduite. Grădini în faşă, copaci hrăniţi cu biberonul, luptau voiniceşte cu arşiţa soarelui, se mulţumeau cu un pumn de pământ negru îngropat în nisip şi sorbeau cu lăcomie apa ce se turna mereu asupra lor, ca peste un jăratec ce nu se poate stinge.

Pustietate... Tăcere... Locuitori deloc. Numai muncitori şi arhitecţi. Cei dintâi, mrocănoşi, copleşiţi. Ceilalţi, în cap cu căşti de plută, forfoteau încolo şi încoace, nepăsători. Nu se auzea decât glasul şefilor de echipe care, între doi ţapi de bere, îşi îndemnau oamenii cu gâtlejul uscat şi trupul frânt de oboseală. Printre aceştia, sudanezii care frământau tencuiala temeliilor pierduseră orice înfăţişare omenească. Adevărate vite. Feţe negre, acoperite de broboane de sudoare. Ochi congestionaţi implorând zădărnicia pământească. Glasui jalnice, urlând în cor cadenţa braţelor care se ridică ritmic şi lăsând să cadă uneltele lor grele.

Pentru aceştia, Dumnezeu nu mai exista, căci omul îl asasinase. Aşa era Heliopolis în 1990.

Închisei ochii, pentru a-i feri de soare şi, totodată, pentru a nu mai vedea cruzimile vieţii. Acum eram lămurit: munca, aici, era o ucigaşă. Omorai pentru a trăi. Mureai pentru a trăi. Să mori, în fiece clipă, pentru a trăi... Ce mi se oferea pentru o astfel de zi şi o astfel de muncă? Doi şilingi! Halal de aşa veşnicie!

Aşezat la umbra unei clădiri care dădea în parcul unei pieţe mari, renunţai la luptă şi imediat mizeria îmi păru uşor de îndurat. Lupta deşartă e distrugătoare de suflete. Devenim tari îndată ce acceptăm un rău care se impune cu tărie. Foc nenorocirii! La urma urmei, câteodată trebuie să se găsească şi fericirea în spatele ei.

Savuram în tihnă mizeria şi găseam chiar că are un gust mai bun decât mâncarea de miel cu spanac, răsplată a şase zile de muncă asemănătoare aceleia pe care o aveam sub ochi. Orice s-ar spune, are şi foamea avantajele ei.

Dar, ceea ce mă chinuia mai mult, în timp ce şedeam şi priveam spre piaţa frumoasă, scăldată de focul ceresc, era setea.

De câteva ceasuri beam întruna şi-mi udm gâtlejul la toate gurile de canal. Şi cu cât beam mai mult, cu-atât mi-era mai tare sete. Ah! dacă aş putut să-mi îngădui şi eu luxul unui ţap de bere sau cel puţin a unei ape gazoase de o jumătate „piastru tarif!” Douăzeci de parale... Şase centime. Da, însă trebuie să le ai!

Ştiam totuşi, că de multe ori în viață nu avusesem ceea ce doream, dar că un zeu, pe care nu-l cunoşteam încă, îmi potolea mai totdeauna setea, fără a-mi cere alți bani decât aceia pe cate îi aveam. Cu toate acestea, mă uitam fără nici o nădejde, fără acea nădejde care îți smulge inima, la chioşcul frumos aflător la vreo douăzeci de paşi înaintea mea şi în care trona o tejghea impunătoare, pe care se găseau aparate strălucitoare de nichel, ce produceau tot felul de băuturi răcoritoare.

Acolo, în acel chioşc, se afla un om. Îl vedeam ieşind, turnând limonăzi şi dispărând înăuntru, la umbră. Se putea ca omul acesta, negustorul acesta, să n-aibă inimă? Ceva îmi spunea că trebuie să aibă. Iute şi îndemânatic, scund şi mlădios, obrazul pârlit, umbrit de o mustață neagră şi deasă: pipa în colțul gurii, şapca vârâtă pe nişte sprâncene stufoase: un adevărat țigan de prin meleagurile noastre.

El nu mă vedea, precum nu vedea nimic. Mi se părea chiar că nu se uită nici măcar la clientul care tocmai îi comanda o limonadă. Nu ştiu în ce vis, un vis al lui, îi era adâncită privirea.

Foarte liniştit, bogat chiar prin senzația pe care mi-o dădea libertatea mea atât de costisitoare, mângâiam cu ochii spatele acelui om ce se frământa nervos în strâmta lui colivie. Apoi, ridicându-mă încetişor, începui să dau târcoale chioşcului său.

Tejgheaua, oricât ar fi fost de frumoasă, nu trezea în mine decât nevoia de a-mi potoli setea: dar chioşcul şi mai cu seamă geamlâcurile lui mă făceau să uit de sete. Era un juvaier, creat de amor şi împodobit de pasiune.

Fără geamlâcuri, pavilionul acesta din lemn tare, sculptat, lustruit, vopsit în ulei, n-avea nimic extraordinar: un lucru frumos, nemişcat în măreția lui rigidă, ca o statuie mută şi lipsită de suflet. Sufletul lui erau geamlâcurile. Ele vorbeau. Şi ce limbă clocotitoare, ce limbă universală!

Într -un ochi, un apus de soare tropical îşi arunca razele lui de jăratic. Într-altul, un iceberg măreț se abătea din drum, vesel şi trist, către destinul său. Fața în față, în ungherele lor, o țigancă culcată pe un covor cu desene balcanice şi o baiaderă, întinsă pe o blană de tigru, se lăsau pradă aceluiaşi vis cumplit, în timp ce deasupra lor, sprijinit de un toiag gros, un ciobănaş (român? bulgar? sârb?) se uita la ele cu un aer batjocoritor, cu mustăcioara în vânt, căciula pe ceafă, cu pletele răsfirate. Şi peste tot, până în cele mai mici unghere, peisaje exotice, capete pătimaşe, păsări şi dobitoace urmau, unele după altele, într-un tot armonios.

În mijlocul unui pustiu, printre clădirile cenuşii, chioşcul acesta era o adevărată poemă. Făcui înconjurul lui, fără a mă sătura, cu riscul de a fi luat drept un răufăcător; apoi, doborât de sete, rămăsei pironit în fața robinetelor de limonadă. Negustorul se năpusti vijelios afară, privirea lui aprinsă îmi sfredeli ochii. Înțelesei că mă văzuse dând târcoale chioşcului şi-i arătai fața mea

adevărată de om însetat. Cuta adâncă dintre sprâncene se destinse. Mă întrebă, în limba arabă:

— Ce vrei?

Glasul său era dintr-acelea care-mi plac, pe care le cunosc. Răspunsei în greceşte, la voia întâmplării:

— Mor de sete şi n-am un ban.

El îmi turnă un phar mare de limonadă. Şi, în timp e beam, prelungind plăcerea cât mai mult, el mă privea, deschis, pe față.

Apoi, deodată:

— Din ce țară eşti? Întrebă el pe greceşte.

— Din România.

— Ah! eşti român, făcu dânsul, emoționat, vorbindu-mi numaidecât în limba mea maternă, pe care o cunoştea destul de bine.

Dar, se vedea că nu era român.

Fui supus imediat unui interogatoriu scurt şi binevoitor: interogatoriu de prieten necunoscut. Simțeam limpede că răspunsurile mele sincere găseau ecou în inima unui om. La rândul meu, îl întrebai dacă ar putea să-mi indice „o ocupație care să nu fie prea bestială”. Atâta tot.

Negustorul de limonadă părea a nu fi auzit. Cu pipa în mână, îşi răsucea mustața şi rămase dus pe gânduri. Nu mă simții jignit. Aşteptai. El îngăimă, repetând vorbele mele:

— O ocupație care să nu fie bestială... Hm! Adevărat, există şi astfel de ocupații.

Apoi:

— Hai la chioşc!

Îl urmai, fericit că puteam vedea minunea aceasta pe dinăuntru.

Nici o dezordine. De altminteri, în încăperea aceasta pentagonală de patru metri pătrați, nici nu putea încape mare lucru. Mă temeam numai să nu dau aici peste interiorul obişnuit al tuturor chioşcurilor care aduce mai mult a cămară.

Era un cuib de artist, tot atât de frumos ca şi acel care-l construise.

Un cuier, un scaun, un fotoliu şi o masă încărcată cu cartoane, desenuri, tuburi de vopsele şi creioane. Fui mirat când descoperii într-un colț, pirotind sub cenuşă, jăraticul nostru pentru fiert cafeaua turcească. Ustensilele, filigeane şi ibrice, foarte curate şi la locul lor. Gazda mea începu numaidecât să umble cu ele. Şi în timp ce aroma cafelei de calitate bună îmi gâdila nările, ochii mei, extaziați, alunecau asupra geamlâcurilor de a căror artă minunată nu-ți puteai da bine seamă decât dinăuntru. O atmosferă în care totul se potrivea, în care totul era pasiune: lumină, culoare, gust, miros, până şi şuşuitul armonios al cafelei care dădea în fiert.

— Îți place? mă întrebă prietenul, oferindu-mi cafea şi țigări.

— Mi-e drag chioşcul acesta! zisei eu, fără a ghici ceea ce va urma.

— E opera mea, plan şi înfăptuire. Totul a fost făcut cu mâinile mele! adăugă dânsul cu simplitate.

Simţeam că mă înăbuş de admiraţie:

— Nu-s nimic din tot ce crezi, dar nu de asta îţi arde ţie în clipa de faţă! Spune-mi mai bine dacă ai mâncat astăzi.

Îi spusei cum stăteau lucrurile. Apoi, împins cu toată puterea de pasiunea care mă ardea, îi spusei tot ce-mi apăa pe inimă, îi vorbii cu tot entuziasmul meu prietenesc, mă arătai aşa um sunt, în faţa unui om care mă făcuse să simt ceea ce era.

Stăteam amândoi jos. El îmi sorbea cu lăcomie vorbele, fără a mă întrerupe -cu ochii pe jumătate închişi, cu faţa aprinsă, o fâşie de lumină albastră jucând pe mâinile sale păroase şi aproape nemişcate.

La căderea nopţii, ne despărţirăm cu părere de rău.

*

De atunci, m-am întors acolo de multe ori. Şi astăzi, gândindu-mă la omul acesta, ca şi la atâţia alţii cărora le-am deschis inima mea, mă întreb prin ce minune soarta n-a făcut din mine un derbedeu, un aventurier sau chiar un ocnaş, atât de lesne ar fi fost asta. N-am făcut nici cel mai miclucru pentru a-mi înrâuri soarta şi, totuşi, de multe ori am fostlaun pas de prăpastie.

Fusei chiar şi mai aproape, împrietenindu-mă cu negustorul de limonadă din Heliopolis, pe care nu-l cunoşteam deloc şi care nu-mi istorisea nimic din trecutul său. Îmi vorbea însă foarte mult de prezent. Şi planurile lui erau foarte pe gustul meu.

— Îmi placi, Panaite, îmi spunea el. Suntem făcuţi din acelaşi aluat. Nici un om nu mi-a semănat până acum atât de mult. Vreau să hoinăresc cu tine, să cutreier lumea!

Vezi, însă, îi răspunsei eu, cât e de grea viaţa de hoinar: crăpi de foame jumătate de vreme, muncind totuşi din greu.

Cât timp vei fi cu mine, nu vei crăpa de foame şi nu vei munci din greu...

— Vezi că nu dai peste tot de locuri ca la Heliopolis, unde să poţi ridica chioşcuri care să semene cu adevărate tarapanale.

Vorbind de tarapana, nici nu mă gândeam să pun degetul tocmai unde-l durea. Vroiam numai să spun că limonada mergea strună, se făcea treabă bună, ceea ce era adevărat.

Prietenul meu se tulbură puţin şi zise:

— Tarapanale, am eu de toate soiurile... Şi mai uşoare de cărat ca astea! Între atele, ştiu să fac şi lulele dintr-astea. Ştii din ce este?

— Din spumă de mare.

— Nu e aşa? Ei bine, nu: e din tărâţe de lemn. Şi se vinde prin porturi ca pâinea caldă, pe nişte preţuri de nu-ţi vine să crezi. Câştigul la o singură lulea te

hrăneşte o zi întreagă, deoarece totul e numai câştig. Şi vinzi douăzeci, treizeci de bucăți într-o cârciumă, cât timp fumezi o țigare! Ce spuide asta? Minunat, nu?

Era într-adevăr minunat, dar prea era departe acolo unde voia să mă ducă.

— Vom merge în India, în Zanzibar, în China, pe căile .

Mă gândesc la biata mamă: ar muri de durere să rămână singură, ani îndelungați, fără a mă vedea. Şi totuşi, numai Dumnezeu ştie cât eram de aprins de dorința de a întreprinde asemenea călătorii lungi! Dar, mama!... legătura sfântă şi dureroasă... Şi, poate, îngerul meu păzitor!

Pătimaş, sincer, dezinteresat, el încercă să mă convingă că mama va fi mulțumită:

Vom avea bani... Ne vom întoarce în țară, când vom vrea. Şi-api îi vom trimite şi gologani mai mulți decât ar avea nevoie!

Ah! nu, dragul meu! Poți vinde fier cu prețul aurului, vagabondul tot nu va avea niciodată bani, aşa cum are un rentier milionar. El nu poate pleca, deci, când îl îndeamnă inima, nici să ajute pe cei ce suferă din pricina absenței lui. Trăieşte... când mai bine, când mai rău... fără a fi sigur vreodată!

Chestiunea aceasta forma veşnica noastră discuție. El ținea să plecăm în voia soartei. Eu îl sfătuiam să ție mai departe chioşcul, tarapanaua, de care spunea că se dezgustase.

Şi după fiecare asalt, urmat de un contraatac din parte-mi, avea aerul că se opreşte cu mare greutate de-a da un argument decisiv şi convingător. În clipele acelea fața i se schimonosea: îşi strângea buzele, neputincios: ochii-i scânteiau. Tăcut, vreme de câteva minute, îşi molfăia vârfurile mustății.

Ah! răule! dacă-ți spun că vom avea bani! Vom avea! Şi vom face cu ei ce ne-o place! Dacă-ți spun eu! De ce eşti atât de încăpățânat?

Nu înțelegeam şi-mi părea rău, observând cât suferă că nu eram de aceeaşi părere cu dânsul. Văzând stăruința pe care o punea pentru a porni la drum împreună, i-aş fi atribuit Dumnezeu ştie ce gânduri ascunse, dacă n-aş fi cunoscut disprețul lui pentru câştig, mărinimia lui, prietenia lui sinceră. Dar, aş fi pus mâna în foc pentru cinstea acestui om, pentru camaraderia lui. Aş face la fel, stăzi, când ştiu tot. Căci, într-o bună zi, sfârşii prin a afla totul şi a-i da dreptate.

Era pe la începutul lui iunie. De-o săptămână, veneam în fiecare zi să-i țin locul la tejghea. El părăsea chioşcul la prânz şi nu se întorcea decât noaptea, pentru a închide. Îndată după ce luam masa, ne despărțeam: dânsul dormea chiar în Heliopolis: eu, în Cairo.

În seara aceea, răcoarea plăcută, luna plină şi îngrozitoarea singurătate ne strânseră unul lângă altul. Heliopolis era asemenea unui om doborât de munca de peste zi. O grămadă neputincioasă, un cimitir, un talmeşbalmeş fără rost. Blândețea cerului se lovea de vrăjmăşia pământului, urâți de om. Totul părea jalnic, zadarnic, neisprăvit: clădirile acelea goale, plantațiile plăpânde, lupta

ucigaşă pentru o viață mai bună. Deasupra capetelor noastre, aştrii nemişcați ne trimiteau solemn lumina lor nepăsătoare, în timp ce şacalii lătau în depărtare.

Ne plimbam tăcuți în jurul chioşcului luminat, care părea singura vietate în pustiul ucigător. La ora aceea figurile lui păreau şi mai pătrunzătoare ca în timpul zilei. Un cap de napolitan râdea, lăsând să i se vadă dinții frumoşi. O dansatoare arabă se mlădia ca un şarpe. Doi pui de taur se hârjoneau, lovindu-se cu coarnele.

— Hai să ne facem câte-o cafea! zisei prietenului meu.

Intrarăm în chioşc.

Eram ca un cazan cu aburi, gata să explodeze. Mă simțeam înăbuşit de emoție, de viață intensă, de o tulburare pe care nimic n-o putea potoli. Mă dureau toți porii. Şi prietenul meu tăcea mere. Fuma şi bea cafeaua.

Îl apucai de mână:

— Ei bine, vom pleca! Te urmez unde-i vrea... fie ce-o fi!...

Rămase nemişcat. Apoi:

— Spui: fie ce-o fi? Cum adică, fie ce-o fi? Copilule! Nu vreau să te târăsc spre aventuri care ar putea ucide pe un bun prieten, împreună cu mama lui, ci spre o viață liberă şi voioasă!

Spunând acestea, sări în picioare şi începu să străbată în lung şi-n lat cuşca în care se găsea, în timp ce fălcile i se încleştară din nou: cuvântul, pe care nu-l putea scoate din gură, îl gâtuia.

În sfârşit, îndată ce se hotărî să vorbească, se mai potoli: scoase din buzunar un carton alb, îndoit în două, de mărimea copertelor unei cărți obişnuite, şi-l puse pe masă. Un zâmbet de mâhnire flutura pe fața lui arămie. Buza de jos îi atârna greoaie. Se prăbuşi în fotoliu ca o masă inertă.

Apoi, îl văzui ținând cartonul între degete şi scoțând încet o foaie de hârtie de pergament, deasupra căreia se îngrămădi toată ființa sa, într-o contemplare nesfârşită.

Era o bancnotă, tipărită numai pe o parte. Era impecabilă, ca şi geamlâcurile lui, ca şi pipele

Nu pricepeam încă nimic, ca şi astăzi, de altminteri. Priveam peste umărul lui. Fără a înălța capul, cu ochii pe bancnota pe care o ținea între degetul cel gros de la o mână şi arătătorul celeilalte, mă întrebă, ca şi atunci când fusese vorba de lulea:

— Ia priveşte!... Ştii ce e?

— O bancnotă.

— Nu e aşa?... Ei bine, nu, deocamdată nu e decât... tăâțe de lemn. Numai că din tărâța aceasta ajunge să poți strecura una pe lună pentru a trăi. A trăi, dragul meu, a trăi! apăsă el, cu glasul înăbuşit.

Se ridică cu greu.

Pricepui, în sfârşit. Punând hârtia la loc în buzunar, el rămase în picioare, lângă perete, cu brațele atârnând în jos, cu ochii rătăciți şi, schimbat la față, cu gândul aiurea, îngăimă:

— Dar e frumos... E frumos... Asta e toată viața mea...

După aceste vorbe, urmă o tăcere lungă. Vedeam limpede că prietenul meu nu mai era alături de mine. Rămăsesem singur. Dânsul era departe.

— Pentru ce spui „dar", din moment ce e frumos? Întrebai eu cu sfială, însă mă îngrozii numaidecât de propria mea întrebare.

El îşi reveni, îşi aprinse o țigară cu mişcări obosite şi spuse, privindu-mă în chip ciudat:

— Pentru că atunci când faci aşa ceva, eşti singur pe lume...

Singur... Frumusețe şi singurătate... Urâțenie şi singurătate...

Cum să poți îndura singur atâta frumusețe şi atâta urâțenie?

Dar trebuie să fii singur: înainte vreme, pe pământul Turciei vechi, se tăiau amândouă mâinile celor ce erau îndrăgostiți de această frumusețe, de această viață. judecătorul, ca şi călăul, nu ştia ce mâini minunate făcea să cadă sub secure.

Mă ridicai şi luâdu-i amândouă mâinile i le strânsei îndelung.

Pieptul i se umflă. Fața lui rămase nemişcată. Nu spuse nimic. Ce puteam spune eu?

*

S-a observat că în tot timpul povestirii de față n-am pronunțat numele acestui... negustor de limonadă. Exact până în seara aceea, nu-l ştiusem nici eu. Nu-l întrebasem, căci în viața de vagabond trebuie să ştii să nu întrebi, iar el nu mil spusese.

Dar în acea seară a destăinuirii, neputând să mă mai abțin, în întrebai:

— Ştii că nu-ți cunosc încă numele?

Voios, el îmi răspunse pe loc cu altă întrebare:

— Ştii tu cum se numeşte, pe plaiurile Brăilei, pepenele galben care e o încrucişare între cantalup şi pepenele galben indigen?

— Cred că se numeşte bakâr.

— Aşa e: bakâr. Şi eu mă numesc Bakâr. Şi eu sunt un bakâr. Ca şi dânsul am coaja zgrunțuroasă.

— Şi parfumul cantalupului, adăugai eu. Se prea poate. Dar...

Îşi completă gândul, lăsând ochii să-i cadă deasupra mâinilor întinse ca pentru a fi retezate.

Apoi ne despărțirăm: şi ursita-mi hotărî numaidecât că nu mai aveam să-l revăd pe acest om pe care îl îndrăgisem şi alături de care mă aştepta o viață nouă.

A doua zi, înainte de a lua tramvaiul spre Heliopolis, trecui, ca de obicei, să văd dacă aveam ceva la posterestante. Găsii o scrisoare care fu hotărâtoare pentru mine! Un prieten îmi scria că mama e grav bolnavă.

Aveam tocmai timpul să sar în tren şi să ajung la vreme pentru a lua vaporul românesc care pleca din Alexandria spre Constanța. Ceea ce şi făcui, cu mare părere de rău, după ce scrisesem două cuvinte lui Bakâr, explicându-i cele întâmplate şi făgăduindu-i întoarcere grabnică.

Întoarcerea aceasta nu avu loc decât în iarna următoare, dar la Heliopolis nu se mai găsea decât chioşcul lui Bakâr. Adânc mâhnit, fără putință de a-i da de urmă, reîncepui trista mea viață de veşnic căutător de oameni, când, într-o bună zi, dădui peste această informație apărută într-un ziar din Cairo:

„Aflăm că la Sofia a fost arestat şi condamnat la cinci ani muncă silnică un vestit falsificator internațional de bancnote, Carabet Karaosman, zis şi Bakâr, pe care poliția engleză îl căuta de mult şi care a operat chiar în Egipt".

Îmi amintii de răspunsul profetic al lui Bakâr: „Pentru că atunci când faci aşa ceva, eşti singur pe lume".

Şi pentru a nu fi prea singur, bunul meu Bakâr, pentru ca sufletul tău să se poată împărtăşi cu un alt suflet care să-l uşureze de greutatea cu care îl împovărau frumusețea artei tale şi urâciunea vieții tale, sufletul tău te-a împins, desigur, să faci pe un alt vagabond să îndrăgească splendoarea unor geamlâcuri, taina unor anumite lulele şi mai cu seamă hârtia aceea de pergament, pe care m-ai făcut s-o admir într-o seară de adâncă singurătate la Heliopolis: şi acest prieten, în loc să-ți sărute mâinile, le-a dat pe mâna judecătorului care le taie cu securea!

Menton, 1927

ÎNTRE UN PRIETEN ŞI O TUTUNGERIE

În 1906 am făcut prima mea călătorie în Egipt, în împrejurările următoare: în iarna aceea, Mihail şi cu mine eram amândoi portari, el de zi, eu de noapte, la „Hotel Regina" din Constanța. O ceartă frățească, dar dureroasă, pricinuită de cheltuielile mele, ruinătoare pentru punga noastră comună, ne răci uşor. Mihail îmi :

— De acum încolo, ne vom vedea fiecare de sărăcia lui. Uiți prea repede ce mizerie ne pândeşte, când rămânem fără un ban.

Aşa că nu mai trăirăm în comun şi eu mă simții fericit că pot să mă „ruinez" singur. Cel nefericit, însă, era prietenul meu, care se întrista din zi în zi. Într-o bună dimineață mă înştiință că va pleca în Egipt, „Împăratul Traian".

Vestea aceasta mă lovi în inimă, ca un cuțit. În aceeaşi zi, chiar, lăai baltă „Regina", o ştersei la Brăila şi smulsei mamei toate economiile ei: o sută de lei, pe care îi păstra la unchiul Anghe. Mă întorsei a treia zi la Constanța, pentru a-l îmbrățişa pe Mihail, care se îmbarca în după-amiaza aceea.

Fu mirat de a nu mă vedea trist.

— Ce o să faci acum? mă întrebă el. De ce te-ai dus la Brăila şi de ce te-ai întors a Constanța? Eşti nebun! Ştii că „Regina” nu te mai reprimeşte.

Începu să-mi plângă soarta: mă vedea, iarna, fără mijloace de trai şi fără prieten, adică fără el, care era singurul meu prieten. Eram în odaia lui.

— Lasă-mă să te caut prin buzunare, îmi spuse el deodată. Nu-mi ascunzi ceva?

Mă scotoci şi nu găsi decât vreo zece lei.

— Nu ți-ai scos paşaport?

— Nu.

— Lasă-mă să te caut în geamantan!

Nu găsi nimic. Atunci începu să-i pară rău că pleacă fără mine, care rămâneam părăsit de toți.

— Dacă ai fi avut paşaport, te-aş luat numaidecât. Dar nu e cu putință să debarci la Alexandria fără hârtia asta blestemată.

Un paşaport românesc costa, pe vremea aceea, aproape tot atât cât drumul Constanța-Alexandria, în clasa a treia: douăzeci de lei. Drumul, fără mâncare, costa treizeci.

Mihail mă întrebă din nou:

— Ce-o să te faci acum?

— Voi vedea, după plecarea ta.

Se gândi îndelung, în timp ce eu abia îmi țineam râsul. Se ridică apoi şi se duse să-l roage pe patronul de la „Regina” să mă ierte că o ştersesem la Brăila fără învoire. Îi arătă că serviciul nu suferise nimic de pe urma scurtei mele lipse, fiindcă mă înlocuise el. Mihail era foarte prețuit, aşa că vorba lui avea greutate. Patronul îi făgădui că mă va reprimi, dacă mă duc să-i cer iertare.

Nici nu mă gândeam. Sufletul meu era deja în Egipt. Ah, ce mutră va face Mihail când mă va vedea răsărind la Alexandria, aşa fără paşaport cum eram! Va fi o festă ca aceea pe care racul i-a jucat-o vulpii. Dar Mihail, care nu era un vulpoi şi care nu bănuia nimic, părea disperat.

— De ce nu vrei să-i ceri iertare? Asta nu ne micşorează cu nimic, atunci când suntem vinovați.

— Nu sunt vinovat.

— Zău! Crezi că poți, când eşti la stăpân, să-ți faci de cap, ca acasă? Foarte bine! Descurcă-te cum vei şti!

Apucă cele două geamantane şi voi să le ducă singur. Când îi spusei că-l voi însoți până la vapor, îmi lăsă unul.

Merserăm tăcuți până în port. Acolo, în loc să se urce drept pe vapor, cum mă aşteptam, intră într-o cafenea. Din nou încercă să-mi scoată fumurile din cap:

— Dar, în sfârşit, ce e misterul ăsta? Nu mă vei face să cred că te-ai dus la Brăila, numai aşa, de plăcere?

— Fără îndoială că nu.

— Atunci?

— Atunci, uite: după ce vei pleca, mă voi duce şi eu în lume.

— Unde?

— Poate în Egipt, ca să te caut.

Nu crezu nimic, încredințat că, fără paşaport, lucrul acesta nu era cu putință.

Ne despărțirăm foarte înduioşați: el, fiindcă mă ştia a strâmtoare, eu, fiindcă mă gândeam cu bucurie a apropiata mea descindere pe pământul faraonilor.

Eram sigur de asta.

Înainte de a pleca la Brăila, intrasem în vorbă cu un prieten, fochist pe „Împăratul T”: în schimbul unei sticle de lichior de ananas, pe care trebuia să i-o plătesc la Alexandria, se însărcina să mă debarce în acest port.

— E foarte uşor, îmi spuse fochistul. Românii sunt navigatori, aşa cum eşti tu popă. Vapoarele sunt ale statului, care acoperă toate pierderile. De asemenea, contrabanda este în toi şi e practicată de la cel din urmă marinar până la căpitan. Fiecare lucrează în felul lui. Iar ca să pătrunzi în Alexandria fără hârtii, o şapcă de pe „Împăratul Traian” e de-ajuns.

Era convingător. Totuşi, inima mi se făcu cât un purice, când simții că trebuie să înfrunt cea dintâi primejdie adevărată a vieții mele: să îndrăznesc să mă avânt în lume fără bani, fără acte, fără chiar să fi plătit călătoria. Ți se pare că tot pământul te ştie cu musca pe căciulă, de la comandant, care e sigur că n-ai bilet, până la vreun fioros comisar de poliție, care se pregăteşte în umbră, să-ți pună cătuşele. Şi simți cum milioane de ochi te iscodesc, din întuneric, pe tine, biet om părăsit, pri-zonier pe vapor. Acei care te privesc sunt, toți, oameni bine îmbrăcați, care nu ştiu de glumă, care au hârtii în regulă şi ceva bani puşi deoparte. Cu comisarul vorbesc de la egal la egal. Nu sunt niciodată arestați şi îi dispreţuiesc pe cei care sunt. Mai mult, iubesc şi impun tuturor rânduiala hotărâtă de dânşii: să nu trăieşti altfel decât bine îmbrăcat, să ai paşapoarte în regulă şi ceva economii, cu prețul chiar de a nu cunoaşte alt drum decât acela care duce de acasă la birou. Dar, Doamne Sfinte! de ce să nu îngăduie unor anumiți oameni săraci de a vedea Egiptul, dacă le cere inima şi dacă sunt gata să facă toate jertfele ca să-şi întâlnească prieteni care i-au părăsit fără veste? Ce nelegiuire săvârşesc?

Mă gândeam la toate acestea, stând într-un colț întunecos, în dosul cazanelor, unde mă ascunsese prietenul meu, fochistul. Era un om cumsecade, venea la fiecare sfert de oră, să mă întrebe dacă nu mă înăbuş.

— Da, mă înăbuş, îi spusei odată, dar de frică!

— Frică? De ce? Nimeni nu vine să scotocească aici. Mâine-dimineață poți chiar să te plimbi pe puntea de la a treia. Dacă ai nas bun, ai să-ți descoperi tovarăşi, dar nu lega prietenie cu nimeni, nu te trăda.

Nu eram deci singurul care călătorea de contrabandă. Asta mă linişti puțin. Scosei gheata în care ascunsesem bietele mele patru lire sterline şi le pipăii cu dragoste. Îmi părea rău că nu pot să le privesc. Banii aceştia erau singurul meu sprijin material pe lume. Brațele mele, tinerețea mea, dorul meu de viață, nu însemnau nimic pentru milioanele de ochi care mă pândeau din umbră: puteau să mă aresteze, să mă condamne şi, fără vorbă multă, să-mi sfărâme viața mea frumoasă, să mă împingă la un trai nelegiuit, la furt poate, la crimă chiar. Aşa cum mă aflam, fără paşaport şi fără bilet, nu eram nimic mai mult decât un individ bun pentru închisoare.

Cu toate acestea, numai cu jumătate din puținii mei bani aş fi putut să am paşaport şi bilet, şi atunci m-aş fi aflat, pe loc, în rândul oamenilor cinstiți şi demni de suma comisarului. Viața mea, deci, nu făcea decât două lire sterline. Aceasta înseamnă că, în împrejurări asemănătoare aceleia în care mă găseam, pot fi zdrobite tot atâtea vieți frumoase, câte n-ar putea plăti suma de cincizeci de lei. Dar, dacă-i aşa, ar fi mai bine să se hotărască odată pentru totdeauna că nu este îngăduit ființei omeneşti să-şi petreacă viața altundeva decât între locul unde munceşte şi odaia în care doarme, şi în felul acesta am vedea trei sferturi din omenire căzută în robie.

De altfel, este tocmai ceea ce vedem. Din cea mai fragedă copilărie, rânduiala aceasta m-a scos din sărite. La ce bun că pământul este atât de mare şi de atrăgător, la ce bun dorurile Fierbinți care ne frământă inima, dacă suntem siliți ca, o viață întreagă, să ne învârtim în acelaşi kilometru pătrat de spațiu terestru?

Acolo, în ascunzătoarea mea întunecoasă, îmi adusei aminte cum s-a născut în mine dorința de a vedea Egiptul: eram pe băncile şcoalei primare şi citeam istorioare biblice, ale căror ilustrațiuni în culori vii îmi înflăcăraseră închipuirea. Şi într-o zi, pe când învățătorul mă lăuda pentru a fi citit cu foc una din ele, strigai:

— Domnule, eu vreau să văd Egiptul! Învățătorul surâse, se gândi, probabil, la mama care era spălătoreasă şi răspunse, mângâindu-mi bărbia:

— Vrei să vezi Egiptul… E cam departe. Şi cred că vei muri şi tu şi urmaşii tăi, fără să-l vedeți. Pe urmă, ridicându-şi mâinile către cer, adăugă: Afară doar…

Eram deznădăjduit, dar acest „afară doar” mă mai linişti. Aşadar, puteau fi împrejurări când chiar unui fiu de spălătoreasă i-ar fi fost îngăduit să vadă Egiptul!

Acum, când vaporul mă ducea, ascultam zgomotul elicelor şi-mi spuneam aproape cu evlavie:

„Da, chiar dacă va trebui să fac închisoare ori de câte ori voi avea poftă să merg în Egipt, fără paşaport şi fără bilet, voi face-o bucuros. Voi întreba chiar un om de legi de câte ori mi se va mări pedeapsa după fiecare recidivă. Căci mai degrabă face să-ți împărți viața între închisoare şi Egipt, decât s-o laşi să se scurgă întreagă între cocioaba în care stai şi ocna în care lucrezi”.

M-am ținut de cuvânt: de la această primă călătorie, şase ani în şir am revenit în Egipt. Nu voi fi găsit o singură dată, înscris, pe lista călătorilor şi nici în registrul paşapoartelor. Şi dacă n-am plătit cu închisoarea nici una din aceste hoinăreli, nu datoresc aceasta decât întâmplării care croteşte pe cei iubitori de o viață lipsiră de piedicile ridicae de mâna neînțelegătoare a omului.

*

În zorii celei de-a şasea zi de plutire, în fața ochilor mei dornici de frumuseți pământeşti, se ivi o linie alburie, cu sclipiri de aur: Alexandria. Frigul ucigător pe care îl lăsasem la Constanța, pierise de mult, fără urmă. Vreme blândă de primăvară. Cer senin. Linişte pe întinsul apelor.

Încă de cu noapte, împietrit la proră, pândeam cu înfrigurare să se ivească la orizont imaginile biblice. Teama îmi pierise, înăbuşită de fericirea năvalnică ce-mi umpluse pieptul. Două umbre tăcute se plimbau pe locul strâmt al punții de comandă. Le zisei în gând, plin de recunoştință: „Puteți să mă închideți, să mă bateți, numai să nu-mi rupeți un picior: vă voi săruta mâinile”.

Rezemându-mi fruntea arzătoare de balustrada vaporului, căutam să rețin în mine cât mai mult sentimentul acesta de nebunească mulțumire ătre soarta care mă copleşea de bucurie: căci nici

o fericire nu se poate asemui cu aceea pe care o smulgi vieții, cu prețul riscurilor şi sforțărilor necruțătoare. Tce oamenii îți refuză cu micimea lor de suflet, eo bucurie pe care o pizmuieşti. Şi toate bucuriile sunt înălțătoare: toate se pot dobândi, dacă bagi mâna să e cauți în jăraticul destinului tău. Chiar şi dogoarea focului păleşte în fața îndrăznelii dorinței tale, numai să nu şovăi la gândul că vei fi muşcat de nemilosul păzitor al bucuriilor pământeşti.

Iată ce nu ne învață nici o şcoală, nici o educație. Şi, iată, de asemeni, pentru ce pământul este mai bogat în fricoşi, decât în eroi. De-aici, traiul acesta searbăd, însă temeinic asigurat fiecăruia, de la râma omenească până la cercetătorul în stele.

Apropierea de Alexandria şi pregătirile de acostare mă siliră să mă întorc în ascunzătoarea mea, de unde nu trebuia să ies decât după ce se sfârşea debarcarea şi pleca poliția. Ce făcea, oare, Mihail, acolo sus? Tocmit în mod excepțional, ca ajutor suplimentar la restaurantul primelor clase, el îşi plătea călătoria muncind. Pe mine, drumul nu mă costa decât o sticlă de lichior. Dar, pe când Mihail era sigur de-a putea părăsi vaporul fluierând, eu mă pregăteam să-l urmez clănțănind din dinți.

Dar nu se întâmplă nimic din ceea ce mă îngrijora. Ba chiar coborât înaintea lui, cu o beretă de matelot pe cap şi însoțit de bunul meu fochist, care, de frică să nu mă dau de gol, ducea şi geamantanul meu. Pe chei, voioşia celor douăzeci şi doi de ani ai mei şi farmecul pământului egiptean pe care îl călcam, mă făcură să sar de gâtul tovarăşului meu.

— Eşti aşa de încântat? mă întrebă el.

— Încântat, nu, sunt nebun de fericire!

— Atunci, crezi, poate, că aici umblă câinii cu covrigi în coadă?

— Nu mă gândesc la nici un fel de covrigi, spusei eu, oprindu-mă. Mă gândesc la Egipt şi la prietenul meu care va coborî de pe vapor. Fochistul se supără: -Ti-am spus să nu legi nici un fel de prietenie în timpul călătoriei! Sigur că ai povestit totul vreunei haimanale!

Îi explicai despre ce era vorba. Nu voi să creadă nimic.

— Aşteaptă puțin şi te vei încredința, îi spusei.

— Nu aştept nimic, strigă el cu răutate. Nu vreau să ştie cei de pe vapor ce fac eu. Ia-ți geamantanul şi plăteşte-mi sticla cu ananas!

Îi plătii două sticle de „ananas”, şi omul plecă, făgăduindu-şi să se uite mai de-aproape altă dată, înainte de-a avea de-a face cu haimanale ca mine. Această neghioabă neînțelegere mă mâhni, căci fochistul era un om foarte cumsecade, deşi cam prostuț.

Mă aşezasem pe geamantanul meu şi îmi aprinsesem o țigare, când se ivi Mihail, încovoiat sub greutatea bagajului său. Mă aşezai în drumul lui. Când mă văzu, lăsă să-i scape cele două geamantane, îşi plesni obrajii cu palmele şi veni să mă îmbrățişeze.

— Visez! Visez! izbucni el. Cum ai făcut? Eşti un diavol! Dar e mai bine aşa: aveam remuşcări că te-am lăsat la Constanța. Acum ți-ai luat singur zborul. Asta ți-e soarta!

Parcă eram beat. Nimic nu mai e bun pentru sănătatea sufletului tău decât să te arunci aşa, încrezător, în necunoscut, un necunoscut care te cheamă cu un glas fără împotrivire. Netăgăduit, poți pieri. Dar dacă scapi teafăr, ştii că nimic josnic nu ți-a umilit existența: torul este eroism în viața unui om care înfruntă lumea cu două mâini goale şi cu o inimă caldă care să-l apere de ispita unui trai tihnit şi îndobitocitor.

*

Nu ne oprirăm deloc la Alexandria. Nu făcurăm decât să străbatem oraşul, din port drept la gară, unde ne urcarăm în trenul care pleca la Cairo. Mihail avea o recomandație, care îl făcea să nădăjduiască un loc de portar la „hotelul Royal”, a cărui patroană, o rusoaică, voia un om din acelaşi neam cu ea. Prietenul meu fu repede primit. Şi timp de două luni putu să spună că nu cunoştea din Egipt, decât drumul care merge de la debarcaderul din Alexandria la „hotelul Royal” din Cairo.

Stătu în hotel ca într-o adevărată închisoare. Răbdă totuşi, îngrozit de amintirea mizeriei din care gustase prea mult. Cât despre mine, mă îndeletnicii cu negustoria ambulantă şi cu zugrăveala. În zilele în care nu făceam nimic, mă plictiseam de moarte, fiindcă nefiind în tovărăşia lui Mihail, nu puteam să mă bucur de nici o frumuseţe. De cinci ani eram prieteni nedespărţiţi!

Dar sihăstria asta a lui Mihail nu putea să mai dureze. Fără îndoială, e cumplită amintirea foamei care se prelungeşte săptămâni şi luni de-a rândul, atunci când o bucată de pâine ţi se pare o sărbătoare. Lipsa unui adăpost şi păduchii, care însoţesc foamea, sunt un chin infernal. Afară numai dacă nu e o brută, omul care a cunoscut această înjosire, capătă o spaimă nebună şi face tot ce poate pentru a nu se mai împotmoli într-o astfel de viaţă. Dar, vai! Există un duşman mai puternic, decât toate spaimele din lume -şi acesta este neputinţa vagabondului de a se adapta unei împrejurări: este neputinţa lui totală de a stărui ca să-şi îmbunătăţească soarta: este, mai ales, acea neînchipuită plictiseală care îl roade zi şi noapte, numai fiindcă s-a săturat de aceleaşi chipuri, de aceleaşi ziduri şi de aceleaşi străzi pe care le-a văzut prea des.

Vagabonzii, fie că sunt oameni superiori, fie că sunt nişte tâmpiţi, sunt toţi fraţi prin această latură comună a firii lor.

Mihail nu făcea excepţie! Ni se întâmplase destul de des, să ne angajăm ca servitori la acelaşi hotel: aşa a fost la „Regina”, la Constanţa, la „English”, la Bucureşti, la „Popescu”, la Lacu-Sărat. Şi de câte ori, neavând curajul să-mi mărturisească pustiul lui sufletesc, se mulţumea să mi-l aţâţe pe al meu, vorbindu-mi de meleaguri necunoscute şi făcând măreţe planuri de plecare! Nu-mi -Hai să plecăm numaidecât!

— Dar, răspundea el, nu vezi ce bine suntem aici? Nu ne lipseşte nimic.

Într-adevăr, nu ne lipsea nimic, afară de ceea ce doream cu aprindere: o evadare neîntârziată. Trebuie recunoscut că viaţa de slugă are acest întristător neajuns de a ţine omul prea zăvorât. Pe vremea aceea, mai ales, servitorul care avea o oră liberă pe săptămână putea să se socotească fericit. Locuinţa şi hrana erau îndeobşte o ticăloşie. Cât despre lucru, se muncea de la şase dimineaţa până la miezul nopţii. O astfel de viaţă nu poate să facă dintr-un om normal decât o vită. Dintr-un vagabond, ea face un răzvrătit.

Nu fu, însă, cazul blândului Mihail, gânditor sentimental, iubitor de literarură superioară, istoric aproape erudit, om bun, fire sfioasă, conştiinţă de o cinste desăvârşită. Dar, nu trebuia să-i pui prea mult răbdarea la încercare. Dacă se întâmpla aceasta, nu te mai puteai bizui pe el.

E ceea ce se şi întâmplă la „Hotel Royal”. Mihail plecă fără multă vorbă, plătind cele opt zile pe care le datorezi obligatoriu. (Acele faimoase „opt zile”, ale neorocitului servitor, sunt şi ele o poveste întreagă, o tragedie, dar cine are vreme să asculte povestea, tragedia unei biete slugi?)

Într-o seară, venind de la lucru, îl găsii pe Mihail la cafeneaua Goldenberg, din Darb-el-Barabra, cartierul general român-evreu şi spaniol-evreu al tuturor nespălaților din Cairo. Mă opream acolo în fiecare seară, un ceas sau două, înainte de a mă duce într-o ulicioară vecină, unde reluam, în fiecare noapte, lupta cu nebiruitele ploşnițe. Acolo se opreau toți aceia care dădeau aceeaşi luptă: oameni cu fețe scofâlcite, cu ochi şireți, cu brațele de prisos, cu mersul dezlânat de suferințe şi vinovați numai de a se fi lăsat învinşi de aproapele lor, omul de ordine. Figura luminoasă a lui Mihail nu era la locul ei între fețele chinuite ale acestor jalnici învinşi. Aşezat la o masă în fundul tavernei, îşi pironea cu stăruință privirea lui vioaie în acest amestec de mizerie, părând că scrutează astfel propria lui soartă, pentru zilele ce vor veni.

Înțelesei numaidecât ce se petrecea cu el. Mihail făcea pace cu sine însuşi. Ursita vagabondului este cu totul deosebită de aceea pe care cerul o hărăzeşte celorlalți muritori. Acestora,

o lege imperioasă le dezvoltă într-atât instinctul de conservare, încât îi face să renunțe la orice contemplare a vieții. Ei nu trăiesc decât cu grija zilei de mâine, gata să sacrifice pe nimicuri ziua de azi. De-aci, această luptă aprigă care nu se sfârşeşte decât odată cu moartea. E falimentul ființei umane, Dumnezeu ştie în ce scop.

Dimpotrivă, o lege, tot atât de imperioasă, slăbeşte vagabondului instinctul de conservare într-atât, încât îl face să i se pară acceptabilă cea mai cumplită nesiguranță a zilei de mâine, să privească cu sânge rece amenințarea propriei lui nimiciri, dar îi acordă în schimb putința de-a gusta toate bucuriile clipelor care îi umplu zilele. Şi aceasta îl sileşte să părăsească orice luptă egoistă cu el însuşi: de-aci o viață pe deplin trăită, dacă prin viață se înțelege cultul dorințelor noastre.

Mihail, jertfindu-şi tot timpul pentru a economisi douăzeci de lei pe lună, era un om sfârşit. Altă înfățişare, altă fire, alt fel de a gândi, care nu erau ale lui. Sfidând mizeria, Mihail era o individualitate rară. Toate valorile existenței vibrau în el. Fiecare ceas petrecut în tovărăşia lui era un prilej de desfătare a minții. Foamea, lipsa de adăpost, lipsa oricărei higiene trupeşti nu micşorau cu nimic bogăția vitalității lui. Certurile noastre n-aveau niciodată loc în timpul vagabondajului, ci numai atunci când slujeam împreună şi când nici el, nici eu nu mai eram oameni, ci nişte vite.

De aceea, când îl găsii la Darb-el-Barabra, înțelesei, după liniştea lui luminoasă, că abia de-acum încolo ne vom trăi zilele noastre de libertate în Egipt. Ah, costisitoarea libertate a doi prieteni, singuri pe lume, regăsindu-se pe ulițele unui oraş cosmopolit, frățeşte uniți de amenințarea aceleiaşi soarte: cine o va cânta vreodată? Se mai poate nădăjdui că va veni ziua când va fi slăvit şi omul care disprețuieşte orice avuție, orice bunăstare materială şi care prețuieşte în aşa

măsură măreția vieții şi frumusețile pământeşti, încât este gata să moară pentru ele?

Vagabondul este omul civilizat al existenței absolute. Dacă am personifica această existență, înfățişând-o ca pe un strălucit echipaj care galopează nebuneşte pe drumurile universului, vagabonzii ar fi gonacii care îi fac alai şi cad istoviți, cântându-i imnuri de slavă. Iată ce înțeleg prin civilizație. Oamenii de rând se jertfesc şi ei acestui măreț echipaj, dar sunt striviți de el, încurcându-i drumul cu urâtele lor teleguțe. Aceştia sunt cei ce tulbură existența. Voind să se apropie de dânsul, nu fac decât să-i micşoreze strălucirea şi să sfârşească mârşav sub roatele lui, înainte chiar de a-l fi zărit.

Timp de o săptămână, am fost şi noi gonacii plini de însuflețire ai acestui echipaj, care trecea cu fast pe frumoasele meleaguri ale Egiptului. Mai târziu, însă, ni se tăie răsuflarea şi îl pierdurăm. Pentru a-l ajunge din urmă, Mihail făcu un plan îndrăzneț:

— Vom pleca în Abisinia, spuse el.

— În Abisinia? Hai numaidecât!

— Vom pleca de îndată ce-ți voi face rost de un paşaport.

Dumnezeule, cum izbutesc oamenii să facă viața prozaică! Ce legătură este oare între o veselă călătorie în Abisinia şi un trist paşaport? Iată ce n-am ajuns să înțeleg nici până astăzi.

— Şi cum vei putea să-mi faci rost de un paşaport?

Plătind o liră sterlină!

În mai puțin de o oră devenii plecatul supus al Majestății Sale Țarul tuturor Ruşilor, şi eram născut la Chişinău. Ca şi Mihail MihailKazansky, mă numeam Alexandru Al Bessarabsky. Binevoitorul fabricant de paşapoarte ne preveni că „nu trebuie să ne prezentăm cu acesta în fața nici unei autorități consulare ruse din Egipt: e mai prudent”. Am mulțumit pentru sfat.

Eram curios acum să ştiu cum socotea Mihail că ne vom câştiga traiul în Abisinia. Foarte simpu: vom fi negustori ambulanți de sticlărie colorată, în anume ținuturi, puțin umblate, ale acestei țări, unde se spunea că indigenul îți dă fildeşul său pe un pumn de rubine false. Era minunat. Mă şi vedeam copleşit de atâția colți de elefanți, încât eram silit să las o parte în drum.

Începurăm să ne interesăm de prețul acestor pietre false. Pierdurăm trei zile fără să fi cumpărat nimic. Înainte de război, principala producătoare a acestor articole fusese Germania, dar cum nu ne era cu putință să comandăm direct, fiindcă eram grăbiți, trebuia să luăm ceea ce se găsea pe loc, să plătim scump şi să nu ne alegem decât cu câteva ocale de pietrărie urâtă. În fine, după ce am scotocit prin tot Cairo, dădurăm peste un întunecat personaj balzacian, despre care se spunea că este un „bătrân aventurier” grec, astăzi mizantrop retras, pe care reumatismul îl ține închis în odaie, om cumsecade şi cinstit pe deasupra. Ne ținu un sfert de ceas la uşă, înainte de-a ne îngădui să intrăm, pe

urmă, încetul cu încetul, fața lui ursuză se lumină la flacăra iluziilor noastre abisiniene. Ne rugă să luăm loc, aduse rachiu, ne descusu ca unul care se pricepea şi sfârşi prin a vedea în noi propria lui imagine de odinioară, adică doi nebuni. Dar, ştiind, ca nimeni altul, cât era de definitivă şi de scumpă inimilor noastre nebunia care ne cuprinsese, nu încercă să ne abată de la planul nostru. Ne dădu stocul lui de pietrărie, vreo zece kilograme de marfă straşnică, a cărei varietate ne ului, şi cu toate stăruințele noastre, nu voi să primească nici un ban. Ni-l dădea pe datorie.

— Mi-l veți plăti, ne spuse el ironic, după ce veți fi vândut fildeşul vostru abisinia.

Îl privirăm tulburați şi duşi pe gânduri. Sub suflrea meşteră a acestui bătrân vabagond, visurile noastre începură să se risipească. Ochii ui, buni şi cruzi în acelaşi timp, mă urmăreau ca un avertisment neîndurător. Nu puteam să-i port pică, nu numai dicauza dărniciei lui, dar şi fiindcă se vedea că ne compătimeşte cu o dureroasă sinceritate. Şi, totuşi, o disperare de neînvins mă împingea să-l blestem. Mi se părea că ne fusese piază rea.

Mihail tăcu tot timpul cât ne trebui ca să coborâm tumultuoasa Mousky. Abia când ajunserăm în bârlogul nostru, mă întrebă:

— Ce crezi despre acest om?

— Cred că ne-a primit şi tratat aşa cum poate s-o facă un om chinuit de... duioasele lui reumatisme.

— Foarte bine spus! Dar asta e tot?

— Cred că e tot.

— Nu. Mai e ceva: ceva mai adânc şi mai general, care ne priveşte pe amândoi.

Ciulii urechea. La dracu, pietrăria, Abisinia şi tot fildeşul din lume: chiar acum voi face una din cele mai frumoase călătorii, în sufletul bunului meu Mihail. Căci îl vedeam pe acest unic prieten al zilelor mele cum se lăsa copleşit de gânduri triste-vesele, ce-i scăldau fața în lumina acelui astru pe care numai iubitorii de viață crâncenă îl cunosc.

Stăteam pe patul nostru sărăcăcios. Mihail, cu coatele rezemate pe genunchi, îşi răsuci cu voluptate o țigară. Îmi răsucii şi eu una. După ce trase primul fum, îşi ridică fruntea. Era frumos şi trist şi vesel, aşa cum numai el singur putea să fie în acelaşi timp. Ochii lui strălucitori, nările lui care palpitau, colțurile gurii lui bune şi dureros de ironice, fruntea mare şi liniştită îmi împărtăşeau deja, înaintea cuvintelor, o parte din această neîntrecută desfătare care era pentru mine felul său de-a tălmăci eroica noastră viață, aşa de plină de aspecte contradictorii.

— Da, începu Mihail, privind în gol. Bătrânul acesta n-are numai reumatisme şi duioşie, ci şi o experiență a vieții care nu este aceea a tuturor oamenilor, o experiență pe care a prefăcut-o în filozofie personală. Nu este

adevărat ceea ce ni s-a spus, că a alergat după aventuri. A fost un vagabond, ceea ce este cu torul altceva. Aventurierul vrea şi poate să se căpătuiască. Vagabondul nu vrea şi nu poate. Dacă se înfăţişează vreun prilej, cel dintâi e în stare să înşele pe om, să-i ia pielea şi să săvârşească chiar o ticăloşie. Cel de al doilea este cu desăvârşire incapabil. De asemeni, când vagabondul e înzestrat cu o inteligență rodnică, filozofia pe care o trage din experiența vieții sale este vrednică de stimă. Cu toate acestea, nu trebuie să fie prea încrezător.

decăăuzăperspicaceîntoateîmprejurărilevieții مneslujeasc
مnuiarvreas:Ceeacenumimobi

noastre. Ca şi cum ar fi o regulă comună de viață pentru toate ființele omeneşti. Dacă există o asemenea regulă, apoi ea nu priveşte decât pe cei ce vor să treacă întocmai ca pisica prin băltoacă. Astfel, duioşii noştri părinți, luând viața drept o băltoacă, ne iau pe noi drept nişte pisoi, iar pe dânşii, fiindcă au sărit băltoaca, drept nişte filozofi. Nu sunt totdeauna departe de adevăr, totul depinde însă de ceea ce a ieşit din pisică. Şi s-au văzut pisici omeneşti care au fătat zmei. Cine e de vină? Nimeni, bineînțeles. Cine e de vină, când nu plouă la vreme?

Există o anarhie divină la care părinții, cu toată dragostea lor, ar trebui să se resemneze cu filozofie. Dar, n-o fac. Şi când pot, taie aripile micului zmeu, îi ciuntesc ghearele, îi pilesc dinții, îl slutesc cum pot mai bine, pentru a-l readuce la înfăţişarea de pisoi. De aci: caricatura de omenire pe care o avem înaintea ochilor, în care totul este confecționat gata, de la încălțăminte până la „filozofie”.

Dar, vagabondul, care n-are ghete în picioare, n-are nici filozofia acelei umanități. Asta să însemne oare că înțelepciunea cu care se împodobeşte el la bătrânețe trebuie să se întindă la toți frații săi întru vagabondaj? Nu, de o mie de ori nu, chiar dacă este înzestrat cu o rodnică inteligență. Cu toate acestea, faptul că a avut o vastă viziune a vieții şi că a plătit supraomeneşte, cu ființa lui, pentru a o avea, îl face vrednic de prețuirea noastră. Este cazul omului pe care l-am văzut. Şi este foarte interesant.

Omul acesta a ajuns la concluzia că existența este o mamă vitregă, chiar pentru cei care se încredințează orbeşte lavei sale incandescente. Ce fel de mamă vitregă? latã cum: ea nu ne umple de visuri decât ca să-şi îngăduie, apoi, plăcerea de-a ne goli. Aceasta n-are nici o legătură cu reumatismele, dar are una mare cu duioşia. Or, bietul bătrân asta este: un mare afectuos. Atâta a iubit viața, încât şi-a făcut din ea un scop. Şi ea este, într-adevăr, sau poate să fie un scop, cu condiția însă ca s-o priveşti mai întâi ca pe un mijloc.

Oare râsul, plânsul, sunt ele scopuri? Nimeni nu crede aceasta. Sunt mijloace care îți îngăduie să treci la altceva, ca şi somnul, ca şi veghea. Viața este şi dânsa un mijloc foarte lung, care ne îngăduie să trecem la ceva care se cheamă Neant. Dar, ce ştim noi despre Neant?

Bătrânul vagabond n-a înțeles această lege a existenței. Nici n-a căutat s-o înțeleagă. N-a făcut decât s-o iubească. Este o mare greşeală, care poate duce la moartea sufletului. Cum poți să ceri unui măr să rămână veşnic în pom aşa cum este? Şi chiar dacă ar rămâne, am fi oare câştigați cu ceva? Totul se năruie. De aceea, cred că ideea raiului şi a iadului este cea mai mare neghiobie pe care a născocit-o spiritul religios. Eternitatea nu există decât în infinitul lucrurilor.

Trebuie deci să ne agățăm de lucrurile acestea trecătoare, să facem din ele hrana sufletului nostru şi să nu le cerem socoteală, arunci când băgăm de seamă că ele sunt cele care ne înghit. Orice oprire în această sete de acțiune, înseamnă pieinoastră.

Să luăm, de pildă, planul nostru abisinian. Cunoscând sfârşitul plin de dezamăgiri al nenumăratelor lui planuri, izbutite sau nu, bătrânul suferea de gândul falimentului cu care ştia el că se soldează viața cea mai triumfală a unui vagabond. Îşi spunea, poate, că vom avea noi fildeşul abisinian, când va avea el alte picioare. Şi inima lui bună, ne plângea.

Fără îndoială, planul nostru este necugetat. Dar ce însemnează:cugetat?Este oare să ai o mie de robi la picioarele tale şi o judecată de brută? Pentru a cumpăni răspunsul, trebuie să te uiți la cine răspunde: motanul sau zmeul? Totul se reduce la aceasta.

Astfel, noi fund nişte zmei, vom pleca în Abisinia, încheie Mihail.

Nu plecarăm numaidecât. Deşi „zmei", trebuirăm să ne ostenim trei zile de-a rândul, ca să punem în valoare cele zece kame de pietriş multicolor pe care se clădeau toate visurile noastre abisiniene. Ronțăind la nuci şi fumând țigae după țigare, nu părăsirăm odaia decât după ce am dat acestui morman de pietre forme încântătoare. afire, smaragde, rubine, măeane, chihlimbare, ametiste, opale şi alte nimicuri se îmbinară cu meşteşug pentru a forma sabe, brățări, broşe, ărțişoare, inele, medalioane, cercei, ale căror accesorii ne ruinară.

Când totul fu terminat şi bine orânduit într-o ladă specială, bucuria noastră nu mai cunoscu margini. O viață nouă se deschidea înaintea noastră, o viață de nețărmurită libertate. Mihail întrezărea fericitele ei urmări:

— Cu banii de pe fildeş, ne vom cumpăra două puşti şi vom trăi din vânătoare, ca doi Sălbatici. Ştii să vânezi?

— Nu.

— Am să te învăț.

— Sper că n-ai să mă înveți să vânez tigrii, observai eu, speriat şi numaidecât propusei viitorului meu tovarăş de vânătoare să mergem să sărbătorim undeva noua noastră viață de oameni liberi.

El încuviință. Vagabonzii sunt totdeauna gata să sărbătorească un vis. Dar, după micul chef pe cate ni-l oferirăm la „Berăria familiilor", Mihail făcu o socoteală aproximativă a cheltuielilor viitoare şi descoperi că plănuita noastră ălătorie era compromisă. Dar, ce? Trebuie neapărat să iei un bilet întreg când vrei

să pleci în Abisinia? Nu poți să călătorești și de contrabandă? Pentru ce mai ești atunci vagabond?

Această îndrăzneață idee ne întări inimile pentru o zi, timp în care alergarăm pe la toți negustorii de fildeș pentru a ne interesa de prețul acestui articol și a strânge adrese. Dar, în momentul în care trebuia să dea semnalul plecării, Mihail îmi împărtăși tulburătoarele lui îndoieli:

— Ce ne vom face la Port-Said, dacă nu ne vom putea angaja pe nici un vas și dacă nu ne va fi cu putință să trecem de contrabandă? Nu găseam nici un răspuns mulțumitor. Și iată-ne pe amândoi dezamăgiți, cu capul între mâini, când deodată, un gând genial mă fulgeră: -Mihail! Am uitat să-ți spun că am, la Alexandria, un unchi milionar! Bunul Mihail ridică încet capul și mă privi cu milă.

— Da, da! Poți să mă crezi, chiar mama mi-a spus: „E un frate sau un văr al tatălui tău: a trăit în casa noastră, a fost de față la botezul tău și a părăsit în cele din urmă țara, plecând în Eghipet, la Alexandria, unde s-a îmbogățit. Poți să-l cauți, este foarte cunoscut. Îl cheamă Vanghelis. Tatăl tău l-a ajutat mult. Să te ajute și el pe tine”.

În fața acestor preciziuni, prietenul meu, știind bine cât era de serioasă mama în faptele și în vorbele ei, renunță la aerul lui compătimitor:

— Cum de nu ți-ai adus aminte când eram la Alexandria?

— Graba ta de-a ajunge cât mai repede la „Royal”, m-a făcut să-mi pierd capul. Dar cine ne împiedică să mergem la Alexandria și să ne încercăm norocul? Iar de acolo vom pleca cu vaporul la Port-Said.

O clipă de gândire, apoi:

— Haide! spuse Mihail. Fie ce-o fi!

Ne înșfăcarăm geamantanele!

În seara aceea, străbăturăm Cairo cu trăsura, ascultarăm, muți, larma ulițelor sale, întesate de săraci grăbiți, de soldățime beată, de turiști guralivi, de negustori ambulanți, cu strigătele lor pline de tristețe. Ne luară cu prietenie rămas-bun de la acest oraș, ce dintâi în viața noastră, al cărui soare generos ne încălzise în plină iarnă.

Am petrecut o noapte plină de zgomot și de fum înăbușitor, într-un tren înțesat de felahi. Era cu neputință să te miști: fiecărui individ era dublat de acela al bagajului care-l însoțea. Astfel, interiorul vagonului părea un jalnic camion încărcat cu trupuri omenești și cu mărfuri aruncate claie peste grămadă. Din el se ridicau mirosuri și zgomote, unele mai nesuferite decât altele.

Era o populație de țărani pe care o vedeam pentru întâia oară, dar priveliștea mizeriei și a suferinței care se arăta ochilor mei, nu pot s-o compar cu nimic din ce am văzut asemănător de arunci încoace. În vagonul nostru erau un mare număr de orbi, cu orbitele hidos golite de ravagiile trachomului. Mulți dintre călători erau atinși de aceeași boală și nu mai vedeau decât cu mare

greutate. La fiecare clipă îşi frecau ochii cu dosul mâinii sau cu mânecile murdare. Mame, cu copii în braţe sau care le dădeau să sugă, umblau cu toate degetele, când pe ochii lor purulenţi, când pe ai pruncului pe jumătate orb.

Eram îngroziţi. Crezând că ne aflam într-un vagon pentru infirmi, încercarăm să trecem în altul. Dar tot trenul era asemenea vagonului nostru: lung convoi de vite omeneşti, zdrenţăroase, murdare, sortite întunericului. Am petrecut şapte ceasuri de groază şi am înţeles că în Egipt mizeria nu putea să călătorească decât noaptea.

Viaţa unui vagabond nu e totdeauna un vis înşelător. Mai sunt şi surprize plăcute, pe care, vai! vagabondul se grăbeşte să le schimbe el însuşi în amărăciuni. Oricât de uimitor ar părea, nu trebuie să se creadă ă unchiul milionar din Alexandria nu era decât o născocire. Exista, într-adevăr. Şi acesta nu ne miră. Vagabondul nu se miră de nimic.

De necrezut, însă, fu grabnica descoperire a acestui unchi: du-te şi caută în Alexandria un Vanghelis oarecare! Ei bine, nu-l căutarăm defel: el însuşi veni către noi şi iată cum:

La gară luarăm o trăsură şi cerurăm birjarului să ne ducă la „un hotel cât mai ieftin". Şi aci, interveni în chip minunat spiritul vreunei divinităţi care ocroteşte pe vagabonzi: birjarul ne duse la hotelul „Sfântu-Gheorghe", pe strada Hammamil. O cameră cu două paturi şi cu foarte puţine ploşniţe costa un shiling. Ne depuserăm pachetele şi coborârăm în stradă.

Dar, pe stradă ce să faci? Încotro să apuci? Stăturăm câtva timp în faţa intrării hotelului, nehotărâţi. Ca să putem cugeta mai în voie, intrarăm la „Marea cafenea Grecia", care se găsea chiar în faţă. Era un local frumos, de mâna a doua. Pe terasă o mulţime de gură-cască, cei mai mulţi greci. Cu pardesiile pe umeri, cu mustăţile tirbuşon, îşi dădeau o înfăţişare menită să ispitească femeile uşoare. Ne deveniră pe loc nesuferiţi. Dar cafeneaua era straşnică, iar narghilelele nu se poate mai ademenitoare. Îndrăznii să-l întreb pe Mihail dacă putem să ne îngăduim şi noi câte una.

— Ţi-ai găsit deja unchiul? făcu el ironic. Aici două narghilele costă jumătate dintr-un prânz de-anostru.

După ce făcu această observaţie, comandă totuşi două narghilele. Chelnerul care ne servea înţelese că suntem proaspăt sosiţi şi ne întrebă cu familiaritate despre originea noastră. Nu i-o ascunserăm. Pe urmă, îl întrebai, la rândul meu, dacă nu ştia de „un grec bogat care se numeşte -Poate întrebi de Vanghelis Gheorghiţis? răspunse el.

— Nu ştiu dacă îl cheamă Gheorghiţi. Nu-i cunosc numele de familie.

— Atunci e greu să-l găseşti. Vanghelis sunt ca frunza şi ca iarba. Gheorghiţis nu e decât unul.

Şi cine este el?

— Acela care a înfiinţat această cafenea, acum douăzeci de ani. Acum e proprietarul „Clubului

Oriental”, din piaţa Mahomed-Ali. -E bogat? Chelnerul surâse dispreţuitor: -Dacă ai pune în talerul unei balanţe tot aurul lui şi dacă s-ar aşeza în celălalt taler patru ca dumneavoastră, tot aurul ar fi mai greu. -Sapristi! Şi poţi să-mi spui dacă omul acesta, pe lângă atâta aur, are şi puţin suflet? Chelnerul îşi roti ochii împrejur, se plecă la urechea mea şi-mi şopti: -Întreţine o sumedenie de haimanale, nepoţi de-ai săi, dintre care trei sunt aproape de dumneavoastră, pe terasă. Mihail îmi făcu semn să tac. Puţin după aceasta, ne îndreptam alene către „Clubul Oriental”, din piaţa Mohamed-Ali.

Era dimineaţă. Clubul nu se deschidea decât seara. Cât despre proprietar, nu descindea decât foarte târziu, către ceasurile nouă sau zece noaptea şi nu în fiecare zi, căci era foarte bătrân. Dar fiul său îl reprezenta în permanenţă.

Nu voiam să vorbesc cu fiul, ci cu bătrânul, de care nu mă îndoiam că este unchiul meu.

La nouă şi jumătate, urcam scara luxoasă a palatului. La etajul întâi, o draperie grea de catifea roşie masca intrarea clubului. Doi cerberi arabi, în livrele impecabile, stăteau ţepeni în faţa ei. Le prezentai numele meu, scris pe o bucată de hârtie cutată.

Aşteptai îngrijorat câteva minute şi iată că se iveşte un uriaş, cam de vreo patruzeci de ani, mă cântăreşte o clipă cu privirea şi mă întreabă pe greceşte, cu un glas destul de binevoitor:

— Cine eşti dumneata?

— Sunt cutare, fiul lui cutare şi nepotul unchiului Vanghelis. Viu din România.

Omul păru uimit. Se uită îndelung la mine, cu bunăvoinţă, pe urmă zise: -Aşteaptă o clipă! Şi dispăru. Aşteptai cam multişor. În fine, uriaşul se întoarse: -Iartă, spuse el, tata ştie de cine e vorba, dar nu recunoaşte numele dumitale de botez. Nu mai ai altul? -Ba da: Gherasim. -Aşa da! Intră!

— Gata, am dat lovitura! Îmi spusei, urmându-mi vărul.

Vestibul luxos. Sală mare. Lumină orbitoare. Servitori tăcuţi. Pe urmă se deschise o uşă care dădea într-un salon măreţ şi mă trezesc în faţa unui patriarh venerabil, aşezat într-un jilţ. Îi sărut mâna, peste măsură de tulburat de figura lui liniştită, încadrată de o frumoasă barbă albă. Are pe cap

o şapcă de casă. Degetele sale numără boabele de chihlimbar ale unor mătănii. După ce mă aşeză la dreapta lui, îmi spuse, cam pieziş, înfigând în ochii mei o privire

cercetătoare:

— Deci eşti fiul Joiţei? Mai trăieşte maică-ta?

— Trăieşte, unchiule.

— Dar fraţii Anghel, Dumitru, sora Antonica?

— Unchiul Anghel e bolnav rău. Ceilalți sunt sănătoşi.

— Povesteşte-mi ceva de Anghel! Iată un om pe care l-am iubit mult!

Spunând aceasta, bătu din palme. Un fecior intră.

— Două cafele!

Povesteam cu patimă, uitând că am lângă mine pe un om bogat. Nu mai vedeam decât un unchiaş zdravăn, are la flacăra îndepărtatelor lui amintiri, reînviate de prezența mea, se aprindea ca un copil. Toată distincția rigidă a figurii lui dispăruse, făcând loc unei voioase înduioşări. Din când în când, era cuprins de o vădită emoție. Fu mişcat până la lacrimi, arunci când firul povestirii ajunse la dureroasa agonie a unchiului Anghel, care se zbătea în ghearele morții de mai bine de un an.

Astfel se încredință că eram nepotul lui şi mă copleşi de mângâieri.

— Dar, mă întrebă, pentru ce nu te numeşti Gherasim?

— Prenumele acesta a rămas în registrul de naşteri. Nimeni nu mi-a zis Gherasim, ci Panait.

Şi pe urmă, trebuie să porți numele tatălui tău, Valsamis, şi să iei naționalitatea greacă. Arată-mi paşaportul.

— N-am.

Îi arătai „buletinul de naştere" şi certificatul de dispensă de serviciu militar. Le găsi în regulă.

— Bun! Spune-mi acum de ce ai venit în Egipt?

— Ca să muncesc cu brațele mele, ca în România, şi să cunosc, în acelaşi timp, acest frumos colț de pământ.

Bătrânul strâmbă din nas:

— Nu! Ai ceva mai bun de făcut. Şi te voi ajuta, dacă mă vei asculta. Pe urmă, cu un ton glumeț: Cum stai cu pungulița?

Şi fără să aştepte răspunsul meu, vârî două degete în buzunarul vestei şi îmi strecură opt lire sterline. Îi mulțumii. Se ridică, mă luă de mână şi mă conduse în sala de jos, unde, împrejurul unei mese mari şi verzi, domni serioşi stăteau ca nişte sfincşi, fiecare cu o grămadă de aur în fața lui.

— Vezi, îmi spuse încet bătrânul, să joci tu însuți e foarte rău, dar să-i faci pe alții să joace, e foarte bine.

Şi ieşind în vestibul, mă îmbrățişă în prezența valeților smeriți:

— Au revoir, Gherasime, murmură pe franțuzeşte.

Plecai, beat de viață tumultuoasă. Ce fel de viață? Aş vrea să precizez. Mi-aduc aminte că în stradă, în loc să alerg repede să-l întâlnesc pe Mihail care mă aştepta la hotel, am întors spatele strălucitoarei piețe Mohamed-Ali şi m-am îndreptat către mare. Aveam nevoie de o clipă de reculegere.

Nu mai rămăsese în mine nimic din omul care venise să tragă chiulul unui unchi „milionar". Puțin îmi păsa dacă era sau nu milionar. N-avusei nici măcar

curiozitatea de a vedea câte lire îmi strecurase. Sentimente mult mai puternice îşi făcuseră loc în inima mea.

Bătrânul acesta era mai întâi un om din categoria acelora pe care îi iubesc: un viteaz plin de duioşie. Ştraşnic neam de oameni, în stare să vibreze până la adânci bătrâneți, sub imboldul unei inimi totdeauna gata să se înfioare de măreția vieții. Îmi vorbise, mie, un necunoscut, despre anii lui de haimanalâc, când visuri de haiducie îi frământau sufletul, despre ceasurile petrecute în tovărăşia unchilor Anghel şi Dumitru, haiduci adevărați, şi îmi mărturisise că a trăit atunci cea mai frumoasă parte din viața lui. La un moment dat, ochii i se umpluseră de lacrimi. Milionarii, după câte ştiu, nu plâng niciodată, afară doar pentru banii lor.

Mă îndrăgostisem acum de această puternică personalitate, tot atât de mult ca de Mihail. Ardeam de dorința de a-l recomanda pe prietenul meu şi de a trăi cât mai mult cu putință în apropierea lui.

Dar, o umbră de sinistre presimțiri se strecurase deja între el şi mine: de ce îmi spusese că este ceva mai bun de făcut, decât să lucrezi cu brațele tale şi să vizitezi ținuturile frumoase ale pământului? Ce înțelegea el prin acest „mai bun”? Un tripou? şi pe urmă îmi spusese că vrea să mă ajute, cu condiția de a-l asculta.

Ah, cât de nenorocit mă simțeam! Iată o făgăduință de viață frumoasă, care avea să sfârşească prost. Începeam să-l iubesc pe omul acesta, cum o iubeam pe mama: cu o violentă admirație. Aş fi vrut să-i fiu cel mai plecat servitor, un servitor prieten, nimic mai mult. Va încerca, oare, să facă din mine, în mare, ceea ce mama nu izbutise în mic: un cetățean potolit şi mediocru? În felul acesta înțelegea el oare să mă facă fericit?

Îmi cunoşteam îndărătnicia şi vedeam cearta care se apropia. Ceea ce veni, fu mai rău decât o ceartă.

Îi povestii lui Mihail această întrevedere, până în cele mai mici amănunte, pe urmă îi împărtăşii îndoielile mele. El îmi spuse: -Omul acesta îmi pare bun. Încearcă să fii cu el mai înțelegător decât ai fost cu mama ta. Poate nemărginit mai mult decât dânsa. Dacă vrea să-ți facă o decât una în care mişună păduchii. Dacă nu-ți cere decât aceasta, te sfătuiesc să-l asculți.

Îmi ceru însă altceva, ceva care însemna moartea sufletului meu.

Crezând că nu făceam nici un rău dacă îmi potoleam mai întâi arzătoarea mea sete de-a cunoaşte măcar o parte din minunile Egiptului, începui, în tovărăşia lui Mihail, o hoinăreală nebună, care ținu două zile, cheltuind din larg şi vizitând toată Alexandria şi împrejurimile. Era şi drept. Un unchi bogat îmi dăduse opt lire, „bani de buzunar”, tot aşa de uşor ca şi cum mi-ar fi dat doi piaştri. Ce trebuia să fac? Să rămân mai departe la hotelul „Sfântu-Gheorghe”, plin de ploşnițe şi să mă hrănesc cu o scrumbie? Nu. Ne mutarăm la „Hotelul Poştei”, mâncarăm în restaurante bune, încălecarăm pe măgăruşi şi ne

fotografiarăm. Cafelele şi narghilelele, le beam şi le fumam numai la „Marea Cafenea Grecia”, sau „cafeneaua noastră”, cum o numea unchiul.

De la cafeneaua aceasta mi se trase nenorocirea.

Într-o zi, pe când ne găseam pe terasă, un tânăr elegant, cu privirea vicleană (am aflat mai târziu că era unul din verii), veni să mă bată pe umăr:

— Dumneata eşti Gherasim?

— Da.

— Te cheamă unchiul.

Spunea „unchiul”, cu tonul cu care un valet ar anunța „împăratul”!

— Unde trebuie să merg?

— Să fii mâine la patru aici. Voi veni să te iau, avem un botez.

Mă salută rece şi plecă. Mihail îmi spuse:

Eşti pierdut.

Eram, într-adevăr, pentru unchiul meu.

A doua zi, frumosul meu văr veni să mă ia cu trăsura. Nu schimbarăm tot timpul o vorbă.

Casă de oameni bogați. Rude, oaspeți, popi. Se boteza o copilă micuță de patru sau cinci ani, care, goală, țipa cât o ținea gura că nu vrea să fie vârâtă în cazan. Fără binevoitorul ajutor al unei verişoare drăguțe, are consimți să se ocupe de mine, n-aş ştiut să spun ce căutam în mijlocul acestei adunări, absorbită de botez. Către sfârşitul ceremoniei, unchiul mă luă deoparte:

Uite, spuse el, vreau să te instalez în Alexandria. Îți voi deschide o tutungerie, dar una frumoasă. E o afacere bună. Nici o oboseală. Câştig mare. Şi e curat, atrăgător. Dar, ia spune-mi, ai venit singur în Egipt?

Nu. Sunt cu Mihail, un bun prieten, care...

— Îmi vei face plăcerea să rupi numaidecât cu „bunul tău prieten”. Sunteți amândoi nişte pierde-vară. Vreau să fac din tine un om. Ai înțeles? Du-te acum. Unul din verii tăi te aşteaptă afară, ca să te plimbe cu trăsura.

Vorbindu-mi astfel, nu era nimic jignitor în tonul lui. Țuna din mâinile mele într-ale lui, o bătea cu palma din când în când, pentru a da mai multă tărie hotărârilor sale. Era într-adevăr un om bun.

Mă însărcinai chiar eu să-l fac să fie cu mine rău până la ură. Nu era din vina mea. Poți sili un cal să alerge în genunchi?

Vărul, care mă aştepta în trăsură, nu era, aşa cum mă aşteptam, spionul meu. Era un băiat de viață, cu mult lipici. Îmi plăcu tovărăşia lui şi-l lăsai să mă ducă unde vrea. Îmi vorbi de toate, fără să încerce să mă facă să vorbesc. Cât despre plimbare, nici pomeneală. Ne-am înfundat mai mult prin berării luxoase, am băut cam din toate şi ne-am îndopat cu mezeluri.

Aşa că îmi era vederea destul de tulbure, când, trecând cu trăsura prin piața Mohamed-Ali, îl zării pe Mihail care, de pe trotuar, ridica bastonul şi îmi

făcea semne. Nu înțelesei ce voia. Nebănuind nimic grav, vrui să feresc prietenia noastră de ochii indiscreți ai vărului meu de duzină.

Trăsura trecu. Ce a urmat, a fost o nenorocire.

Prietenii noştri sunt nişte oameni tragici. Inima lor se răneşte mai uşor decât a celei mai îndrăgostite amante. Fireşte, pricina este cu totul alta, dar urmarea este aceeaşi: rană adâncă, ce nu se vindecă decât foarte încet.

Fiindcă nu oprisem trăsura, când îmi făcuse semn, Mihail rămăsese pe trotuar, cu sufletul zdrobit. Dar, era ceva şi mai rău. Durerea lui cădea pe o inimă deja greu lovită: o scrisoare primită în după-amiaza aceea îl înştiința că în năprasnica lui Rusie, ființa în care-şi pusese toate speranțele de viitor, îl trădase. Purtarea mea, deci, putea uşor să-i pară ca o nouă trădare.

Era chiar părerea care şi-o făcuse despre mine. Mândru de-a mă vedea intrat într-o familie bogată, nu-mi mai dădeam osteneala să opresc trăsura pentru un sărman ca el. Avu cruzimea să mi le spună toate acestea, aşa pe şleau. Rămăsei ca trăsnit.

Aceasta se petrecu la hotel, unde mă dusei să-l găsesc, după ce scăpai de vărul meu. Era de nerecunoscut. În loc de orice lămurire, scoase din buzunar cele patru lire sterline încă necheltuite, pe care le adăugasem la punga noastră comună şi mi-l azvârli în nas.

— Uite banii unchiului tău!

În sufletul lui trebuia să se petreacă ceva înspăimântător, altfel nu puteam înțelege cum un om atât de delicat ca el să fie în stare să facă un astfel de gest. Nu scosei un cuvânt, mărginindu-mă să mă întind pe patul meu. Şi el se afla lungit pe-al lui, de unde, țeapăn, mă înjunghie cu cuvinte atât de nedrepte, încât, în cele din urmă, nu mai auzii nimic. Judecata mea se înecase în urletele unui pian mecanic, ce venea din stradă. Trupul meu rămăsese împietrit şi rece. Cu ochii deschişi în noapte, nu puteam nici să mă mişc, nici să scot un cuvânt. În sfârşit, leoarcă de sudoare, mă trezii. Aprinsei lumina. Mihail ieşise.

Plecai în căutarea lui.

Era o noapte frumoasă de iarnă tropicală. Alexandria, mai ales în centru, părea învestmântată ca de sărbătoare. Terasele cafenelelor şi berăriilor, inundate de lumină, erau înțesate de lume bună. Panamalele, fesurile, costumele albe, îmbinându-se cu miile de culori ale rochiilor elegante, formau un amestec bogat de contraste armonioase, care înveseleau ochiul. Numai afurisitele de piane mecanice, urlând, mai multe deodată, stricau armonia acestei privelişti.

Nu mă gândeam să-l găsesc pe Mihail în mijlocul acestor oameni fericiți: eram sigur că fugise de ei. Întrezăream chiar unde ar putea să fie: la „Fortul Napoleon”4. Se ducea acolo cu dragă inimă pentru a întâlni marinari ruşi, a căror flecăreală îl atrăgea. Cârciumile de pe această stradă cu consumații infecte, dar cu crâşmărițe frumoase câteodată, prezintă străinului curios cele mai felurite aspecte ale drojdiei orăşeneşti. Sunt pline de o clientelă cosmopolită, în

majoritate formată din „peşti” şi „fraieri”. Cu toate acestea, descoperi deseori pe ofițerul de marină, glumeț, zeflemist sau pe adevăratul „lup de mare”, doritor să petreacă „fără fasoane”. Trasul de mânecă este oprit şi aspru pedepsit. Totuşi se practică sub proprie supraveghere.

Oricât de rivale între ele ar fi aceste patroane, sunt cu toatele înțelese să-şi dea de veste, reciproc, prin țipete speciale, de câte ori apare un „ceauş”. N-am auzit vreodată să se trădat, ceea ce dovedeşte simțul moral al acestor femei „imorale”. Îl mai dovedec ele de altminteri şi în multe alte feluri, din care lumea zisă „bună” ar putea să tragă anumite învățături dar nu de asta e vorba acum.

Cu inima îndurerată, mă dusei acolo să-l caut pe prietenul meu, un prieten cu sufletul ucis. Străbătui o bună parte din stradă fără să dau de el, dar mi se semnală prezența lui. Căci se făcuse deja cunoscut. Izbutise, din prima zi, să inspire încredere şi să se facă iubit prin felul său de a trata aceste femei pe un picior de egalitate morală. Purtarea aceasta a lui le subjuga. Unele îl copleşiră cu destăinuiri sfâşietoare, al căror sincer accent nu-l găseşti decât prin aceste locuri. Mihail se ducea acolo din nevoia lui de sinceritate.

Acolo se afla şi de rândul acesta, dar beat, cum nu-l văzusem niciodată. În cârciumă nu mai era nimeni decât el şi câciumărița, care îl vedea pentru întâia oară. Sta cu pălăria trasă pe nas, cu brațele încrucişate pe masă,cuun muc de țigare între degete şi bea coniac. Când mă văzu, apărând în cadrul uşii, îmi făcu semn să nu intru, se sculă cătinându-se, plăti şi, ieşind afară, bolborosi:

— Du-mă hotel... Te aştepta... Nu-mi vorbi de nimic! În seara asta sunt un om mort!

A doua zi dimineață, tras la fată, îmi spuse:

Am trimis ieri o telegramă. Răspunsul nu poate să fie decât prost, dar trebuie să-l aştept, opt sau zece zile. În orice caz, Abisinia o las baltă. Vreau să mă retrag într-un loc de odihnă pe care-l cunosc bine, Sfântu-Munte, unde trei luni de reculegere nu mă vor costa decât bacşişul ce se dă lui Dumnezeu. Hraa vine de la călugării sclavi şi de la frații lor, țăranii ruşi, tot aşa de sclavi ca şi ei. Voi fi parazitul lor timp de trei luni şi cu asta nu se va schimba nimic pe fața pământului.

4 Loc de petrecere al marinarilor la Alexandria

Dar ce te vei face tu? unchiul tău nu ți-a promis încă nimic?

Nimic.

Dacă îți oferă cea, cel mai mic prilej de a scăpa din aceată încurcătră, te sfătuiesc, mai mult ca oricâd, să primeşti. Peste trei luni ne vom revedea. Nu fi mâhnit! ştiu că seară te-am făcut să suferi: adevărații prieteni trebuie să înțeleagă şi asta.

În aceeaşi dimineață, din motive de ecoomie, ne întoarserăm la ploşnițele hotelului „Sfântu Gheorghe”. Pentru a cruța mica noastră comoară, ne hotărâăm să mâncăm frugal în cameră şi să renunțăm la narghilele.

Dar vagabondul nu este o ființă făcută pentru cumpătare: mai bine să-i iei viața, decât să ştie că are bani şi nu cheltuieşte. Poate să se lipsească de toate, dacă n-are nimi: însă, când are, se răzbună pe ceasurile blestemate.

Iată pentru ce n-a trecut o zi fără să jertfim câte o jumătate de liră sterlină pe altarul inimilor noastre bolnave. Eram destul de nenorociți: întâi, despărțirea: apoi, Mihail cu lovitura primită din Rusia: eu, cu unchiul meu şi cu tutungeria lui. Dacă prietenul meu ar fi auzit despre acest dar neaşteptat, n-ar fi stat o clipă la gânduri şi m-ar fi împins în brațele unchiului. Nu ştia că eram pus să aleg între el şi o tutungerie de lux. Nu mai aveam voie să văd pe Mihail. Trebuia s-o rup cu el. Astfel înțeleg să-şi arate dărnicia neamurile care te iubesc.

Făuream tot felul de planuri potrivite noii noastre situații. Mihail mă părăsea. Mă hotărâi să-l regăsesc cât mai curând cu putință, la Sfântu-Munte sau la dracu în praznic. N-am înțeles niciodată de ce soarta a căutat totdeauna să ne despartă. Cu trei ani în urmă, m-a pătăsit şi-a şters-o în Manciuria, ca să se aca marinar în războiul ruo-japonez. S-a întors după opt luni, cu o iconiță în buzunar: „Iată, spuse el, ce trimitea țarul soldaților noştri ca să biruiască pe japonezi, pe când Mikado-ul nu trimitea soldaților săi decât orez. Şi orezul a biruit icoana”.

Începător în arta vagabondajului, îmi era cu neputință să-l urmez peste tot. Dar vedeam care era prima condiție a acestei arte: o voință de a pleca, pe care nu trebuia s-o supui la analiza microscopică a rațiunii.

Eram făcut pentru această artă.

A treia zi după botez, pe când ne găseam pe terasa cafenelei greceşti, vărul spion veni discret să-mi spună:

Unchiul m-a însărcinat să-ți aduc aminte de convorbirea pe care ați avut-o împreună şi de porunca pe care ți-a dat-o.

Îți mulțumesc.

Dar... dumneata nu te supui voinții unchiului.

Cum ştie el acest lucru? Prin bunăvoința dumitale?

Râma s-a dus să mă pârască din nou.

După două zile, unchiul veni pe neaşteptate la aceeaşi cafenea şi mă surprinse cu Mihail. Toată lumea îi făcea salamalecuri şi-l înconjura. Eu îl salutai respectuos şi rămăsei lângă prietenul meu. E trimise după mine:

Îți cer, pentru ultima oară, să te desparți de acest individ.

Mai întâi, îl cunoşti? i-o tăiai eu.

Nici nu doresc să-l cunosc, fie el chiar fiul lordului Crommer! Şi, ridicându-se: Vino cu mine!

Intrarăm împreună în mai multe prăvălii de trunfandale, de unde cumpără fel de fel de bunătăți. Apoi, luându-mă pe o ulicioară singuratică, mă sărută şi îmi spuse:

După ce îl vei părăsi pe derbedeul tău de prieten, să vii să mă vezi. Adio!

Unchiule, spusei, ajută-mă să pot părăsi Alexandria şi astfel nu vei mai şti niciodată nimic despre mine, din moment ce crezi că sunt prieten cu un „derbedeu”.

Se depărtă, fără să-mi răspundă.

Aceasta mi se păru de necrezut. Cum? Va avea inima să-mi refuze zece lire, atunci când era gata să mă înzestreze o tutungerie de lux? Nu, nu se putea!

Această convingere mă aruncă în fundul prăpastiei. Mihail o împărtăşea şi el. El nu ştia că unchiul avea motivele lui să fie supărat pe mine. Dar, cum, puteam să-i arăt prietenului meu, fără să-l umilesc, cruzimea acelor motive? Şi el, convins că un unchi care se arătase atât de mărinimos, nu putea să nu facă „ceva” pentru mult iubitul lui nepot, punea tărăgăneala bătrânului pe seama nepăsării milionarului:

O să sfârşească, totuşi, prin a-ți arunca un pumn de lire, ca să scape de tine! spunea el.

Şi eu credeam la fel...

Acum, oamenii de inimă să asculte sfârşitul acestei povestiri şi dacă nu-i va face să se înfioare, înseamnă că viața e fără îndoială cu totul altceva decât ceea ce cred eu.

Trei zile trecură, în care timp, cu multă tărie, renunțarăm la orice cheltuială de prisos. Punga noastră comună era aproape goală. În seara celei de a treia zi, chinuit de negre presimțiri, mă dusei la club să-mi văd unchiul. Mă primi cu multă dragoste, crezând că venisem să mă supun mărinimoaselor lui îndemnuri.

Ei bine, mă întrebă el, ținându-mi mâna, ne-am înțeles? Ți-ai luat rămas-bun de la acel pierde-vară?

De la dumneata, unchiule, viu să-mi iau rămas-bun şi te rog să-mi dai atât cât îmi trebuie ca să ajung la Marsilia şi să am cu ce trăi o săptămână. După aceea, voi face cum voi putea.

Bătrânul se sculă, galben de ânie: Pleacă! Ingratule! Să nu te mai văd pe aici!

Odaia se învârti cu mine. Cât p-aci să-mi vină rău. Mă conduse până la ieşire.

Când mă reîntorsei la hotel, povestii lui Mihail jalnicul sfârşit al acestei hotărâtoare întrevederi. Îmi spuse că unchiul meu este nebun şi că nebunia lui ne va pierde pe amândoi.

A doua zi ne încredințarăm geamantanele stăpânului hotelului „Sfântu Gheorghe” şi ne mutarăm la „ARudolf”.

Începurăm, o viață nouă, aspră.

Nu ne mai rămăseseră decât trei lire sterline. Prietenul meu cusu două la cingătoarea pantalonilor.

Sunt pentru ziua când „ne vom lua zborul”. Nu ne vom atinge de ele, chiar dacă ar trebui să ne ducă morți de foame la spital!

Cu toate acestea, trebuia să trăim. Şi trăirăm.

Foarte voioşi, luarăm fiecare câte un carton gros, îl acoperirăm cu catifea şi prinserăm în ace „giuvaericalele” noastre cele mai alese. Culorile vii puse pe negru, băteau la ochi. Iată-ne acum cutreierând mahaalele şi serbările arabe şi țipând cât ne ținea gura:

Kulu haga erş ! Kulu haga erş ! (Un piastru orice obiect!)

Nu mai era ca pe vremea când călătoream pe măgari, până la Ramleh dus şi întors, făcând haz de țipetele pe care le scoteau stăpânii măgarilor în urma noastră: „A-a-a!A-a-a!” Dar vagabondul e gata să accepte orice îi trimite soarta. Ne-am supus cu voie bună. Iar frumoasele noastre giuvaeruri s-au însărcinat să ne salveze.

Prima zi vândurăm de o liră sterlină. Apoi am scos la iveală şiragurile de mărgele, broşele, brățările şi alte felurite obiecte, pe care le desfăcurăm pe prețuri ce variau între cinci piaştri şi un shiling. Ne merse mai prost cu felul acesta de-a vinde marfa.

Ne întoarserăm la „kulu baga erş if” şi o ținurăm aşa până la urmă, urlând ca turbații cele patru cuvinte, singurele pe care le ştiam. Tinerele felahine, şi chiar cele bătrâne, ne înconjurau, uimite. Fetelor care n-aveau bani, le dăruiam cu plăcere câte un fleac de piatră, ceea ce făcea să le strălucească ochii de bucurie, prin găurile unui văl uricios.

Iată-ne până într-atâta încântați de succesul comerțului nostru, încât uitarăm jurămintele făcute în clipele grele şi ne îngăduirăm alte nebunii. Uite aşa! Decretarăm că totocalde la „Azilul Rudolf” un piastru porția, ne-a stricat stomacul, iar paturile lui de doi piaştri erau prea tari. Aceasta era o situație nedemnă pentru doi negustori. Ne întoarserăm la hotelul „Sfântu Gherghe”. Şi prima mea grijă fu să comand două narghilele şi două rachiuri, pe terasa cafenelei „Grecia”. Aşa, ca să-mi bat joc de verii mei. Ceva mai mult, chiar în naslor, încălecarăm pe măgari, strigând călăuzelor noastre destul de tare, ca să fim auziți:

La Ramleh!

Bineînțeles, nimeni nu ne vedea când ieşeam cu sticlăria noastră, pentru a cutreiera mahalalele oraşului şi a striga: „Kulu haga erş !”

Dar această „haga” se opri deodată. Nu mai puturăm vinde nici de zece piaştri, după o zi de mers istovitor şi țipete nebune. Şi răspunsul pe care Mihail îl aştepta din Rusia nu mai venea.

Veni, totuşi, într-o zi şi fu aşa cum prietenul meu îl prevăzuse. Atunci dădu cu piciorul la toată sticlăria şi se hotărî să plece imediat la Sfântu-Munte. Cu banii stam ceva mai bine acum decât în ziua când am bătut la uşa azilului:

aveam patru lire. Era tocmai suma de care Mihail avea nevoie numai pentru el. Ce era să eu?

Din fericire, un negustor ambulant se oferi să ne cumpere restul sticlăriei. I-o lăsarăm pentru două lire sterline.

Unde vrei să te duci? mă întrebă Mihail.

În Franța.

Cu două lire?

Şi curajul meu pe deasupra.

În aceeaşi zi, străbătând piața îl zăresc pe unchiul meu, singur. Alerg, îi dau bună ziua şi-l rog să-mi dea două lire. Nici nu se uită la mine şi nici nu vrea să-mi răspundă. Mă iau după el. Îl plictisesc. Osteneală zadarnică. Îşi vede netulburat de drum.

Dă-mi măcar o liră!

Nici un răspuns. Nici o privire.

Dă-mi o jumătate de liră.

Nimic. Nu mă vede. Dar, a doua zi, îmi trimite la hotel un bilet de călătorie „pe punte", până la Pireu, şi o liră sterlină.

Cer iertare sufletului său pentru mâhnirea pe care i-am pricinuit-o, preferând prietenia lui Mihail tutungeriei de lux pe care mi-o oferea şi care trebuia să facă din mine un .

SOTIR

Trenul se opri în gara Constanța, pe la prânz. Adrian scoborî, îmboborojindu-şi urechile cu gulerul paltonului. Afară, viscol cumplit. Mari şi vijelioase strămutări de zăpadă, ridicate de crivăț, ca nişte nori, măturau cu furie străzile oraşului.

Pe ici, pe colo, apărea ca într-un vârtej, se proptea o clipă şi dispărea, un biet turc sau alt locuitor dobrogean -cu ilic şi cu şalvari -luptând cu vijelia şi ținând şalul turbanului strâns înfăşurat în jurul capului. Adrian se întorcea uneori şi-l privea cu milă: „Cine ştie unde s-o fi ducând".

În piața Ovidiu, el nu găsi țipenie de om, pe care să-l întrebe unde se află restaurantul „Macedonia" şi se învârti, de mai multe ori în loc, cercetând firmele. La vitrina unei mari librării, el văzu expus, cu ostentație, un impunător tablou reprezentând Peisaj de iarnă. Cu tot frigul, Adrian nu putu trece fără a-l privi cu admirație: „Da! Îşi zise părăsind vitrina, e frumos, foarte frumos, dar ce e frumosul, singur?!"

Şi dând după colțul librăriei, căzu cu ochii drept peste restaurantul „Macedonia", intră şi străbătu printre mese până la tejgheaua unde se afla birtaşul.

— Ai putea dumneata să-mi spui, dacă vine pe aici Sotir, matrozul bărbos de pe „Dacia?" întrebă Adrian, fără prea mult înconjur.

Da! vine regulat, dar numai după-masă, ca să-şi ia cafeaua şi să mai pălăvrăgească, răspunse negustorul, care era bulgar ori grec, sau poate chiar român, în orice caz, avea ceafa groasă şi-i crăpa cămaşa în spate.

Bun, am să mănânc aici şi să-l aştept.

Era la prânz. Adrian îşi scoase paltonul, luă loc la o masă neocupată de lângă intrare şi fu servit.

*

Pachebotul „Dacia" era unul din cele patru vapoare frumoase ale statului şi care făcea cursa Constața-Aegiptului. Adrian, abia sosit la Constanța, avea să se îmbarce pe el a doua zi. Sotir, matelotul de care întrebase pe birjar, era de fapt cambuzier pe acest vas şi, în acelaşi timp, una din acele curiozități internaționae pe care nu le întâlneşti decât prin cârciumile onorate de muncitorii mărilor: dar nu o uritoare de poveşti fără de sfârşit, cum se întâmplă cele mai adesea, ci un om straniu prin contradicțiile firii sale: capacitate, hărnicie, cinste, multiple cunoştințe şi nenumărate

— 117-

meserii, pe de o parte: iar pe de alta, vestita sa statornicie, nesupunere, furii şi capricii neînțelese. Unul dintre numeroşii săi comandanți pe bastimentele streine îi spuse într-o zi:

Bravul meu Sotir, dacă ai consimți să stai cinci ani liniştit sub ordinele mele, te-aş face secund!

Mi-e teamă de mucigai... comandante! i-a răspuns el. Şi apoi, nu vreau să fiu secund şi sub „ordinele" dumitale, ci primul şi sub ordinele mele: să nu vă închipuiți că mă comandați întru ceva.

Spunea adevărul, căci nu accepta decât posturile în care, odată la curent cu munca, se executa cu atâta punctualitate, încât orice intervenție devenea de prisos şi târa după dânsa demisia lui.

Adrian îl cunoscuse, în timpul verii anului expirat, într-un mic birt din Sinaia, unde în focul unei aprige discuții obşteşti asupra mişcării revoluționare, care se întindea repede în vremea aceea, Sotir, a cărui ironică rezervă Adrian o remarcase, interveni brusc, avându-i dintr-o dată întrebarea următoare:

Ce eşti tu: A ori S? (Anarhist sau socialist?)

Eu sunt constructor! nu numai doborâtor! răspunse Adrian, cu mândria neofitului.

Ai material de construit?

Îl înjghebăm cum putem.

Şi o să fie loc pentru toată lumea, în noua vostră construcție?

O să fie loc pentru toată lumea, afară de leneşi!

În cazul ăsta, eu n-am să fiu acolo: mie îmi place lenea! făcu Sotir, răsturnându-se spre perete, strâmbându-şi mai tare nasul deja strâmb.

Toți lucrătorii izbucniră în râsete, căci omul care spunea că-i place lenea era plin de ghips, var şi praf, de la cap până la ghete.

Adrian râse şi el. Apoi, soarele fund încă sus, ieşiră împreună cam fără scop şi se pomeniră pe una dintre mândrele alei ale unei mândre reşedințe regale. Adrian se simți numaidecât atras către acest om, mult mai vârstnic decât dânsul, grație instinctului de aventură care clocotea în fundul ființei sale. Iar gingaşul aventurier, ce era Sotir, nu întârzie nici el, la rându-i, să recunoască în tânărul idealist, cu inima în palmă, un discipol de-o egală gingăşie.

Sotir respira din toată persoana acel aer de altitudine care se desprinde de pe mari grupuri voioase ce coboară de prin munții Elveției în toate serile de vară - aer dătător de dorinți şi care face, trebuie să facă, întâiul farmec al tuturor acelor călători ce nu cunosc graniță, cărora întreg pământul li-e patrie şi ale căror plecări şi sosiri neîncetate le țin adesea loc de prânzuri sigure.

Tot plimbându-se, ei se îndepărtaseră pe o potecă ce părea să nu se mai sfârşească -şi atunci îi fu dat lui Adrian să asculte, pentru întâia oară în viața sa, răsunetul zguduitor al unui mare glas libertar, proclamarea mistică, cu colorit biblic, a celei mai nobile pasiuni omeneşti, când ea se manifestă în starea de pasiune: aceea de a se mişca după propria sa viață şi de-a înlătura orice

de această sfântă patimă, dar voia să numească pe oameni cu un nume cunoscut, întrebă pe Sotir:

Eşti anarhist?

Acesta, puțin cam dezamăgit, căci se credea înțeles mai bine, răspunse cu simplicitate:

Nu... Nu sunt anarhist... Eu sunt numai un om care iubeşte libertatea şi caută să şi-o guverneze, s-o ordoneze. Sunt, cu alte cuvinte, un om liber, pe când anarhiştii nu sunt oameni liberi şi nu iubesc libertatea: ei cred că sunt şi cred c-o iubesc, dar felul vieții lor dovedeşte doar nesupunere a tot ce vine de afară si supunere dulceagă față de tot ce vine dinăuntru. Ei sunt, deci, dezordonați. Or, există o ordine şi o guvernare în toate cele, în Univers şi deci în dragostea noastră pentru libertate de asemenea trebuie să existe, căci nu tot ce vine dinăuntru e îndemn la dragoste. Cea mai mare parte dintre oameni sunt născuți să fie scalvi. A fi om liber, nu e o treabă aşa de uşoară, cum cred anarhiştii -şi nu e uşoară nu numai azi, dar nici mâine, nici în zece secole. A fi sclav, nu înseamnă a avea lanțul muncii nituit în jurul coapsei — după cum, a fi om liber, nu înseamnă deloc a munci pe socoteala ta sau chiar a nu munci nimic. Sclavul e materia brută, destinată prin naştere a fi comandată cu brutalitate, cu izbituri -materie fără calitate, substanță josnică şi supusă, înainte de toate, josniciei sale. Ea este, în opoziție cu materia superioară din care e alcătuit omul liber, ceea ce nisipul e față de pământul fertil şi fără altă mişcare decât aceea care-i este impusă prin voința altora, aşa cum nisipurile Saharei sunt comandate de vânturi, şi atunci

mişcarea ei e catastrofică, oarbă, ea înghite totul! Asta e puzderia sclavă şi sclavagizatoare, platforma care serveşte ori nu unui cap încoronat, ori unui democrat, ori, pur şi simplu, numai unui demagog. C-o fi vorba de gloatele mahalalelor sau de gloate mai restrânse, ca de pildă cele care urlă prin parlamente, ele sunt totdeauna conduse de-o mână tot aşa de sclavă, tot aşa de josnică, dar care a reuşit să se impuie pentru moment, mână care nu cunoaşte decât două forme de existenţă: a izbi sau a fi izbită. A domina sau a fi dominată: şi cum, atât într-un caz cât şi în celălalt, e vorba de aceeaşi silnicie în ochii omului liber, cum ai vrea să fie vorba de libertate în aceste două dominaţiuni?

Sotir tăcu o bună parte de drum, ca să-i dea şi lui Adrian putinţa de-a se rosti:

Care e dar, forma de guvernământ? Întrebă acesta, cam cu ciudă.

Sotir dădu din umeri:

N-am nici una...

Apoi, atunci, eşti tot anarhist!

Nu tocmai: anarhiştii, devenind majoritate, vot fi nevoiţi să ia puterea şi să formeze un guvern, ori dacă nu, el va fi format din cei ce nu sunt anarhişti, căci nisipul omenesc are nevoia de-a fi împins, el n-are iniţiativă, nici dragoste pentru altceva decât pentru ce e contrariul libertăţii. Deci, unde vezi guvernarea fără guvernământ, fără silnicie, această admirabilă definiţie a libertăţii? Căci e

fapt sigur că obligată să ia corp viu peste o materie moartă, sublima expresie a libertăţii nu va mai fi decât o dezgustătoare caricatură a idealului, o fină ţesătură de mătase dată pe mâna unui nebun! Libertatea, dragul meu prieten, adevărata libertate, aceea care se supune legilor ei însăşi, e armonia, evoluţia fără izbituri. Ea nu se află decât în mişcarea astrelor, unde domneşte comandantul suprem, ordinea fără cusur şi fără slăbiciune. Pe pământ, o întâlnim, apropiată de forma ei desăvârşită care e Iubirea, la fiinţe mai puţin complexe decât omul. Cunoşti tu viaţa cocorilor? Ei bine, cocorii for-mează comunitatea ideală. În cârdul lor, fiecare individ se mişcă după voinţă, e liber să mănânce sau nu, să doarmă sau nu, să stea pe un picior sau pe amândouă şi nu au a se supune decât unei singure comenzi: comanda Iubirii. Supunerea la această comandă, nu cunoşte silnicie. Când în toropeala căldurilor de vară, în plină singurătate a câmpiei, întregul când aţipeşte pe apucate, o santinelă rămâne de veghe, gata în orice clipă să lanseze strigătul de pericol. Străjerul acesta ştie că supunerea e absolută, fiind reclamată de iubire şi el îşi ia zborul, fără să se ocupe dacă vreun membru a păcătuit legii, dintr-o pricină ori alta: asta nu mai e treaba lui. Iar când toamna soseşte şi vântul de miazănoapte începe să le umfle penele în răspăr, ei devin melancolici: toţi membrii ştiu că un fior al iubirii pluteşte pe deasupra lor. Câteva zile mai târziu, în toiul aşteptării generale, un ţipăt brusc şi pătrunzător, urmat îndată de zbor, electrizează tot cârdul, aprinde comunitatea -

şi astfel ordinul de plecare către țările calde e dat de acela care prin sensibilitatea lui poartă în el geniul speciei şi care se află întotdeauna în fruntea stolului ce înaintează în unghi obtuz.

Iată toată libertatea pe care o putem dori oamenilor, adevărata anarhie, aceea pe care n-o vom avea niciodată, căci, zice-se, noi suntem ființe superioare cocorilor.

În seara acelei zile de vară, ambii amici se despărțită, făgăduindu-şi să se revadă a doua zi, dar nu se mai revăzură. Adrian, care lucra vopsitoria la un patron, fu transferat la Bucureşti, în dimineața ce urmă neuitatei seri. Băietanul nostru însă avea inimă de amant în amiciție: nu mai putu uita pe Sotir. Şi de câte ori se întâlnea cu matelotii de pe cargoboturile româneşti care „făceau" Constanța şi aruncau ancora la Brăila -oraşul său natal -nu uita niciodată să întrebe de Sotir. Astfel, află într-o zi că colindătorul de la Sinaia îşi reluase vechea meserie de „lup de mare" şi că acum se afla pe „Dacia".

Ştirea asta dădu foc pulberei. El hotărî să plece în Egipt, unde un alt bun prieten al său se afla de câteva săptămâni şi-i descria minuni de basme feerice. Dar, asta însemna să părăsească țara, ceea ce complica daravera: trebuia un paşaport.

Ei!... De-atâta lucru o şti el, Sotir, să se învârtească. Apoi, mama sa, văduvă, al cărei unic fiu era, se înspăimântă:

Vai de mine, maică, ce-ți trăsneşte prin cap! Să te duci la harapi, peste nouă țări şi nouă mări! Neam de neamul nostru n-a umblat pân aşa depărtăr...

— 120-

Sfârşindu-şi masa, Adrian ceru o cafea şi aprinse o țigară, apoi, cu ochii țintă la uşă, se abandonă acelei visări nevinovate a lucrătorului care se crede la adăpostul grijilor, fiindcă are în buzunar cu ce trăi două săptămâni. Şi, închipuindu-şi ce ochi va deschide Sotir, căzând tronc peste dânsul, Adrian surâse unei mulțumiri de sentimental.

Sotir intră singur şi se frecă de masa lui Adrian, fără să-l vadă. Acesta îl apucă de pulpana hainei şi atunci, într-adevăr, cambuzierul deschise ochii mari, de mare prieten:

Ia te uită, colo! Ce mai faci, mâ? Când ai venit?

Adrian îi prinse mâinile într-ale sale, şi-l trase lângă dânsul.

Stai aici, lângă mine, mai înainte de toate, ca să te simt cum trebuie! Nu-i aşa de scurt ce am să-ți spun.

Şi strigând pe chelner:

O cafea pentru Sotir şi încă una pentru mine!

Ia să te acum la rost, ştrengarule! se repezi Sotir, făcându-se că-l strânge pe Adrian de gât. Aşa ştii tu să-ți iei bună ziua de la prieteni, când speli putina?

Având răspunsul gata pe buze, Adrian îşi cercetă prietenul cu ochi umezi de amant al prieteniei: şapcă de „ieşire" cu cozorocul pe frunte: sprâncene

stufoase, umbrind doi ochi negri ce se ofereau să vezi în ei ceea ce-ți stă în inimă: nasul cărnos şi tot strâmb: mustață şi barbă din berechet, să mai dea şi la spâni! Iar peste toată acea față arămie, peri negri şi peri albi.

Țigan cărunt! Ce mai încoace-ncolo! făcu Adrian strângându-i mereu mâinile. Apoi: Mă crezi tu în stare să te fi părăsit în chip aşa de nedemn din bunăvoia mea Nu... Tu nu poți să crezi aşa ceva... Părerea mea de rău a fost mai mare decât a ta, sunt sigur... Dar, n-aveam ce să fac: patronul m-a luat ca pe-o unealtă şi m-a „bombardat" la Bucureşti. Tu ştii, doar, că nu eram liber ca un cocor... Acum, însă, da! sunt liber ca o pasăre!

Pentru cât timp? Întrebă Sotir, cu oarecare ironie.

O ştiu... Dar, nu mi-o aminti! Vreau să uit acum, cu totul, lanțul muncii şi să simt cât mai puternic fericirea de-a mă afla lângă tine.

Sotir plecă capul spre urechea amicului şi întrebă în şoaptă:

Mă iubeşti aşa de tare?!

Adrian îi înşfăcă brațul:

Da, Sotir, te iubesc tare de tot.

Şi ce-ai face pentru mine?

Tot! De-ai fi în pericol, aş striga ca cocorul tău de geniu, dar n-aş pleca decât după ce aş

— 121-

Sotir părăsi aerul său ironic: cu o căutătură temătoare în juru-i, el zise:

Da, Adrian, nu te înşeli: sunt un prieten, dar nu pentru toată lumea. M-am gândit şi eu adesea la tine, întrebându-mă ce vei fi devenit. Ia, spune-mi, acum, ce cauți la Constanța pe o vreme ca asta? De lucru?

De lucru, dar... În Egipt!

Vrei să pleci în Egipt? Adevărat?

Adevărat. Care-i părerea ta?

Şi când vrei să pleci?

Mâine-seară, cu „Dacia" şi cu... tine!

Tu ştii, deci, că sunt pe „Dacia?"

— Am aflat-o de la un marinar, la Brăila, şi m-a încurajat.

Sotir deveni serios. Scoase din buzunar o cutie luxoasă de țigări străine, oferi lui Adrian şi se servi.

Îți îngădui asemenea lux? Întrebă Adrian, trăgând lacom din țigara aromată.

Întrebatul, părând a veni de departe, răspunse:

— Îmi îngădui, dragul meu, tot ce doresc, dar nu doresc decât ce pot să am. Cutia asta costă la Alexandria un franc şi treizeci. Şi dând drumul privirii afară, pe piață, reveni la chestia amicului său, pe care o uitase: N-aş putea să-ți spun numaidecât tot ce cred asupra boacănei pe care o faci, căci, desigur, tu faci o boacănă plecând. Cunoşti vreo limbă străină?

Greceasca, binişor.

Greceasca e destul de răspândită în Egipt, dar cum sunt sigur că tu n-ai să te mărgineşti la Et şi că nu faci acum decât să deschizi seria boacănelor, ar trebui să mai ştii nițel şi din alte limbi, mult mai răspândite: franceza, italiana. Asta nu e tot. Cu limbi sau fără limb, tot ai să tragi pe dracu de coadă - bineînțeles, suferi mai puțin cât ştii să te rosteşti în limba unei țări. Chestiunea principală însă e să suferi sşi să nu produci suferințe: nu laşi pe nimeni înapoia a, care ar putea să plângă de te-ar pierde?

Care plânge de trei zile!... apăsă Adrian, întristându-se.

O mamă?

— Da.

Sotir văzu durere întipărită pe fața lui Adrian şi fu sigur că a pus degetul pe o rană vie. Aşa fiind, nu voi să cerceteze mai departe şi, ca să-l distragă gândurilor de-acasă, se ridică:

Nu suntem bine aici. Se uită ăştia la noi ca boii. Hai aiurea. Ai văzut marea?

Adrian, care era acum sub asaltul de simțiri răscolite de ideea răspunderii sugerate de Sotir, devenise melancolic. Răspunse fără elan.

— 122-

Nu... N-am văzut niciodată marea... Bun, să ieşim atunci de-aici.

*

Afară, Crivățul se ostoise, dar gerul de ianuarie făcea să crape pietrele. Cei doi amici se îndreptară spre platoul care domină marea, din partea Cazinoului. Adrian părea cu totul abătut, iar Sotir, care de-abia începea să-şi cunoască prietenul, se mustră în sinea sa de pripeala în a spune adevăruri unui amic proaspăt, precum şi de neîndemânarea cu care a făcut-o. El încercă să-l distreze, vorbindu-i de frumusețile ca şi de pericolele mărilor, dar tovarăşul său nu răspundea decât de formă: gândurile sae erau departe. Fraza lui Sotir: „Nu Iaşi pe nimeni în urmă, care ar putea să plângă de te-ar pierde?” îi revenea ca o mustrare de cuget. A trebuit să vie întrebarea lui Sotir, pentru ca să-şi dea seama că mama lui plânge. Şi Adrian trecu în revistă tot ceea ce mama lui îndurase pentru a-l creşte.

Dacă te-aş cântări cu aur, dragul mamei şi dacă mi-ar da cineva tot aurul cântarului, încă n-aşfi răsplătită de ce-am îndurat ca să te fac mare.

Cuvintele astea îi fluturau sub ochi, cu litere de foc.

La un moment dat, un curent de aer umflă platoul şi atunci, ridicând capul, rămase pironit locului: de pe înălțimea malului unde se aflau, marea se desfăşura dinaintea ochilor, ca un imens câmp arat -un câmp ce ridica piscuri spumoase, verzi-străvezii, în apropiere, din ce în ce mai negre şi din ce în ce mai mici, în depărtare, până hăt, la orizont, unde, nemişcător ca şi zarea, se contopea cu cerul de plumb. Zgomotul înăbuşitor al valurilor, care se spărgeau aproape

regulat, umpleau văzduhul de un cutremur pe care numai țărmurile mărilor îl cunosc în zilele de furtună.

Adrian contemplă, mut de înfiorare necunoseută, această priveliște ce i se oferea pentru prima oară în viață.

Sotir îl iscodea cu coada ochiului.

Ei... cum ți se pare?

Mi se pare că, pentru a cunoşte şi simți astfel de măreții nebănuite, multe sacrificii trebuiesc acceptate... răspunse Adrian, cu glas stins.

Netăgăduit... Tuturor oamenilor nu li-e dat să cunoască tot ce e demn de cunoscut pe lume.

Mai ales când te-ai născut sărac... completă Adrian.

Tu nu te-ai născut sărac, replică Sotir. Tu te-ai născut bogat. Câți feciori şi fiice de vistieri n-am plimbat eu de-a lungul mărilor, da câți la sută dintre ei au văzut în elementul ăsta altceva decât apă, multă apă neagră aşa cum, odată, servind de călăuză unui turist, în Cordilieri, bietul om nu se mai sătura de-a exclama: „Ce de piatră! Ce de lemnărie!”. Aşa: apă, pietre, lemn fiecare vede în

natură, ceea ce poartă în suflet! Dar, ia spune-mi, Adrian, nu ți-e frică să te încredințezi unei astfel de puteri?

De ce să-mi fie frică? şi pe Dunăre poți să te îneci. Moartea este peste tot: pe stradă, o olană îți cade în cap şi te omoară. Dimpotrivă, într-un naufragiu pe mare moartea însăşi trebuie să aibă măreția ei. Dar, înainte de-a te gândi la moarte, văzându-te pierdut, zile şi nopți de-a rândul, pe o casă plutitoare, condusă cu ştiință de om, îți vine mai curând să te gândeşti la măreția vieții. ar, după

o pauză: N-am putea să intrăm în vreo cârciumă, de unde să mă satur privind marea, fără să îngheț? N-am bănuit niciodată că pământul are orizonturi aşa de depărtate! Vai de capul tău, băiete! Nenorocirile tale nu fac decât să înceapă! La intrare, Adrian se opri nedumerit: Tu vrei să intri aici? Fără să răspundă decât cu un semn din ochii râzători, Sotir îl împinse înăuntru şi, arunci,

Adrian se văzu într-unui din acele localuri publice pe care boierii le construiesc cu mâinile lucră-torilor, dar unde lucrătorii nu mai pot să intre după terminare: unde prețurile consumațiilor sunt ridicate cu atâta neruşinare, încât boierul -patron ar merita să fie trimes numaidecât la jilava: şi în care localuri, chelnerii îmbrăcați în vestminte de maimuțe, ca şi stăpânii -sunt pe atât de obraznici cu clientul de înfățişare modestă, pe cât ei sunt de linguşitori şi slugarnici cu odrasla ciocoiască, venită acolo dinadins, ca să arate curvei, pe care o conduce ca pe chiori, cât îl costă banii de ieftin şi cum ştie el să-i arunce pe fereastră.

Şi, într-adevăr, îndată ce amicii noştri intrară, obrăznicia personalului se dovedi. Un lacheu cu livrea de circ, ai cărui nasturi de tinichea strălucitoare îl făcuse să uite că s-a născut în bălegar, îşi întoarse fața după uşă şi surâse cu discreție a valet. Sotir îi şopi ureche:

Să nu crezi, băiatule, că sunt damblagii toți acei care n-au nevoie de un prost ca să le deschidă uşa neîncuiată!

Luând loc la o masă cu vedere lmare, un alt lacheu cu frac, plastron şi cărare de vițel lins pe creştet, se prezentă. Țeapăn şi grav, el întrebă, cu buze de lipitoare lihnită:

Ce doriți?

Sotir, vădit scârbit, răspunse uitându-se afarăprin geamlâc:

Am dori, mai întâi să ştim dacă nu cumva vrei să ne iei la bătaie... Iar, după asta, o sticlă de

vin alb. Ce marcă? Lasă „marca” la o parte şi dă-ne o sticlă de vin alb. Bucuros că poate să se răzbune, sluga lui dârloagă se răsti: Casa noastră, domnule, garantează mara vinurilor sale indigene şi străine! Vrei să discuți cu mine, flăcăule? Casa voastră nu poate să-mi garanteze decât că buzunăreşte

— 124-

După ce fură serviți, Adrian zise:

De ce m-ai adus aici, Sotir? Nu suntem destul de bine îmbrăcați pentru un local ca ăsta. Pe urmă, scumpetea.

Suntem destul de bine îmbrăcați, pentru ca tâlharul de stăpân să ne accepte banii noştri, care n-au miros. Cât despre scumpete, ce să-ți spun? Face un prieten bun nebunii şi mai costisitoare, când vrea să dezmierde un alt prieten bun, atins de inimă acră!

Adrian observa în ochii cambuzierului o sclipire stranie, lunga sa față, arsă de vânturile mărilor, părea unsă cu grăsime, de când se aflau în acest local, încălzit peste măsură. Părul vâlvoi şi barba în dezordine îi dădeau o înfățişare sălbatică.

Sotir scoase batista şi-şi şterse fața, cu o mişcare ce trăda oboseala. Adrian se crezu vinovat, îi luă mâna şi-i zise:

Iartă-mă, dacă-ți pricinuiesc vreo supărare. Nu-mi căuta mie... Eu am, adesea, ca adineauri, momente când mă îndoiesc că mă aflu pe un drum bun şi remuşcărle de-a părăsi mereu pe mama mă copleşesc. În asemenea clipe, prezența unui amic ca tine e binefăcătoare. Totdeauna mi-a fost binefăcătoare prietenia.

— Ai mulți prieteni? Întrebă Sotir cu o linişte neîncrezătoare.

N-am mulți. Am unul singur, un rus, dar, mare ca tine, înțelept şi cu inimă!

Unde se află?

La Cairo. Gândul că ne vom regăsi din nou, mă susține în lupta ce-o dau acum cu icoana mamei, care mă cheamă acasă.

Sotir ridică paharul, ciocni cu Adrian şi zise, cam pe ton ironic:

În sănătatea prietenului tău din Cairo!

Sotir, tu nu mă crezi! făcu celălalt cu ciudă.

Ba, aş vrea să te cred... Dar, tu nu crezi că te înşeli?

Cum nu cred că mă-nşel cu tine!

Cu atât mai bine. Şi ai vrea tu să împărți cu mine acest amic din Cairo?

— Asta e dorința mea cea mai mare, deoarece, înre doi oameni care se iubesc, o lume întreagă de amici încape. Dar, ia spune-mi Sotir: tu eşti lipsit de-o bună prietenie?

Ba, nu-s lipsit, răspunse Sotir, sprijinindu-şi bărbia în palmă, nu-s lipsit: o am, înainte de toate, pe a mea, care-i mai sigură şi apoi...

Şi apoi?

Pe aceea a nectarului ăsta! făcu el, sorbind o înghițitură şi plimbându-l cu voluptate prin gură.

Adrian sări speriat:

— 125-

E groaznică destăinuirea ta! Ce vrei să mă faci să înțeleg?

Vreau să te fac să înțelegi, fără să e prea disperez, că un om născut pentru prietenie îşi duce viața ca o floare în seră... dacă n-are un fnestins.

Cu alte cuvinte, tu crezi că prietenia nu există?

Nu vreau să spun asta. Ea e rară, dar ar fi să-i negăm evidența, dacă am nega-o. Totuşi, pretind că nimeni nu vine pe lume cu un amic lipit de şira spinării, aşa cum fiecare vine cu plămânii săi -şi vezi tu, dragă Adrian, sclavul prieteniei nu respiră decât cu plămânii acestei amante. Tu îmi pari un astfel de sclav. Eu însumi am fost şi mai sunt şi azi, prin nostalgie, căci într-o zi ori într-alta amanta ne părăseşte. Ea ne părăseşte în urma modificărilor la care orice inimă omenească e supusă: adesea, grație evenimentelor care sunt mâi puternice decât inima omenească şi, câteodată, prin propriile noastre greşeli, deoarece iubirea pasionaților e peste măsură: ea înăbuşă, strângând prea tare.

Sotir se opri.

Vorbind de înăbuşeală, el avea aerul de-a se înăbuşi. Mişcările sale deveneau din ce în ce mai maşinale. Privirea era vagă. Adrian tăcu, cu religiozitate, bănuind că prietenul său îşi răscolea dureri care-i mocneau în fundul inimii.

Sotir reluă firul, ca şi cum ar fi vorbit sieşi:

— Dar, acela care poate să iubească cu o astfel de pasiune un om, iubeşte cu aceeaşi putere tot ce e frumos: şi există obiecte mai puțin capricioase decât amiciția, care se oferă iubirii sale. Acela care e înzestrat cu un dar, se avântă pe aripile lui şi dacă durerea sa e atât de mare, încât hărțuielile vierii zilnice nu-l

mai ating cu cu influența lor nefastă, atunci această durere produce opere în care orice om de simțire se regăseşte. e arta desăvârşită.

Artă! Iată încă un prieten mare care trădează cu uşurință... Un alt Dumnezeu, cate te părăseşte tocmai când crezi că i-ai căpătat toată prietenia. Ca un vampir, el te subjugă, sugâdu-te: îți cere tot sângele: te vrea în întregime. Şi, după ce te-ai dat, de de-ajuns să întorci o clipă ochii la o parte... el nu mai e!... A fost o simplă vizită. Dar, după vizita asta, tu rămâi... Însărcinat. Ce greşeală ai făcut? Ai fost prea legat vieții? Ori te-ai deprins prea tare de ea? Nimeni nu ştie.

Acela însă, care, ca mine, n-a fost dăruit cu putere creatoate, deci n-a simțit puterea zvâcnirii ce răsare din nimic şi tremură ca o văpaie de sticlă topită şi umple viața — acela se mulțumeşte cu ceea ce e în afară de artă. Şi, ceea ce e în afară de artă, e imens, căci toată viața rămâne în afară de artă. Nici un artist nu va putea niciodată s-o înlocuiască. Arta este o valoare fictivă, care are curs numai dacă se sprijină pe valorile reale ale vieții, şi aceste valnu permit nici un fals. Sinceritatea absolută ori: jos labele, bancher!

Iată de ce e la mâna oricărui muritor să simtă arta, fără s-o facă, ba chiar fără să bănuiască

existența ei: viața e totul, arta nu e decât o presupunere. Totuşi, şi aici e o greutate. Noi venim pe lume copleşiți de greutatea unui lest, şi lestul acesta e neputința de-a sincer cu tine însuți. Pe nimeni nu înşelăm mai mult decât pe noi înşine. Leacul există: ca să devenim sinceri cu noi înşine, cu semenii noştri, cu viața, trebuie să ne Scufundăm în căldarea unde clocotesc durerile dureri care provin din contrarietatea simțurilor nestatornice să ne ardem până la os şi să revenim la lumină. Dar, iată că revenind, se întâmplă că izvoarele iubirii rămân în căldare, şi atunci individul devine o mortăciune de nesuferit chiar şi pentru ființa cea mai banală, iar viața lui e mai nulă decât a moluştei celei mai reduse. Dacă, însă, inima lui a rezistat la această grozavă căleală şi izvoarele iubirii sale nu s-au secat, atunci omul se avântă cu sinceritate în admirarea frumuseților terestre, care sunt multiple şi veşnice în indiferența lor, iar capacitatea sa de simțire poare îmbrățişa, atunci, Universul.

Când lanțurile frământărilor noastre zadarnice cad zdrobite, viața se liberează de plumbul simțirilor mincinoase şi capătă ritmul unui astru.

Dar... E amarnic. Uneori e chiar amarnic de tot. Noi nu suntem creați ca să ne bucurăm de-o astfel de libertate, căci noi suntem mai complecşi decât astrele: noi suferim, pe când ele nu suferă.

Ființa umană e sociabilă, şi sociabilitatea nu-i nimic altceva decât nevoia de-a face prostii, de-a te da de-a berbeleacul, de-a-ți frânge gâtul, dar nu singur, ci de mână cu un alt zevzec ca tine. Aşa. Există un nerv în noi care ține morțiş să zbârnâie la unison cu alți nervi care zbârnâie: asta se cheamă să fii sociabil. Şi dacă îi retragi omului societatea, apăi e rău...

Mi-am retras-o mie, eu însumi, scârbit de societatea proştilor şi voind să văd dacă pot să trăiesc fără ei. Îmi place pământul, călătoria şi dulcele farniente. Am învățat limbi, câteva, şi am văzut o bună parte a globului. Am fost cultivator în pampa din America de Sud şi am crescut mii de rațe în Mexic. Ştiu să cânt binişor din flaut.

Timp de douăzeci de ani, care au trecut ca o zi, nu m-am întreținut decât cu plantele, cu animalele, cu splendorile firii şi cu flagelele ei, cu puşca, cu flautul şi mai ales cu neasemuita mea inimă acră!... Am avut a face şi cu oameni, atunci când trebuia să mă apăr de ei. Am gustat toată desfătarea pe care o produce munca înverşunată, dar pe care o iubeşti, şi am dat frâu liber hoinărelii, la care avea dreptul. Munceam uneori până ce cădeam în nas peste sapă, şi când trebuia să-mi torn apă pe cap ca să mă dezmeticesc. Apoi, când recolta era schimbată pe câțiva pumni de aur sclipitor şi când vremea odihnei sosea, mă refugiam departe de orice privire omenească, oricât ar fost de sinceră, mă aruncam pe fân cosit, şi acolo, timp de ceasuri întregi, uneori din zori şi până la asfințit, mă abandonam forțelor misterioase care mi-au dat viață. Cele mai adesea, nu mai atârnam de existența conştientă decât doar prin acele scăpărări care străluceau, când de-o amintire, când de alta, şi care erau slobozite de creierul meu somnolent şi vagabond. Iar când lătratul nocturn al câinilor de la fermă şi focul de puşcă, convențional al lui „intrați!" mă aduceau la realitate, n-aş fi putut să

— 127-

O, Timpule! ție nu ți-e dor uneori de trecut?

Dar alcătuirile omeneşti au toate un sfârşit. Pierdui într-o singură lună două ființe care mă secondau cu devotament şi-mi erau scumpe: o femeie, devenită femeia mea, şi pe fratele ei, răpiți amândoi de neiertătoarea boală a frigurilor care bântuie acele ținuturi. De-acum încolo, trebuia să trăiesc singur şi cu frica-n sân, căci nu poți să te chemi în societate, când ai în jurul tău oameni care se uită în lături, când le vorbeşti. Şi iată de ce, într-o bună dimineață, mă pomenesc sătul până-n gât, şi de cultura cartofilor mei, şi de privirile piezişe ale celor care mă ajutau. O inimă acră, plină de duioase tânguiri, mă făcea să mă urc pe acoperiş şi să privesc zarea cu ochii ibovnicului ce aşteaptă ibovnica. Degeaba strigam inimii: „Mai ai răbdare un an-doi, apoi vom avea bătrânețele asigurate"!

Zadarnic! Inima care nu îmbătrâneşte duce pe om de râpă. Haidem, deci, şi de râpă!

Vând torul la repezeală. Cu mica avere rorunjită în unsprezece ani de trudă, iau calea oceanului ca un gentleman cu mantaua pe braț, costum de turist cu jambiere şi bocanci, caschetă trasă pe ochi, geantă de piele de crocodil, baston cu monogram, inel cu briliant şi de miliardar. Morga mea de miliardar, însă, nu împiedica pe un ştrengar, la Buenos-Aires, să mă păcălească cu o sticlă de parfum plătită, „chilipir", o sută de franci şi care era plină cu... apă chioară. Nici

pe un alt afurisit care-mi ținea calea la Rio de Janeiro cu un luxos album „plin”, zicea el, cu „admirabile gravuri obscene”. Şi, într-adevăr, tot ferindu-se de pasagerii de pe puntea vasului, el îmi arătă, una, două, trei gravuri, admirabile.

— Toate sunt aşa, señor, una mai frumoasă decât alta. Dar, nu umbla în album acuma: dacă sunt prins, intru în puşcărie. Ai să guşti pe urmă!

Plăteşte. Şi, după plecarea vasului, mă duc în cabină să... „gust”. Prima pagină: frumoasă: a doua: şi mai frumoasă: a treia: albă! a cincea, a şasea: albe! Trag eu degetul, frrr! Tot albumul era „plin” de... hârtie albă!

Nu-i nimic. E permis omului deştept să fie şi prost uneori. Căci, altfel, cum ar şti când e deştept? Şi, luând din nou aerul de miliardar, mă duc şi strâng mâna comandantului pe, întrebându-l câte „noduri” face vasul, ce „tonaj” şi alte braşoave pe care le ştiu toți copiii la Sulina. În de mâncare, glumesc în limba spaniolă: iar în salon sau pe promenada, zeflemisesc în franțuzeşte pe secăturile care se nasc în papură şi nu ştiu să întrebe de o stradă, în altă țară, fără să alerge după dragoman.

Apoi...

Apoi debarc şi mă plictisesc, fie la Madrid, la Paris, ori la Fondra. Timp de şase luni, vântur lumea cea mai banală din câte există: leneşi de profesie, proşti din vocație, martiri ai „bunei” educații -lume care poartă, drept obraz, o băşică de porc sulemenită: care dezinfectează cu sublimat un pahar, fiindcă a ăzut o muscă în el: se trezeşte din somn la prânz şi ia picături de poftă de

mâncare: se culcă dimineața, după ce-a luat noaptea o curățenie, care-o face să iasă afară pe gură: vorbeşte ca gramofonul, strănută ca pisicile, şi-şi petrece un sfert din viață tăindu-şi bătăturile şi lustruindu-şi unghiile. Asta e lumea „bună”.

După ce am văzut în ce-i sta „bunătatea”, m-am gândit să nu mo înainte de-a vedea şi eu ce-i aia să „joci” la Monte Carlo, unde „senzațiile” sunt unice. M-am dus, m-am înfierbântat în fața porcoade aur trase cu grebla pe zeci de mese verzi, am jucat şi am pierdut, din vanitate, trei sferturi din ce agonisisem cu economie în unsprezece ani.

În sfârşit, iată-mă uşurat!

Somptuosul Cazino de la Monte Carlo posedă nişte salonaşe retrase, discrete, unde jucătorul „curățat” poate să-şi tragă în voie un glonte în cap. Nici nu m-am gânditlaun astfel de sport. Dacă unii oameni îşi pierd capul, după ce-au pierdut averea, eu mi-am regăsit capul, de îndată ce m-am pomenit „left”.

Când te afli la Monaco, Genova e un pas. La Genova, Dumnezeul tuturor naufragiaților de teapa mea îmi scoate înainte pe un comandant englez, pe care-l slujisem, odată, cu cinste şi cu pricepere. El mă agajă, în mai puțin timp decât îi trebui ca să-şi umple luleaua.

Trei luni mai târziu, treceam Gibraltarul, venind din Indiile engleze, iar după doi ani, debarla Plymouth, având o bună sumuşoaă, câştigată în traficul de haşiş.

O şterg în Mexic, unde cumpăr o mică fermă într-unul dintre ținuturile cele mai periculoase, dar care umplu pământul cu mii de rațe, fără să-ți dai osteneală decât să le păzeşti. Ele nu cer decât apă, pe care o au din berechet, iar ca pază, trei puşti bune. O aveam şi eu pe a mea, care făcea cât şase, numai atât că trebuia s-o țin mereu întinsă împotriva celorlalte două, care erau în serviciul meu. Asta nu e o afacere uşoară în țara în care omul nu vrea să-şi dea nici osteneala de-a păzi nişte dihănii, dar unde un copil îți trimite un glonț, ca şi cum te-ar păli cu o pătlăgică. Nu voiam să cred. Am făcut trista experiență.

După trei ani de somn iepuresc, cu puşca în brațe, îmi simțeam chimirul greu de aur, dar, într-

o seară, ieşind să fac „ronda”, un plumb cumpărat cu banii mei îmi străbate pieptul drept! A doua zi, trezindu-mă din leşin, rațele erau toate la locul lor chimirul meu, însă, nu mai era, iar eu, greu rănit şi singur... Cele două puşti amice mă apăraseră, cum apără funia pe spânzurat.

Nu disperez. Un accident destul de banal prin partea locului! De altfel, nici nu mai aveam poftă să întreprind altceva. Se întinsese funia răbdării prea tare. Mă vindec. Şi, de data asta, în loc de oameni mă înconjur de opt câini, mari ca nişte viței şi răi de-şi mâncau cozile sinceră societate de amici căreia n-am putut să-i găsesc pereche până azi.

„De ce, m-ar întreba cineva, cătot societatea oamenilor ră?” Dar, care e societatea oamenilor buni? Cu toate c-am fost în viață un om dibaci şi în stare să-mi dau capul de perete când nu înțelegeam ceva, niciodată munca cinstită nu mi-a adus altceva

decât cu ce să trăiesc de azi pe mâine. Deci, să arzi întreagă această sărbătoare a existenței, care se cheamă ziua, ziua care trece, s-o arzi din zori şi până-n noapte, numai şi numai ca să ții hoitul pe picioare! Apăi asta e menirea vieții? Nu are omul şi cap? şi suflet? şi inimă? Tot ce închide cuvântul simțire şi care, cel puțin la unii oameni, ocupă primul plan al existenței? Unde e societatea care să spună omului: „Trăieşte cum înțelegi, cu condiția să nu faci rău altuia”!

Şi, atunci, mi-am zis: am să mă omor timp de câțiva ani, iar restul zilelor am să le împart aşa cum a decis Creatorul, adică puțină vreme sacrificată întreținerii hoitului: multă vreme, tot restul vremii, pentru cuget şi simțire, căci aşa e drept: n-ai foame decât de trei ori pe zi, dar nu încetezi o clipă de-a gândi, a visa, a admira. Şi cum în întâia încercare îmi făcusem de cap şi m-am înecat la mal ca țiganul, voiam acum din două, una: să reuşesc ori să pier.

Alți trei ani trecură -trei ani în care am simțit în mine pe omul de-acum o mie de secole, când duceam degetul la trăgaci de câte ori zăream o făptură

umană sau auzeam un lătrat mai aprig, când mă îmbătăm de pustietate, ţipam de dorul unei femei cât de slute, strângeam labele câinilor şi le sărutam boturile: inimă vie strânsă în cleştele menghinei!...

Ca să nu atrag iarăşi asupra mea vreun plumb doritor de aur gata, n-am mai vândut decât prea puţin. În schimb, aveam în faţă-mi, tocmai bune a fi cărate de negustor, vreo zece mii de dihănii a treizeci de bani bucata, vândute pe loc: suma nu era de dispreţuit. De astă dată, mă credeam om prevăzător. Da de unde! Şi aprigul neprevăzut sosi într-o după-amiază, pe la ora două, sub forma acelui cataclism care se cheamă ciclon.

Dezlănţuit cu iuţeala fulgerului, avui de-abia timp să fug acasă şi să închid în grajd cei trei câini care erau cu mine. Ceilalţi hoinăreau după ouă de raţă. Refugiat în etajul superior al fermei, asistai neputincios la dezastru. El fu formidabil! Un ceas după dezlănţuire, ferma nu mai avea nici acoperiş, nici ferestre, nici porţia iar interiorul era spălat de şuvoi ca un canal. Iuţeala vântului mă îneca, mă zăpăcea, apele se ridicau cu atâta furie, încât mă aşteptam să fiu prăvălit cu fermă cu tot. Seara se coborî cu un răsuflet de fire obosită, iar noaptea o petrecui ascultându-i geamătul. Dimineaţa, în linştea de cimitir care urmă ciclonului, printre copaci dezrădăcinaţi şi sfărâmăruri de alte ferme aduse de potop, mai îmi rămăsese, din zece mii de raţe, vreo două sute, care pluteau capii, cu picioarele rupte, deasupra apei, în două cu nămol. Din cei opt câini, n-am mai zărit nici măcar o coadă, o ureche, un picior! Pierderea asta îmi fu mai dureroasă decât orice: unul dintre ei mi-era mai preţios decât averea! Totul am uitat din pierderile mele repetate: n-am să uit cât oi trăi pierderea acestui prieten -căci, cu siguranţă, în misterul concepţiunilor, grave abateri, stupide greşeli trebuie să aibă loc: indivizi, destinaţi animalităţii, capătă figură umană, iar animale înzestrate cu facultăţi pe care le întâlneşti cu greutate printre oameni, vin pe lume în piele de dobitoc.

Am plecat.

Am plecat cu puşca pe umăr, cu ce aveam pe mine, şi cu un băţ, după ce am aruncat o ultimă

— 130-

— Lăudat fie Cel ce a creat viaţa şi a complicat-o în aşa fel, că nu ne mai putem regăsi.

Vina nu e a Lui, căci El nu ne-a dat creierul ca să explicăm inexplicabilul, ci l-a pus ca un opaiţ care să ne slujească, tocmai cât trebuie pentru a nu ne lovi cu naul de copaci, ori a nu cădea în gropi.

Sotir bău şi luă o mină veselă, ca să nu pară prea sentimental. Adrian, sorbindu-l din ochi cu sete, voi să ştie cum îşi petrece amicul său viaţa:

— Şi tu poţi acuma să trăieşti fără amiciţie?

— Desigur, când ea îmi întoarce dosul. De altfel, ce-aş putea să fac? S-o rog în genunchi? Obţii ceva de la Dumnezeu, rugâl în genunchi?

— Dar, doare...

— Doare, bineînțeles... Totul e durere, unde e iubire şi în asta stă măreția.

— În durere?

— Da, în durere.

— Tu eşti un virtuos, atunci.

— Nu-s deloc un virtuos: virtutea, la pasionați, e refugiul disperării. Şeu nu disper de nimic.

— Ori un stoic, dacă vrei.

— Stoic, şi mai puțin. Eu sunt un om voios, iată ce sunt, voioşia omului care a ajuns să atingă maximul de libertate.

Prietenia o ador. Am avut-o. Am pierdut-o. Şi, aşteptând-o ca să revie, mă gândesc la ea din toată puterea pasiunii mele. În ceasuri de răgaz, când, singur, în camera mea ori pe-un drum singuratic, amintirea prieteniei dispărute îmi răsare în cadrul ei melancolie, uit grijile, uit prezentul, întind brațele înainte şi mă predau chipului atât de iubit. Atunci, retrăiesc clipe trăite şi care în cruzimea existenței n-au putut să aibă continuitate. Pentru inimile lipsite de pizmă, bucuria acelor clipe e desăvârşită, căci amintirea lor revine dezbărată de orice urâțenie.

Uită-te ce se petrece în ora asta cu noi: tu poți să nu fii acela pe care îl visează sufletul meu -asta nu mă-mpiedică să trăiesc un ceas de mare mulțumire, de adevărat balsam al inimii. De altfel, o ştiu -şi toți idealiştii observatori ai vieții ajung s-o ştie cu vremea -că sublimul nu există decât prin dorință. Şi, deci, dacă amiciția e frumoasă, când poate te înşeală, de ce n-ar fi tot atât de frumoasă, când eşti sigur că nu te-nşeală, cu alte cuvinte, când dorul tău o cheamă. Soarele e mai iubit când se ascunde în nori vreme-ndelungată, probă că toată lumea cată spre cer când întârzie să apară.

Nu vreau să spun că lipsa prieteniei e îndurată, de către afectuoşi, fără țipete şi fără lacrimi,

dar tocmai durerea e aceea care dă Strălucire sentimentelor frumoase. Călătoriile, mie, care sunt un călător înnăscut, îmi par mult mai fascinatoare, când sunt închis într-un şantier. Iar când, după câteva luni de sclavie modernă, îmi smulg piciorul din angrenaj şi zbor spre câmpia înflorită, ori spre muntele cu chica verde, toate forțele vieții vin să-mi şoptească -cu murmure de îngeri cereşti -că omul înzestrat cu simțire, omul din naştere bogat, n-are dreptul să se plângă de viață, că ceea ce nu poți să trăieşti direct şi în libertate, o trăieşti indirect, prin amintire, chiar şi într-o gheenă a muncii, unde sărmanii cu duhul nu doresc ora de libertate decât ca să dea fuga la cârciumă, la cărți, la dans, la sport: izvoare de bucurie ale gliei.

Să te curbezi sub greutatea unei dorinți, a cărei îndeplinire ți se refuză: să gemi sub apăsarea unei cotropitoare nostalgii: să-ți simți toată ființa năvălită şi

cu atâta avânt transportată pe aripile unei amintiri, încât să priveşti cum unealta îți scapă din mână -iată ce-mi place să numesc o inimă acră de prieten! Inima acră este cea mai bună prietenă a unui prieten, cel mai bun tovarăş al celora care cer prea mult vieții: ca singură ne rămâne credincioasă şi ne satisface în întregime...

Mi se pare, Adrian, că tu eşti unul dintre aceşti nesatisfăcuți cu inima acri şi că, deci, rămânând singur, drumul tău va fi amarnic...

— Dar eu n-am să fac niciodată rău unui prieten, ca să-l pierd, făcu Adrian cu spaimă.

— Dă-mi voie să-ți spun, mai întâi, că nu există amic aşa de sfânt! Poți face rău unui prieten, fără să vrei sau fără să recunoşti, fără chiar să-ți dai seama. Dar nu e deloc nevoie să faci rău unui prieten, ca să-l pierzi. Pierdem un om, cum pierdem o femeie, aşa, tot iubind. Şi te vezi, deodată, singur, fără să ştii cum, nici de ce... La început nu bagi de seamă şi-ți continui drumul tot vorbind, ca şi cum ai fi mereu însoțit. Apoi, realitatea străbate, gonind amăgirea, dar nu vrei să crezi, nici să accepți. Mai pe urmă crezi şi accepți.

Atunci începe cea mai urâtă şi cea mai frumoasă dintre vieți, în acelaşi timp. Cea mai urâtă, fiindcă îți închipui încă multă vreme că marile amiciții se fac la toate răspântiile şi că orice om care râde sau care plânge ascunde un amic. Vezi mâini ce se strâng frățeşte la atâtea colțuri de străzi, fețe ce-şi surâd, oameni care se sărută prin gări şi la cafenea, şi-ți zici: Ăştia sunt prieteni! Dar eu? Nu sunt şi eu un prieten?!”

Şi iată-te intrat pe mâna întâiului venit, care ți-a spus o vorbă mai dulceagă, te-a privit cam aşa şi ți-a strâns mâna nu ştiu cum. Tu-l cauți. Ba chiar el te caută, şi atunci îți pare şi mai bine. I te deschizi, opăreşti nițel pe prietenii pierduți, numai ca să-i faci plăcere, te umfli, îl iei cu asalt -şi, deodată, îl vezi că dă-ndărăt speriat şi se uită la rine ca la un nebun. Sărmanul om venise în duminica aia doar ca să faceți împreună o partidă de biliard, să-ți vorbească de ceva afaceri, ori de-o femeiuşcă -şi tu te-apuci să-i vorbeşti de inima ta, care nu-l priveşte, ba chiar şi de-a lui, care nu te priveşte deloc!...

Astfel, de-o sută de ori ai să iei o sticlă strălucitoare drept un diamant, şi ai să cunoşti, în

chipul acesta, ridicolul măreției amicale. Dar, după atâtea convulsiuni şi sacrilegii, iată că vine linişte̦a, balsamul unei inimi potolite. Doliurile cele mai grele de îndurat nu sunt acelea pentru care afişăm o cârpă neagră, iar durerile cele mai crunte nu sunt acelea pe care le simțim dintr-o dată. În linişte, tu vei mai suferi încă, dar atunci vei şti că suferința aceea e binefăcătoare şi trebuie s-o taci, căci oamenii nu sunt sensibili decât mizeriilor care le sunt comune. Plângându-te unui brav comerciant de pierderea unui amic, tu rişti să-l auzi spunându-ți că nici el nu mai crede în prietenie, de când a împrumutat o sută de

franci unui prieten şi nu l-a mai „văzut în ochi”. Şi pământul e plin de comercianți. Or, tu ştii că afecțiunea a cărei pierdere o deplângi n-are nimic de-a face cu banii, dacă nu de a-i oferi cu promptitudine. Iată în ce chip vei cunoaşte adâncimea prăpastiei, unde zace înțelegerea umană şi de unde te vei ridica pe culmile suferinței neînțelese.

Dar, n-ai să rămâi pe acele piscuri de amețitoare singurătate! Cu cât vitalitatea unui om e mai puternică, cu atât voința renunțării e mai slabă. Şi întocmai ca jucătorul care devine cu atât mai furios în patima sa cu cât s-a abținut mai multă vreme de la joc, tot aşa şi tu ai să te cobori ca un curcănaş, de pe înălțimile unde te-ai cocoțat şi ai să-ți încerci iar norocul. Ca şi jucătorul, ai să obții mici revanşe care au să te facă să-ți uiți calmul şi măsura, ai să te aprinzi, ai să pui totul pe o carte şi ai să pierzi cu brio! Căci în totul pe lumea ata există o mediocritate şi peste tot ea e îngăduită, necesară vieții, ca bijuteria falsă: e nevoia ce-o simte omul de-a voi să facă, cu orice preț, nu ceea ce-i în stare, dar tocmai ceea ce nu-i în stare. Dar, dacă mediocritatea se complace peste tot, fără mare risc, în prietenie ea îşi frânge gâtul. Aşa că, tocmai când ai crezut că ai pierdut orice speranță, că te-ai ruinat, ca jucătorul, tocmai atunci ai să vezi că vine o inimă nouă, tânără de tot, dar bătrână de experiență şi-ți spune că ai câştigat bătălia: e greu să găseşti un mare prieten? Apăi dacă ar fi uşor, l-ai fi descoperit de mult, din prima cârciumă! Şi de ce te plângi? Că nu-l ai numaidecât? Dar, ce, ori crezi că prietenia mare se rotunjeşte la strung?

Resemneazăte şi aşteaptă. Dacă printro fericită întâmplare a încrucişărilor de drumuri ai avut norocul să cunoşti acea prietenie are vizitează inima cu repezeala inspirației, se duce şi rămâne surdă la chemările tale ei bine, aşteapt-o: acolo unde se află, şi ea suferă şi te doreşte, căci un amant al prieteniei, după ce a primit sărutarea altui amant al prieteniei, nu-l poate uita cu uşurința cu care se uită amanții înfierbântați o clipă de setea de-a da naştere la proşti. Trăieşte, deci, cu voluptate, din amintirea ei, căci e nebun acela care blestemă lumina, fiindcă a pierdut vederea: toți orbii trăiesc din amintirea luminii pierdute, iar cei care n-au cunoscut-o niciodată, n-o blestemă nici ei, ci o visează.

Dar se poate întâmpla să cutreieri lumea şi să nu întâlneşti o prietenie egală aceleia care zvâcneşte în pieptul tău. Asta nu înseamnă nimic altceva decât că drumurile a două vieți, care trebuiau să se încrucişeze, au mers paralel, de la naştete până la groapă şi numai un prost poate să creadă că un al doilea om ca el nu mai este pe pământ.

— 133-

Prietenia e Iubirea care înnobilează viața şi-i dă un sens. Ea se contopeşte cu generozitatea şi e singurul sentiment dezinteresat. Pierdută, omul trăieşte din dâra ei luminoasă. În veci negăsită, urmele ei se văd pe toate cărările vieții. Oriunde vei pune piciorul, omule iubitor, te vei regăsi cu prietenia, căci altfel ce-

am deveni când am ajunge undeva şi am şti ă nimic nu ne aşteaptă? Ce-ar fi când am pleca şi am fi siguri că nimeni nu se va mai gândi la noi?

Prietenia e în noi. Torul vine din noi, nimic nu vine de-afară. Şi acela care nu găseşte ubirea în el, nu găseşte afară nimic. Fără dragostea care ne fecundează inima, toate frumuseţile terestre sunt reci şi înspăimântătoare. Sinuciderile melancolicilor sunt mai numeroase în luna mai decât în octombrie, fiindcă surâsul de azur al firii reînviate nu se mai acordă cu cerul de plumb al inimii lor vlăguite, stinse.

Răsărituri şi apusuri ce vărsaţi văpăi de aur peste nesimţirea lumii: şi voi, cerurilor străvezii, ce vă contopiţi cu marea: şi voi, nopţi de-argint, mărturii nepieritoare: şi voi, preumblări nesfârşite pe poteci unde te îmbată balsamul de răşină, ori pe ape frământate de fioruri ce-aţi deveni voi, toate aceste măreţii, fără Iubirea care e în om? Dezolări neptuniene!

Farmecul e în noi, întreţinut de ubire. În afară: marea Indiferenţă!...